

Α Π Λ Η Κ Α Τ Η Χ Η Σ Η

«Μορφώστε τόν λαό ἐν σιωπῇ. Αὐτός θάναί ὁ μοναχικός σας ἄθλος.
Γιατί αὐτός ὁ λαός εἶναι θεοφόρος» (Ντοστογιέφσκυ, ἀπό τίς διδασχές τοῦ στάρετς Ζωσιμᾶ)

Μάρτιος 2007 – Ἄριθμ. 3

Συντάκτης: Ἐπίσκοπος Ἱερεμίας Φούντας, Μητροπολίτης Ἱ. Μ. Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Δημητσάνα Τ.Κ. 220 07 ἢ Μεγαλόπολη Τ.Κ. 222 00

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

Τί εἶναι ἡ Μ. Τεσσαρακοστή; Γιατί λέγεται ἔτσι; Ποιό εἶναι τό νόημά της;

Μεγάλη Τεσσαρακοστή εἶναι μία περίοδος τοῦ ἔτους πού τήν ἔχουμε ἀφιερωμένη ιδιαίτερα στόν Θεό. Ἡ περίοδος αὐτή, πού ἀρχίζει μέ τήν Καθαρή Δευτέρα καί «πληροῦται», δηλαδή συμπληρώνεται τήν Παρασκευή πρό τῶν Βαΐων, λέγεται ἔτσι γιατί διαρκεῖ σαράντα ἡμέρες. Ἔχει δέ τό νόημα τῆς προσφορᾶς, τῆς θυσίας στόν Θεό καί ἀκόμη ἔχει ἕνα βαθύ χριστολογικό νόημα.

Θά τά ἀναλύσω αὐτά τά δύο, γιά νά ἐννοήσουμε πόσο σπουδαία εἶναι ἡ περίοδος αὐτή τῆς Ἐκκλησίας μας.

1. Τό εὐχαριστιακό νόημα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς

Ἡ Μ. Τεσσαρακοστή ἢ Σαρακοστή, ὅπως τήν λέγει ἀπλᾶ ὁ λαός μας, ἔχει τό νόημα τῆς προσφορᾶς, τῆς θυσίας στόν Θεό. Ὁ χριστιανός ἀπό ὄλο τό ἔτος προσφέρει στόν Θεό ιδιαίτερα μία περίοδο ἡμερῶν καί σ' αὐτή τήν περίοδο φροντίζει περισσότερο γιά τόν ψυχικό του καθαρισμό. Αὐτή ἡ προσφορά εἶναι μία θυσία πρός τόν Θεόν. Καί μέ τήν θυσία αὐτή κάθε χριστιανός γίνεται σάν ἕνας ἱερεὺς καί λέει στό Θεό «Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν Σοί προσφέρω».

Ὅπως στήν Θεία Λειτουργία ὁ ἱερεὺς, ἀντιπροσωπεύοντας τόν λαό, παίρνει ἀπό τά δῶρα πού μᾶς χαρίζει ὁ Θεός ἕνα κομμάτι ψωμί καί λίγο κρασί καί τά προσφέρει στόν Θεό κραυγάζοντας «Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν Σοί προσφέρωμεν...», ἔτσι καί κάθε χριστιανός γίνεται σάν ἱερεὺς, γιατί ἀπό τόν χρόνο του, πού εἶναι δῶρο Θεοῦ, κόβει μία περίοδο ἡμερῶν καί τήν προσφέρει σ' Αὐτόν. Τήν προσφέρει ὡς δῶρο ἀπό τά δῶρα Του. Ἡ Μ. Τεσσαρακοστή, λοιπόν, μέ αὐτή τήν ἔννοια τῆς προσφορᾶς, τῆς θυσίας, ἔχει σάν κάποιο «εὐχαριστιακό» νόημα. Θεία Εὐχαριστία ὀνομάζουμε τό ἱερό μυστήριο πού γίνεται στήν Θεία Λειτουργία.

Ἡ περίοδος αὐτή πού ἀφιερώνουμε στόν Θεό εἶναι περίπου τό ἕνα δέκατο τοῦ χρόνου. Ὁ χρόνος ἔχει 365 ἡμέρες καί γιά τό στρογγυλό τοῦ ἀριθμοῦ 400. Τό ἕνα δέκατο τοῦ 400 εἶναι τό 40. Ὁ Νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπέβαλε στόν κάθε Ἰσραηλίτη νά προσφέρει στόν Θεό τό ἕνα δέκατο ἀπό τά προϊόντα του. Αὐτό λεγόταν «ἀποδεκάτωση». Ἦς θυμηθοῦμε τόν Φαρισαῖο πού μέ καύχηση ἔλεγε στόν Θεό: «Ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι». Καί ἐμεῖς οἱ χριστιανοί προσφέρουμε στόν Θεό «ἀποδεκάτωση». Ὁχι ὅμως ὑλική «ἀποδεκάτωση», ἀλλά πνευματική, «ἀποδεκάτωση» τοῦ χρόνου μας, αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς μας. Ἔτσι ἐρμηνεύει τήν Τεσσαρακοστή ὁ

ἅγιος Συμεών ὁ Θεσσαλονίκης.¹ Καί ἓνα τροπάριο τοῦ Τριωδίου στήν ἀρχή τῆς Τεσσαρακοστῆς λέει: «Δεκάτας τοῦ παντός ἐνιαυτοῦ προσφέροντες...».²

2. Τό χριστολογικό νόημα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς

Ἡ Μ. Τεσσαρακοστή, εἶπαμε, ἔχει ἀκόμη βαθύ χριστολογικό νόημα. Ὅλοι μας γνωρίζουμε ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, μετά τήν Βάπτισή Του στόν Ἰορδάνη ποταμό, πῆγε στήν ἔρημο καί ἐκεῖ ἐνήστευσε ἐπί σαράντα ἡμέρες. Ὁ Διάβολος τότε ὑπέβαλε τόν Κύριό μας σέ τρεῖς πειρασμούς: Νά μεταβάλει τούς λίθους σέ ἄρτους γιά νά φάει, νά πέσει νά τόν προσκυνήσει, γιά νά τοῦ δώσει τίς βασιλεῖες τοῦ κόσμου, καί τρίτον νά θαυματοουργήσει πέφτοντας κάτω ἀπό τό πτερύγιο τοῦ ναοῦ (βλ. Ματθ. 4,3-11. Λουκ. 4,2-13). Εἶναι οἱ τρεῖς μεγάλοι πειρασμοί πού σείουν τόν κόσμο. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ πειρασμός τῆς γαστριμαργίας, ὁ πειρασμός τῆς σάρκας γενικά. Ὁ δεύτερος εἶναι ὁ πειρασμός τῆς φιλαργυρίας καί ὁ τρίτος εἶναι ὁ πειρασμός τῆς ὑπερηφανείας.

Αὐτοί οἱ τρεῖς φοβεροί πειρασμοί πειράζουν καί ἐμᾶς καί πρέπει νά πολεμήσουμε ἐναντίον τους. Μιμούμενοι καί ἐμεῖς τόν Κύριό μας εἰσερχόμαστε στήν ἔρημο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, γιά νά πολεμήσουμε πῶς ἔντονα τούς πειρασμούς αὐτούς. Μέ τήν

περίοδο, λοιπόν, τῆς Τεσσαρακοστῆς συμμετέχουμε σέ ἓνα οὐσιῶδες περιστατικό τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτό εἶπαμε ὅτι αὐτή ἔχει χριστολογική ἔννοια.³

Στόν πρῶτο πειρασμό, τόν πειρασμό τῆς σάρκας, ἀπαντοῦμε μέ τήν νηστεία. Ὁ πειρασμός εἶπε στόν Κύριό μας νά κάνει τούς λίθους ψωμί γιά νά φάγει. Καί ἐμεῖς λέγουμε στόν πειρασμό ὅτι δέν θά φάγουμε. Θά νηστεύσουμε.

Ἡ περίοδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἶναι περίοδος νηστείας. Στήν ἀρχή τῆς Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ Κυριακή τῆς Τυροφάγου. Κατά τήν Κυριακή αὐτή, πού εἶναι στό ἀνοιγμα τῆς περιόδου τῆς νηστείας, ἡ Ἐκκλησία μας ἐπίτηδες καθόρισε νά θυμούμαστε τήν ἐξορία τοῦ Ἀδάμ ἀπό τόν Παράδεισο. Γιατί ὁ Ἀδάμ ἐκδιώχθηκε ἀπό τόν Παράδεισο; Διότι παρέβηκε τήν ἐντολή τῆς νηστείας. Ὁ Θεός εἶπε νά μή φάγει ἀπό τούς καρπούς τοῦ ἀπαγορευμένου δέντρου καί ἐκεῖνος ἔφαγε. Ἡ νηστεία, λοιπόν, εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή πού δόθηκε ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο. Εἶναι τόσο παλαιά ὅσο εἶναι καί ἡ ἡλικία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, γι' αὐτό καί ὁ Μ. Βασίλειος τήν ὀνομάζει «συνηλικιωτίν» τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι δέ καί πολύ σοβαρή ἡ ἐντολή τῆς νηστείας, ἀφοῦ ἡ παράβασή της μᾶς στέρησε τόν Παράδεισο. Γιά νά τονίσει, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία τήν ἀξία τῆς νηστείας, πού ἀρχίζει μέ τήν Μ. Τεσσαρακοστή, ἔβαλε πρῶτον ἀπ' αὐτήν τήν ἀνάμνηση τοῦ θλιβεροῦ γεγονό-

1. Αποκρίσεις ΝΒ. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ὑπολογίζει στήν νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς καί τήν νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδας καί ἀκολουθώντας τόν Βλάσταρι παραθέτει ἓνα γλαφυρό λογαριασμό τῆς νηστείας τῶν 40 ἡμερῶν, ὡς ἀποδεκάτωση τῶν 365 ἡμερῶν τοῦ ἔτους: «Ὁ χρόνος ἔχει ἡμέρας 365 καί ἡ τεσσαρακοστή ἔχει ἐπτά ἑβδομάδας, ἀπό τὰς ὁποίας εὐγαίνονται τὰ Σάββατα καί αἱ Κυριακαί ἕξω, εἰς τὰς ὁποίας νηστεία οἴνου καί ἐλαίου οὐ γίνεται, μένουσιν 35. Βάλλομεν καί τό μέγα Σάββατον καί γίνονται ἡμέραι 36, ἧτις εἶναι ἀποδεκάτωσης τῶν 360 ἡμερῶν τοῦ χρόνου. Προσθέτομεν καί τήν νύκτα τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἕως τό πρωῖ τῆς Λαμπρᾶς μισήν ἡμέραν, διά τὰς πέντε ἡμέρας ὅπου ἔμειναν τοῦ χρόνου καί ἰδοῦ γίνεται τελεία ἡ τῶν ἡμερῶν τοῦ χρόνου ἀποδεκάτωση» (βλ. Πηδάλιον. Ἐκδόσις «Ἀστῆρ», 1976, σ. 92 ὑποσημ.).

2. Τριωδίου. Α' Κάθισμα Δευτ. Τυρινῆς τό πρωῖ.

3. Ἐνα τροπάριο τοῦ Τριωδίου λέει: «Νηστεύσας ὁ Κύριος τεσσαράκοντα μέτρον ἡμερῶν τὰς νῦν ἀφίερωσε καί ἠγίασεν ἡμέρας, ἀδελφοί» (Τροπάριον ἡ' ὠδῆς Δευτέρας Α' ἑβδομάδος).

τος, τήν ἔξορία τῶν πρωτοπλάστων ἀπὸ τὸν Παράδεισο, πού ἔγινε ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τῆς νηστείας.⁴

Κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστή πρέπει νά νηστεύουμε.⁵ Ἐάν δέν μᾶς ἐμποδίζει καμία ἀσθένεια, εἶναι ἁμαρτία νά μὴ νηστεύουμε. Ὁ ΞΘ' (69ος) Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διατάσσει νά καθαιροῦνται οἱ κληρικοί καί νά ἀφορίζονται οἱ λαϊκοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νά ἐμποδίζονται ἀπὸ σωματικὴ ἀσθένεια, καταλύουν τὴν Τεσσαρακοστή ἢ τίς Τετάρτες καί Παρασκευές. Ἡ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἶναι αὐστηρή, γιὰ ὅσους βέβαια μποροῦν νά τὴν ἐφαρμόσουν. Ὁ Ν' (50ος) Κανὼν τῆς ἐν Λαοδικεῖα τοπικῆς Συνόδου μᾶς διατάσσει νά ξηροφαγοῦμε τὴν Μ. Τεσσαρακοστή. Ξηροφαγία σημαίνει νά τρῶμε μιά φορά μό-

νο τὴν ἡμέρα τὴν «ἐνάτη» ὥρα, δηλαδή στίς 3 μ.μ., χωρὶς νά τρῶμε λάδι ἢ νά πίνουμε κρασί κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη. Κατάλυση οἴνου καί ἐλαίου ἐπιτρέπεται μόνον τὰ Σάββατα καί τίς Κυριακές. Αὐτὴ ἡ νηστεία φαίνεται αὐστηρὴ γιὰ τοὺς πολλοὺς. Δέν εἶναι βέβαια δυνατόν ὁ ἐργατικὸς λαὸς νά ξηροφαγήσει ὅλη τὴν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστῆς. Μποροῦμε ὅμως, ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμη πού διαθέτει ὁ καθένας, νά ἐφαρμόσουμε ξηροφαγία ὀρισμένες ἡμέρες τῆς Τεσσαρακοστῆς, ὅπως εἶναι ἡ Καθαρὴ Δευτέρα, ἢ τίς ἡμέρες τῆς Μ. Ἑβδομάδας ἢ τίς Τετάρτες καί Παρασκευές. Ἀλλὰ αὐτό, πάλι γράφω, ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμη καί τὴν ἀντοχὴ τοῦ καθενός καί ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία πού ἐργάζεται. Πάντως, ἐάν ἐφαρμόσουμε «ἐνάτη» κάποια ἡμέρα τῆς Σαρα-

4. Ὁ συναξαριστὴς εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Τυρινῆς σημειώνει τὰ ἐξῆς ὠραῖα: «Ἐπειδὴ γοῦν διὰ τὸ μὴ ἄπαξ τὸν Ἀδάμ νηστεῦσαι τοσαῦτα πεπόνθαμεν, προτίθεται νῦν ἡ τοῦτου ἀνάμνησις εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἵνα, μεμνημένοι ὅσον κακὸν τὸ μὴ νηστεῦσαι ἐπήγαγε, σπουδάσωμεν τὴν νηστείαν περιχαρῶς υποδέξασθαι καί παραφυλάττειν, ὡς ἂν, οὐ ἤστόχησεν ὁ Ἀδάμ, τῆς θεώσεως δηλαδή, ἡμεῖς δὲ αὐτῆς (διὰ τῆς νηστείας) ἐπιτύχωμεν».

5. Κατὰ τίς πρό τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς προπαρασκευαστικὰς ἑβδομάδας, τὴν πρό τῶν Ἀπόκρεω καί τῆς Τυρινῆς, ὁ λαὸς ἔχει συνήθεια νά καταλύει τίς Τετάρτες καί τίς Παρασκευές. Ὁ λόγος πού ἐπεκράτησε νά καταλύουν κατὰ τίς ἑβδομάδες αὐτές εἶναι τὸ ὅτι νηστεύουν οἱ αἵρετικοὶ Ἀρμένιοι τίς ἡμέρες αὐτές διὰ τὸν «κίνα ἀρτζιβουρίον», ὅπως τὸ λένε, καί ἄλλοι αἵρετικοὶ, ὅπως οἱ Τετραδίτες. Καί λένε πράγματι ὁ Βαλσαμών καί ὁ Ἰωάννης ὁ Κίτρος νά καταλύουμε τίς Τετάρτες καί τίς Παρασκευές τῶν ἑβδομάδων αὐτῶν, γιὰ νά μὴ νηστεύουμε ἡμέρες πού νηστεύουν οἱ αἵρετικοὶ. Ἀλλὰ, ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης παρατηρεῖ ὅτι, ἡ συμβουλή αὐτὴ δέν εἶναι πρὸς ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους γενικῶς, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους μόνον πού συνοικοῦν καί συναναστρέφονται μὲ τοὺς ἀνωτέρω αἵρετικούς. Τὸ λένε καθαρὰ αὐτὸ καί ὁ Βαλσαμών καί ὁ Ἰωάννης. Ὁ Βαλσαμών λέει: «Τοῦτο γενήσεται (τὸ νά καταλύουμε δηλαδή τίς Τετάρτες καί Παρασκευές τῶν ἀνωτέρω ἑβδομάδων) ὅταν τις μετὰ τῶν Τετραδιτῶν ἢ Ἀρμενίων συναυλιζῆται». Καί ὁ Ἰωάννης ὁ Κίτρος λέει ὁμοίως: «...Καί μάλιστα εἰ τοιούτοις τύχομεν συναυλιζόμενοι».

Ὁ Νικόλαος ὁ Πατριάρχης ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ γράφει τοὺς ἐξῆς ὠραίους στίχους πρὸς τὸν Ἀναστάσιον Συναῖτην:

«Τὴν ἑβδομάδα οὖν λαλῶ τὴν πρό τῆς Ἀποκρέου,
»ἦν καί ἐπονομάζομεν τὴν τοῦ ἀρτζιβουρίου·
»οἱ πλεῖστοι ἔθος ἔλαβον ἀδεῶς καταλύειν,
»Τετράδα καί Παρασκευὴν οἱ κοσμικοὶ τὸ κρέας,
»ὡσαύτως καί οἱ Μοναχοὶ τυροῦ μεταλαμβάνειν,
»καλῶς νοοῦντες ἀληθῶς καί πράττοντες ὁμοίως.
»Εἰ μὲν φυλῆς κατάγονται ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων
»καί εἶχον καί τὴν αἴρεσιν τὴν τοῦ ἀρτζιβουρίου,
»καλῶς ποιῶσι λύοντες ἅπασαν ὑποψίαν.
»Εἰ δὲ πιστοὶ ὀρθόδοξοι εἰσι ἐκ προγόνων,
»εἰς μάτην προφασίζονται λύοντες τὴν νηστείαν».

Ὅσοι ὀρθόδοξοι κατοικοῦσαν εἰς τὰ μέρη τῶν Ἀρμενίων καί συναναστρέφονταν μὲ αὐτοὺς κατέλυαν τίς ἡμέρες πού νηστεύουν οἱ Ἀρμένιοι, γιὰ νά δηλώσουν ὅτι διαφέρουν ἀπὸ αὐτούς, ὅτι δέν πιστεύουν μὲ αὐτούς τὸ ἴδιο πράγμα. Ἦταν ἓνα ὁρατὸ σημεῖο γιὰ νά δηλώσουν τὴν διαφορὰ τους μὲ τοὺς αἵρετικούς αὐτούς, μὲ τοὺς ὁποίους συγκατοικοῦσαν.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ Πηγάδιον του (σ. 93 ὑποσ.) ἀναφέρει ὅλες τίς ἀνωτέρω μαρτυρίες καί ἀκόμη περισσότερες, συμπεραίνει: «Ἐὰς ἐπιστομισθοῦν ἀπὸ τὰ λόγια ταῦτα ἐκεῖνοι ὁποῦ, μῆτε συνοικοῦντες μὲ Ἀρμένιους (οἱ γὰρ ἄλλοι οἱ Τετραδίται λέγω καί Νινευῖται, ἐν τοῖς νῦν καιροῖς οὐχ εὐρίσκονται) μῆτε ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ἀρμενίων ὀρμώμενοι, ἀναιδῶς καταλύουσι τὰς ῥηθείας Τετράδας καί Παρασκευάς καί ἄς μάθουν ὅτι, ὄχι πρὸς ἐναντίωσιν τῶν Ἀρμενίων τοῦτο ποιῶσιν, ἀλλὰ μᾶλλον τῇ γαστρὶ χαρίζομενοι».

κοστῆς, ἢ, τοῦλάχιστον, ἂν τρῶμε τίς καθορισμένες ὥρες τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ χωρίς λάδι, τότε θὰ καταλάβουμε πραγματικά τί σημαίνει νηστεία καὶ τότε θὰ ὁμολογήσουμε ταπεινά ὅτι δέν εἶναι καὶ μεγάλο πρᾶγμα ὅταν νηστεύουμε καταλύοντας τὸ λάδι.⁶

Τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πού πέφτει τὴν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστῆς, καταλύουμε ψάρι. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη. Εἶναι σάν τὰ Χριστούγεννα, διότι μέ τόν Εὐαγγελισμό σαρκόθηκε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ στήν Κοιλία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Μέ μιά τέτοια λαμπρὴ ἑορτὴ δέν συμβιβάζεται τὸ πένθιμο γεγονός τῆς νηστείας. Δέν ἐπιτρέπεται ὅμως καὶ κατάλυση σέ ὅλα (γαλακτερά καὶ κρέας), γιατί διερχόμαστε τὴν Σαρακοστή, γι' αὐτό καὶ καταλύουμε μόνο τὸ ψάρι. Μέ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο συμβαίνει νά πέφτει ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τὴν Μ. Ἑβδομάδα. Τότε, λόγω τῆς Μ. Ἑβδομάδας, καταλύεται μόνο τὸ λάδι καὶ ὄχι τὸ ψάρι.

Διαφωνία σέ μερικούς ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν ἑορτὴ τῶν Βαΐων γιὰ τὴν κατάλυση τοῦ ψαριοῦ. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης τὸ ἀπαγορεύει αὐτό,⁷ ἐνῶ ἔχει γίνει σχεδόν παράδοση ἡ κατάλυση τοῦ ψαριοῦ κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Βαΐων. Ὑποθέτω ὅτι καὶ οἱ δύο θέσεις ξεκινοῦν ἀπὸ κάποια βάση. Κατὰ τὴν μία βάση ἡ Τεσσαρακοστὴ λήγει

τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, ὅπως τὸ λέγει καὶ τὸ Στιχηρὸ Ἰδιόμελο «Τὴν ψυχοφελῆ πληρώσαντες Τεσσαρακοστὴν», καὶ οἱ χριστιανοὶ καταλύουν τὸ ψάρι τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, ὡς ἓνα διάλειμμα ἀπὸ τὴν μεγάλη καὶ αὐστηρὴ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς, γιὰ νά ἀρχίσουν τὴν ἄλλη, τὴν ἀκόμη αὐστηρότερη νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδας, πού εἶναι νηστεία γιὰ ἄλλο σκοπὸ, γιὰ τὴν συμμετοχὴ στό Πάθος τοῦ Κυρίου.

Κατὰ τὴν ἄλλη βάση ἡ Μ. Ἑβδομάδα ὑπολογίζεται καὶ αὐτὴ στήν Μ. Τεσσαρακοστὴ καὶ ἰσχύει ὁ γενικὸς κανόνας τῆς νηστείας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κατὰ τὴν ὁποία δέν καταλύεται τὸ ψάρι, πλὴν μόνο τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ Πηδάλιο του,⁸ ὑπολογίζει καὶ τὴν Μ. Ἑβδομάδα στήν Τεσσαρακοστὴ καὶ γι' αὐτό ἀπαγορεύει τὴν κατάλυση ψαριοῦ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

Ἡ νηστεία σημαίνει καὶ τὴν ἐγκράτεια τῶν ἀνδρογύνων. Πάντοτε ὅταν τὰ ἀνδρόγυνα νηστεύουν ἀπὸ τροφές, πρέπει καὶ νά ἐγκρατεύονται. Μιλώντας ὁ προφήτης Ἰωὴλ (2,16) γιὰ νηστεία λέγει: «Ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς», πρᾶγμα πού σημαίνει τὴν ἐγκράτεια τοῦ ἀνδρογύνου.⁹ Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴ πρέπει

6. Εἶναι πολὺ σπουδαία ἡ πληροφορία τοῦ Χρυσοστόμου ὅτι ὑπῆρχαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ χριστιανοῦ, οἱ ὁποῖοι παρέμεναν ἐντελῶς ἄσιτοι δύο ἡμέρες καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι περνοῦσαν ὀλόκληρη τὴν Τεσσαρακοστὴ μέ ψωμί καὶ νερό: «Ἐἰσί τινες, οἱ πρὸς ἀλήλους φιλοτιμούμενοι τῇ τῶν σιτίων ἀποχῇ καὶ θαυμαστὴν ἄμιλλαν ποιοῦμενοι· καὶ οἱ μὲν ὀλοκλήρους ἡμέρας δύο διατελοῦσιν ἄσιτοι, οἱ δὲ οὐκ οἴνου μόνον, οὐδὲ ἐλαίου, ἀλλὰ παντός ἐδέσματος χρῆσιν τῆς ἑαυτῶν ἐκβάλλοντες τραπέζης, ἄρτων καὶ ὕδατι χρώμενοι μόνον τὴν Τεσσαρακοστὴν διανύουσιν ἅπασαν» (Λόγος Δ' εἰς τοὺς Ἀνδριάντας). Κατὰ τὴν ἡμέρα δὲ ἐκείνη, ὅταν ἔκανε αὐτὴ τὴν ὁμιλία, ὅλοι εἶχαν παραμείνει νηστικοὶ ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα καὶ θὰ ἔτρωγαν μόνο τὸ βράδυ. Καὶ τὸ βραδυνὸ τους ὅμως φαγητὸ θὰ ἦταν νηστήσιμο, ὄχι, λέγει, ὅπως τῆς προηγουμένης ἡμέρας. Φαίνεται ὅτι εἶχαν εἰσελθεῖ στήν πρώτη ἡμέρα τῆς νηστείας: «Ἰδοὺ —λέγει— τὴν ἡμέραν ἄσιτοι διετελέσαμεν σήμερον ἅπασαν καὶ τράπεζαν ἐν ἑσπέρᾳ παραστησόμεθα οὐχ ὁμοίαν τῇ χθεσινῇ τραπέζῃ, ἀλλ' ἐνηλλαγμένην καὶ σεμνοτέραν». Θέλει ὅμως ὁ ἱερός πατήρ καὶ ἀλλαγὴ ζωῆς, ὄχι ἀπλῶς ἀλλαγὴ φαγητοῦ, γιατί αὐτὸ σημαίνει ἀληθινὴ νηστεία. Καὶ ἐρωτᾷ: «Ἄρ' οὐκ ἔχει τις εἰπεῖν ἡμῶν, ὅτι καὶ τὸν βίον αὐτοῦ τὴν σήμερον ἐνήλλαξε καθάπερ καὶ τὴν τράπεζαν; Ὅτι καὶ τὴν πονηρὰν μετέβαλε συνήθειαν καθάπερ καὶ τὴν τροφήν;»

7. Ἰδὲ Πηδάλιον σ. 92 ὑποσημείωση.

8. Βλ. σ. 92 ὑποσημ. καὶ σ. 244· βλ. καὶ τὴν ὑποσημείωσή μας 1.

9. Τὸ χωρίον αὐτὸ τοῦ Ἰωὴλ ὁμιλεῖ γιὰ νυμφίον καὶ γιὰ νύμφην, γιὰ νεόνυμφους δηλαδή. Ἀναφερόμενος ὁ ἱερός Χρυσόστομος στοὺς λόγους του περὶ Παρθενίας στό χωρίον αὐτὸ λέει ὅτι, ἂν ὁ προφήτης λέει νά ἐγκρατεύονται οἱ νεόνυμφοι, τὰ νεαρά ζεῦγη,

νά ἐγκρατεύονται τά ἀνδρόγυνα, γι' αὐτό καί ἀπαγορεύονται οἱ γάμοι τήν περίοδο αὐτή.

Ἡ νηστεία κατά τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἕνας ἀγώνας, ἕνα πένθος γιά τά ἁμαρτήματά μας καί δέν γίνεται γιά τά πάθη τοῦ Κυρίου οὔτε γιά τό Πάσχα, ὅπως κακῶς πιστεύεται.¹⁰ Νηστεία γιά συμμετοχή στό Πάθη τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδας. Ἄλλο, λοιπόν, νόημα ἔχει ἡ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί ἄλλο νόημα ἔχει ἡ νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδας.

Τέλος, ἄς ἀναφέρουμε ἐδῶ μιά συμβουλή τοῦ ἀγίου Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ πρὸς τοὺς Μοναχοὺς, πού τήν δίνει στόν ΙΣΤ' Κανόνα του. Ἰσχύει ὅμως ἡ συμβουλή αὐτή καί γιά ὄλους μας. Μᾶς συμβουλεύει ὅτι τήν Μ. Τεσσαρακοστή δέν πρέπει νά ἐργαζόμαστε βαρεῖες δουλειές. Γιατί; Γιατί ὅποιος ἐργάζεται πολύ θά θέλει καί νά φάει πολύ καί θά ἔχει ἔτσι πρόφαση γιά νά καταλύσει τήν νηστεία.

Στήν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστῆς ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι πιό πυκνή. Μέ τήν συνεχῆ λατρεία τήν Μ. Τεσσαρακοστή ἀπαντοῦμε στόν δεύτερο πειρασμό. Ὁ πειρασμός ἐτόλμησε νά πεῖ στόν Κύριό μας νά πέσει νά τόν προσκυνήσει. «... Ἐάν πεσῶν προσκυνήσης με», τοῦ εἶπε (Ματθ, 4,9). Ἐμεῖς μέ τήν λατρεία μας διαλαλοῦμε ὅτι προσκυνοῦμε τόν Κύριο, τόν μόνο ἀληθινό Θεό καί δέν προσκυνοῦμε τόν Διάβολο.

Οἱ ἱερεῖς ἀκολουθίες τήν Μ. Τεσσαρακο-

στή εἶναι ὑπέροχες. Εἶναι μοναστηριακές ἀκολουθίες. Ἀφοῦ οἱ πιστοί δέν μποροῦν νά βγοῦν ἀπό τόν κόσμο καί νά πᾶνε στήν ἔρημο, ἡ Ἐκκλησία ἔφερε τίς ὠραῖες αὐτές ἀκολουθίες ἀπό τά Μοναστήρια της κάτω στόν κόσμο, γιά νά γευθοῦν καί τά λαϊκά της μέλη τίς γλυκειές αὐτές λατρευτικές ὁμορφιές. Μερικοί ὅμως ἀπό τοὺς εὐλαβεῖς χριστιανούς, πού ἔχουν τήν θέληση καί τήν εὐκαιρία, φεύγουν ἀπό τόν κόσμο τήν περίοδο αὐτή τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί ἰδιαιτέρα τήν Μ. Ἑβδομάδα καί πηγαίνουν στό Μοναστήρια, γιά νά παρακολουθήσουν τίς ἀκολουθίες αὐτές στήν φυσική τους κοίτη, στόν τόπο πού γεννήθηκαν.

Ἡ δομὴ τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, καί τῶν Κυριακῶν καί τῶν καθημερινῶν, εἶναι κάπως πολύπλοκη.¹¹ Πρέπει νά προσπαθοῦμε νά βρῖσκουμε χρόνο γιά νά παρακολουθοῦμε τίς ἀκολουθίες αὐτές. Καί ἐάν δέν εἶναι δυνατόν νά τίς παρακολουθοῦμε καθημερινῶς στόν Ναό, θά εἶναι καλό νά ἔχουμε στό σπίτι μας τό Τριώδιο καί νά διαβάζουμε ἀπ' αὐτό, στήν πρωινή καί στήν βραδυνή προσευχή μας, ὅσα τροπάρια μποροῦμε ἀπό τίς σχετικές καθημερινές ἀκολουθίες.

Σέ πολλά τροπάρια τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί σέ ὀμιλίες ἀγίων πατέρων καί ἱεροκλήρων κατά τήν περίοδο αὐτή τονίζεται πολύ ἡ ἐλεημοσύνη. Εἶναι ἀπάντηση στήν φωνή τοῦ πειρασμοῦ «ταῦτα πάντα σοι δώσω». Ὁ Διάβολος εἶπε στόν Κύριό μας νά

στά ὁποῖα ὁ πόθος τῆς ἐνώσεως εἶναι δυνατώτερος, πόσο μᾶλλον πρέπει νά ἐγκρατεύονται τά ἄλλα ἀνδρόγυνα, πού εἶναι σέ μεγαλύτερη ἡλικία: «Τοῦτο καί Μωσαϊκοῦ μεῖζόν ἐστίν ἐπιτάγματος. Εἰ γάρ νυμφίον καί νύμφην, οἷς ἀμάρττει τά τῆς ἐπιθυμίας, οἷς ἡ νεότης σφριγᾷ, οἷς ὁ πόθος ἀκάθεκτος, οὐ χρῆ συνίεναι κατά τόν τῆς νηστείας καιρόν καί τῆς προσευχῆς, πόσῳ μᾶλλον τοὺς λοιπούς τοὺς οὐκ ἔχοντας τοσαύτης μίξεως ἀνάγκην; Τόν γάρ εὐχόμενον ὡς χρῆ καί νηστεύοντα πάντα ἀπορροῖσαι δεῖ πόθον βιωτικόν, πᾶσαν φροντίδα καί διάχυσιν καί πανταχόθεν ἑαυτὸν συναγαγόντα καλῶς οὕτω προσιέναι τῷ Θεῷ» (Περὶ παρθενίας λ' § 2).

10. Ὁ Χρυσόστομος ἐπ' αὐτοῦ λέγει: «Ἄν οὖν ἔρηταί σε Ἰουδαῖος καί Ἕλληγ, τίνος ἔνεκεν νηστεύεις; Μή εἴπῃς ὅτι διὰ τό Πάσχα, μηδέ ὅτι διὰ τόν σταυρόν, ἐπεὶ πολλήν αὐτῷ δίδως τήν λαβήν· οὐ γάρ διὰ τό Πάσχα νηστεύομεν, οὐδέ διὰ τόν σταυρόν, ἀλλὰ διὰ τά ἁμαρτήματα τά ἡμέτερα, ἐπειδὴ μέλλομεν μυστηρίοις προσιέναι» (Λόγος κατὰ Ἰουδαίων τρίτος).

11. Βλ. τήν μελέτη μας στό προηγούμενο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας, ἀριθμ. 2.

πέσει νά τόν προσκυνήσει καί θά τοῦ δώσει ὅλα τά βασίλεια τοῦ κόσμου!... Καί ἐμεῖς στόν Διάβολο, πού μᾶς πειράζει μέ τόν ἴδιο πειρασμό, τόν πειρασμό τῆς πλεονεξίας καί τῆς φιλαργυρίας, ἀπαντοῦμε μέ τήν ἐλεημοσύνη. Δέν θέλουμε, Διάβולה, τά περισσότερα ἀπό τίς ἀνάγκες μας χρήματα! Νά! Δίνουμε τά περιττά. Τά κάνουμε ἐλεημοσύνη! Ὅχι χωρίς λόγο, λοιπόν, σέ μιά ἀπό τίς προπαρασκευαστικές Ἑβδομάδες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τήν Κυριακή τῶν Ἀπόκρεω, τονίζεται πολύ ἡ ἀρετή τῆς ἐλεημοσύνης. Γιατί ὁ κώδικας, βάσει τοῦ ὁποίου θά κριθοῦμε, εἶναι ἄν ἐλεήσαμε τόν φτωχό. Πάντοτε, λοιπόν, ἀλλά ἰδιαίτερα τήν Μ. Τεσσαρακοστή πρέπει νά πολεμοῦμε τόν πειρασμό τῆς πλεονεξίας μέ τήν ἐλεημοσύνη.

Συμπυκνώνοντας ὅλα ὅσα γράψαμε παραπάνω, λέμε ὅτι Μ. Τεσσαρακοστή εἶναι μιά ἱερή περίοδος, πού τήν ἔχουμε ἰδιαίτερα ἀφιερωμένη στόν Θεό, γιά νά ἐξαγνίσουμε

τόν ἑαυτό μας πολεμώντας, πρό πάντων τήν περίοδο αὐτή, τρεῖς μεγάλους πειρασμούς: Τόν ἐγωισμό, τήν σάρκα καί τήν πλεονεξία. Τόν ἐγωισμό τόν πολεμοῦμε μέ τήν λατρεία μας στόν Κύριο, πού εἶναι πιο πλούσια τήν Μ. Τεσσαρακοστή. Ἡ λατρεία καί ἡ προσκύνηση στόν Κύριο σημαίνει ὑποταγή σ' Αὐτόν καί συντριβή τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Τήν σάρκα τήν πολεμοῦμε μέ τήν νηστεία, πού εἶναι αὐστηρή τήν Μ. Τεσσαρακοστή, καί τήν πλεονεξία μέ τήν ἐλεημοσύνη.

Πρέπει νά ἔχουμε ὑπ' ὄψη ὅτι τήν Μ. Τεσσαρακοστή πού καλοῦμαστε σέ ἐντονότερο πνευματικό ἀγώνα, ὁ ἐχθρός μας Διάβολος ἐντείνει καί αὐτός τόν πόλεμο του ἐναντίον μας. Ὅσοι ἀγωνίζονται πραγματικά αἰσθάνονται τόν πόλεμο τοῦ πονηροῦ δυνατώτερο τήν Μ. Τεσσαρακοστή. Ὁ «σαρακοστιανός» Διάβολος εἶναι πολύ φοβερός!

«Πρόσεχε πολύ, γιατί σέ κάθε βῆμα σου σέ συνοδεύει ἡ πτώση», Σοφ. Σειρ. 13,13.

«Υπάρχει τίποτε ἀπό τόν ἥλιο φωτεινότερο; Καί ὅμως τό φῶς του χάνεται· ἔτσι καί τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θνητοῦ ὁ νοῦς μπορεῖ ἀπό τό πονηρό νά σκοτεινιάσει», Σοφ. Σειρ. 17,31.

«Παιδί μου, ἄν ἀμάρτησες, μή ἀμαρτήσεις πάλι καί γιά τίς περασμένες σου ἀμαρτίες προσευχήσου. Φεῦγε ἀπό τήν ἀμαρτία, ὅπως φεύγεις μπροστά ἀπό τό φίδι, γιατί θά σέ δαγκώσει ἅμα τήν πλησιάσεις· τά δόντια της εἶναι σάν δόντια λιονταριοῦ, πού ἀφαιροῦν τήν ζωή τῶν ἀνθρώπων. Κάθε ἀμαρτία εἶναι σάν μία σπάθα δίκοπη· ἡ πληγή πού ἀνοίγει μένει ἀθεράπευτη.», Σοφ. Σειρ. 21,1-3.

«Ἡ σύναξη τῶν παρανόμων εἶναι ἕνα μάτσο ἀπό στουπιά, πού θά καταλήξει μέσα στήν φλόγα τῆς φωτιᾶς. Ὁ δρόμος τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι ὀμαλός καί λιθοστρωμένος, ἀλλά στό τέρμα του βρίσκεται ὁ λάκκος τοῦ ἄδη», Σοφ. Σειρ. 21,9-10.

ΠΑΣΧΑΛΙΟΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί Χριστιανοί,
ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Εἶναι ἀληθινή ἡ πίστη μας, ἀδελφοί! Καί τήν ἀλήθεια τοῦ «Πιστεύω» μας τήν ἀποδεικνύει πρό παντός ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μας. Ἔχουμε ἀναστημένο καί ὄχι νεκρό ἀρχηγό. Οἱ Μωαμεθανοί πᾶνε στήν Μέκκα καί προσκυνοῦν ἕνα τάφο, πού ἔχει μέσα κόκκαλα νεκροῦ. Ἐμεῖς ὅμως οἱ Χριστιανοί πηγαίνουμε στά Ἱεροσόλυμα καί προσκυνοῦμε ἕνα ἄδειο τάφο, γιατί δέν μπόρεσε ἡ ψυχρή πλάκα τοῦ τάφου νά κρατήσῃ τόν Θεό μας Ἰησοῦ Χριστό. Ἀκριβῶς αὐτό, ἀδελφοί! Ἐπειδή ὁ ἀρχηγός τῆς πίστες μας εἶναι Θεός, γι' αὐτό ἀναστήθηκε ἀπό τόν τάφο. Καί ἐπειδή ἀναστήθηκε ἀπό τόν τάφο, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι Θεός.

Μέ τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ πανηγυρίζουμε τόν θάνατο τοῦ θανάτου, αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ τυράννου τῶν ἀνθρώπων. Ναί, πραγματικά, μέ τό «Χριστός Ἀνέστη» θανατώθηκε ὁ θάνατος. Καί ἔτσι ἔπρεπε νά γίνῃ! Γιατί ὁ θάνατος ἦταν μιά σκληρή δικτατορία, πού στηριζόταν σέ δύο σαθρές βάσεις: Τήν ἀδικία καί τήν βία. Ἄδικος ὁ θάνατος, γιατί δέν ἄρπαξε πρῶτα στό βασίλειό του τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐά, ὅπως ἦταν δίκαιο, γιατί αὐτοί πρῶτα ἀμάρτησαν, ἀλλά πῆρε τό παιδί τους τόν Ἄβελ. Καί βίαιος πάλι εἶναι ὁ θάνατος, γιατί δέν πῆρε τόν Ἄβελ μέ φυσικό τρόπο, μέ ἀρρώστια ἢ μέ γηρατεία, ἀλλά μέ ἀπάτη, μέ δόλιο φόνο ἀπό τόν ἀδελφό του τόν Κάιν.

Τέτοιος ἄδικος τυράννος δέν μπορούσε νά βασιλεύει συνέχεια στό γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπρεπε νά καταργηθεῖ! Γι' αὐτό στό σκοτεινό του βασίλειο μπῆκε ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὄπλισμένος μέ τήν Θεότητά του καί τόν ἔπιασε, τόν ἔβαλε κατά γῆς καί τόν πάτησε. «Θανάτῳ θάνατον πατήσας», ὅπως ψάλλουμε. Καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά παρακάτω λέγομε καί τό ἄλλο ὠραῖο: «Καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος»! Θά σᾶς τό ἐξηγήσω καί αὐτό, ἀλλά μέ μία εἰκόνα, πού μᾶς τήν εἶπαν ἐδῶ τά τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας μας, ἄν καί δέν εἶναι εὐχάριστη εἰκόνα. Ἀκοῦστε την: Ὅταν κάποιος καταπιεῖ μιά βαρειά οὐσία, γιά νά ἡρεμήσει κάνει ἐμετό καί μαζί μέ τήν οὐσία αὐτή βγάξει καί ὅλα ὅσα εἶχε φάει ἀπό πρῖν. Αὐτό ἀκριβῶς συνέβηκε καί μέ τόν θάνατο. Χωρίς νά τό ξέρει τί τοῦ συμβαίνει κατέπιε στήν κοιλιά του τόν Ἰησοῦ Χριστό, νομίζοντάς Τον σάν ἕνα τῶν θανόντων. Ἀλλά δέν μπορούσε νά τόν κρατήσῃ, γιατί ὁ Χριστός ἦταν σίδηρος βαρὺς γι' αὐτόν, ἦταν Θεός, γι' αὐτό καί τόν ἀπέβαλε ἀπό τό στόμα του. Καί μαζί μ' Αὐτόν ἔβγαλε καί ὅλους τούς πεθαμένους. «Ἐξήμε-

σε τούς ἀπ' αἰῶνος θανόντας», ὅπως ψάλλουμε. Ἐδίασε τό βασιλείο του. Μέ τήν Ἀνάστασή του, λοιπόν, ὁ Χριστός «καί τοῖς ἐν τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος» καί «ἐκ κοιλίας ἄδου ἐρύσατο ἡμᾶς»!

Ἀδελφοί μου χριστιανοί! Ὅπως εἶναι ἀναστημένος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἔτσι καί ἐμεῖς οἱ δικοί Του, οἱ χριστιανοί, πρέπει νά ζοῦμε ὁμορφή καί ἀναστημένη ζωή. Ἀναστημένη ζωή σημαίνει νά προσευχόμαστε στόν σταυρωμένο καί ἀναστημένο Χριστό μας, γιά νά παίρνομε δύναμη ἀπ' Αὐτόν καί νά νικάμε τήν ἁμαρτία. Γιατί ὁ θάνατος, ἀδελφοί, ἦρθε ἀπό τήν ἁμαρτία. Ναί! Ὅσο περισσότερες ἁμαρτίες κάνουμε, τόσο καί περισσότερο θνητοί γινόμαστε. Ἡ πλανεύτρα ἁμαρτία μᾶς αἰχμαλωτίζει, μᾶς βάζει σέ μνήματα καί μᾶς ἐνταφιάζει. Ἀλλά «Χριστός Ἀνέστη»! Ὁ Χριστός μας, ὁ ἀρχηγός τῆς πίστες μας, εἶναι ἀναστημένος. Ἄς βγοῦμε λοιπόν καί ἐμεῖς ἀπό τά μνήματα τῶν ἁμαρτιῶν μας, ἀπό τά καβούκια καί τίς σπηλιές τῶν κακῶν μας ἐπιθυμιῶν. «Χριστός Ἀνέστη», ἀδελφοί, καί καινούργια, λοιπόν, ἀναστημένη ζωή. Ζωή μέ ΑΓΑΠΗ στήν οἰκογένεια καί στίς μεταξύ μας σχέσεις.

Ἀγαπητοί μου, νά πιστεύουμε δυνατά σ' αὐτό τό «Χριστός Ἀνέστη»! Κι ὅταν τά προβλήματα τῆς ζωῆς φαίνονται ὅτι θέλουν νά μᾶς ρίξουν κατά γῆς καί νά μᾶς βάλουν σέ μνήμα, ἐμεῖς ὄχι! Νά παίρνομε δύναμη ἀπό τόν ἀναστάντα Χριστό μας καί νά ἀναστηνόμαστε καί νά στεκόμαστε ὄρθιοι καί δυνατοί. Γιά τόν χριστιανό, πού πιστεύει στό «Χριστός Ἀνέστη», δέν ἐπιτρέπεται ποτέ νά ἀπογοητεύεται, ἀλλά πάντοτε νά ἀγωνίζεται μέ δύναμη ἀποβλέποντας στήν ἀνάσταση. Μέ αὐτή τήν πίστη στό «Χριστός Ἀνέστη» οἱ πατέρες μας, ἐδῶ στά ἥρωικά μας χῶματα τῆς Γορτυνίας καί τῆς Μεγαλοπόλεως, ἄρπαξαν τά ἄρματα καί ἀνέστησαν τήν πατρίδα μας ἀπό τόν τάφο τῆς δουλείας τεσσάρων αἰῶνων.

«Χριστός ἀνέστη», ἀδελφοί! Μονιαστῆτε, ἀγκαλιαστεῖτε καί φιληθεῖτε ὅλοι, ἐχθροί καί φίλοι! Καί τό τραγούδι μας αὐτό, τό «Χριστός Ἀνέστη», τό στέλνομε σάν γλυκό χαιρετισμό καί νοσταλγική ἐλπίδα συνάντησης στά ἀγαπητά μας πρόσωπα, πού ἔφυγαν ἀπό τήν ἀγκαλιά μας μέ τόν θάνατο. Καί πάνω ἀπό τά ἀγαπητά μας καί προσκυνητά μας μνήματά τους ψέλνομε καί τραγουδάμε τό θριαμβευτικό αὐτό ἄσμα τῆς πίστες μας, τό «Χριστός ἀνέστη»! Γιατί τό Πάσχα εἶναι πανηγύρι καί τῶν ζωντανῶν καί τῶν ἀγαπητῶν μας νεκρῶν. «Καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος»!

Μέ πολλές πασχάλιες εὐχές

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

Ο ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΩΣ ΠΡΟΦΗΤΗΣ
Ὁμιλία εἰς Ἱ. Ν. Ἁγίου Δημητρίου Πατρῶν τήν 4-11-2006
(κατά τόν Ἑσπερινό τοῦ Σαββάτου)

Εὐχαριστῶ, ἀδελφοί χριστιανοί, κάτοικοι τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, εὐχαριστῶ, λέγω, τόν Σεβασμιώτατο Ποιμενάρχη τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μητροπόλεως κ. Χρυσόστομο γιά τήν τιμή νά προστῶ ὡς Ἐπίσκοπος κατά τήν ἑσπερινή αὐτή ἀκολουθία καί μέ τήν ἐντολή Του πάλι νά κηρύξω τόν λόγο τοῦ Θεοῦ πρός Σᾶς τό ἐκλεκτό Του ποιῦμνιο.

1. Κατ' αὐτάς ἡ εὐγενῆς μεγαλούπολη τῶν Πατρῶν, μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ Σεβασμιωτάτου Ποιμενάρχου αὐτῆς, τιμᾶ τόν ἑνδοξο ἔθνεγέρτη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21, τόν, ὅπως τόν χαρακτήρισαν, «γιγαντόσωμο, εὐρυπλάτη καί βυθογένειο Γερμανό, τόν πρῶτον ἐν Λαύρα ἐπαναστάτη καί στό βῆμα ρήτορα δεινό», τόν ἐκ Δημητσάνης καταγόμενο, τόν παλαιό καί ἑνδοξο Ποιμενάρχη τῶν Πατρῶν, πού ἐπί μία εἰκοσαετία ἐλάμπρυνε τόν ἀπό παλαιότερα ἑνδοξο Ἀρχιερατικό Θρόνο τῆς πόλεως καί ἐπαρχίας αὐτῆς, τόν Μητροπολίτη Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό, «τῆς Πάτρας τόν Δεσπότη», ὅπως τόν λένε τά ποιήματά μας. Εἶναι ἀκριβῶς 200 χρόνια ἀπό τό ἔτος χειροτονίας του εἰς Ἐπίσκοπο, τό 1806. Ἡ Πάτρα ἐξέφραζε ἀπό παλαιά τήν εὐγνωμοσύνη της σ' αὐτόν τόν ἥρωα Ποιμενάρχη της. Τό 1921, ὡς μνημεῖο εὐγνωμοσύνης της σ' αὐτόν, πάνω στά «Ψῆλά Ἀλώνια», τοῦ ἔστησε ἕναν ὑπέροχο ἀνδριάντα· ἀλλά καί ὅταν τό 1930 τελοῦνταν σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα ἐορταστικές ἐκδηλώσεις γιά τά 100 χρόνια παλληγενεσίας τοῦ Ἕθνους, ἡ Πάτρα ἐζήτησε καί ἐπέτυχε, στίς 25 Μαρτίου 1930, ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, νά μεταφερθοῦν, ὅπως καί ἔγινε ἀπό τέσσερις

φουστανελλοφόρους Δημητσανῖτες, μέ ἐπιβλητική πομπή τά ἱερά ὄστᾶ τοῦ Δεσπότη τους, τά ὁποῖα κρατάει στήν ἀγκαλιά της ἡ πατρίδα του Δημητσάνα.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ὁμως νά πῶ ὅτι παρῆλθον ἔκτοτε ἔτη πολλά, χωρίς νά ἀκουστεῖ στήν Πάτρα ἄλλη ἰδιαίτερη τελετή τιμῆς στόν Ἐθνεγέρτη Μητροπολίτη Γερμανό, γι' αὐτό καί εἶναι πολλῶν ἐπαίνων ἀξία ἡ πράξη τοῦ νῦν Σεβασμιωτάτου Ποιμενάρχου κ. Χρυσοστόμου γιά τήν τιμή τῆς πόλεως του πρός τόν ἑνδοξο καί ἱστορικό Δεσπότη αὐτῆς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό.

2. Στήν ὠραία Ἡμερίδα τῆς σήμερον οἱ ἐκλεκτοί ὁμιλητές παρουσίασαν σημαντικές πτυχές καί ἔθιξαν σπουδαῖα θέματα ἀπό τήν προσωπικότητα τοῦ τιμωμένου μεγάλου Ἱεράρχου. Ἡ ταπεινότης μου θά πεί ὀλίγα, ὅσα ἐπιτρέπει ἕνα σύντομο κήρυγμα σέ μία λατρευτική σύναξη καί θέλω μέ αὐτά πού θά πῶ νά παρουσιάσω τόν τιμῶμενο θρυλικό Ἱεράρχη Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό ὡς προφήτη, ὅπως ἔχουμε τήν ἔννοια τῶν προφητῶν ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη.

Συνήθως, ἀγαπητοί μου, ὅταν λέγομε κάποιον «προφήτη» ἐννοοῦμε ἐκεῖνον πού προλέγει τά μέλλοντα. Γι' αὐτό καί οἱ προφῆτες λέγονται «ὄρῶντες». Ἀλλά αὐτός πού γιά τόν καθαρμό του ἔχει μέσα του τόν θεῖο Φωτισμό καί βλέπει τά μέλλοντα ἔχει βεβαίως καί τήν δύναμη νά βλέπει καί τό παρόν, νά βλέπει καί νά ἐρμηνεύει καθαρά τά πράγματα τοῦ παρόντος καί νά προσφέρει τό φάρμακο θεραπείας γιά τά κακῶς κείμενα. Καί ὑπ' αὐτήν τήν ἔννοια ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερ-

μανός είναι προφήτης στην ταραχώδη εποχή που ζήσε.

(α) Κατά πρώτον, όπως οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης ξεκινούσαν από κάποια κλήση, από κάποιο «σημείο», έτσι και στον ήρωα Ίεράρχη μας Γερμανό έχουμε τέτοιο σημείο από την παιδική του ηλικία.

Ήταν μικρός, πολύ μικρός, σχεδόν νηπιο, όταν η μητέρα του τον άφησε κάποτε στην αυλή του σπιτιού της στην Δημητσάνα. Άλλά έντρομη άκουσε λίγο αργότερα τις κραυγές του νηπίου της και είδε ότι τό παιδάκι της ό Γιωργάκης – αυτό ήταν τό βαπτιστικό του όνομα – έθλιβε μέ τήν τρυφερή του παλάμη τήν κεφαλή φιδιού. Τό γεγονός αυτό ό αργότερα φωτισμένος διδάσκαλός του Άγάπιος Λεονάρδος τό ήρμήνευσε ότι τό παιδί αυτό έγεννήθη για νά συντρίψει τήν κεφαλή του έχθρου, όπως μικρός έθλιψε τήν κεφαλή του φιδιού. Τό γεγονός αυτό τής παιδικής του ηλικίας, τό θαύμα αυτό, τό έόρταζε ευγνωμόνως προς τόν Θεό ό Δεσπότης, γιατί, όπως λέγει ή βιογραφία του, όταν σαν Άρχιερέυς έπισκέφθηκε για πρώτη φορά τήν πατρίδα του Δημητσάνα, πρώτη φροντίδα του ήταν νά λειτουργήσει στον άγιο Γεώργιο τής Πλάτσας προσφέροντας συνάμα και πολύτιμα δώρα στον άγιο και προστάτη του, που τόν έσωσε μικρόν από τό φίδι.

(β) Όπως οι προφήτες τής Παλαιάς Διαθήκης κλήθηκαν μέν από τόν Θεό για τό έργο τους, έπέρασαν όμως από μαθητεία σε κάποιον παλαιότερο προφήτη, έτσι και ό τιμώμενος τό τριήμερο αυτό από τόν λαό τής Πάτρας Δημητσανίτης Ίεράρχης Γερμανός, έπέρασε από διδάσκαλο και άληθινό προφήτη. Διδάσκαλός του και Γέροντάς του υπήρξε ό από τήν Δημητσάνα έπίσης καταγόμενος άγιος Πατριάρχης Γρηγόριος ό Ε΄, ό απαγχονισθείς. Σ΄ αυτόν, τόν συμπολίτη του άγιο, όταν αυτός ήταν έπίσκο-

πος Σμύρνης, κατέφυγε ό μετέπειτα Πατρών Γερμανός και πλησίον του δέν βρήκε μόνο προστασία, αλλά έλαβε και πνευματικά μαθήματα για τήν προς τόν Θεό πορεία και άκουσε σωστές έρμηνείες για τήν κρατούσα κατάσταση του ύποδούλου έθνους και μάθαινε έτσι τά σωστά φάρμακα για τήν θεραπεία του κακού. Ό Γερμανός δέν έγκατέλειψε τόν Γέροντά του, αλλά από τήν Σμύρνη τόν άκολούθησε στην Κωνσταντινούπολη ως Πατριάρχη, και εκεί, τό έτος 1806, χειροτονήθη εις Μητροπολίτην Παλαιών Πατρών.

(γ) Σε τέτοιο άγιο Έπίσκοπο μαθητευθείς ό Γερμανός ήταν πιά καταρτισμένος για τήν αποστολή του και τό έργο του, έγινε και αυτός προφήτης, καλός μαθητής καλού προφήτου γεγονώς και έτσι εύρισκε τήν αιτία για τά συμβάντα στό έθνος και αυτός μόνο μπορούσε νά δώσει τήν σωστή λύση του δράματός του. Οι προφήτες τής Παλαιάς Διαθήκης, αγαπητοί μου, τά συμβαινόντα κοινωνικά κακά τά έκριναν θεολογικά και τά εύρισκαν ως θρησκευτικά κακά. Τό κοινωνικό κακό οι προφήτες τό θεωρούσαν πρώτιστα πάντων θρησκευτικό κακό. Ός αιτία όλων των συμφορών εύρισκαν τήν αποστασία από τόν Θεό και κήρυτταν μέ όλη τους τήν δύναμη ως μοναδικό φάρμακο θεραπείας τήν έπιστροφή στον Θεό, τήν μετάνοια.

Έτσι και ό Παλαιών Πατρών Γερμανός! Αιτία για τήν ύποδούλωση τής Έλλάδος στην Τουρκία θεωρούσε τήν άμαρτία, άμαρτία όλων: Και εκκλησιαστικών και πολιτικών άρχόντων και του λαού. Άκούστε τί λέγει: «Ό φθονερός δαίμων συνήργησεν και εισεχώρησε διχόνοια εις τήν Εκκλησίαν και τουτο έπέφερε μεγίστην βλάβην και θρησκευτικώς και πολιτικώς: Η άρετή ένοθεύθη, ή πίστις έψυχράνθη, οι εκκλησιαστικοί υπέπεσαν εις πάθη, οι χρι-

στιανοί ἔχασαν τόν ζῆλον καί τήν εὐλάβειαν καί ἐν ἐνί λόγῳ ἤ δύναμις, καί ἡ ἐκκλησιαστική καί ἡ πολιτική ἐξέπεσεν...καί τέλος πάντων – λέγει τέλος ὁ προφήτης Ἱεράρχης – ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν ἐπροχώρησεν ὁ Μωαμεθανισμός θρησκευτικῶς καί πολιτικῶς εἰς τό κέντρον τοῦ Χριστιανισμοῦ... καί οἱ Ὄθωμανοί ὑπέταξαν καί τήν Ἐκκλησίαν καί τό βασίλειόν της».¹

Πραγματικά, ἀδελφοί μου χριστιανοί, ἡ ἀμαρτία τά φταίει ὅλα. Ἄν θελήσουμε νά δοῦμε τό βάθος τῶν πραγμάτων θά βροῦμε ὅτι αἰτία ὄλων – ὄλων τῶν κακῶν πού παρατηροῦνται καί στήν σημερινή μας κοινωνία εἶναι ἡ ἀποστασία μας ἀπό τόν Θεό, τό ὅτι ἐγκαταλείψαμε τόν Κύριο Σαβαώθ, ὅπως καί ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός μᾶς λέγει στά Ἀπομνημονεύματά του, ὅτι αἰτία τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Ἔθνους μας στούς Τούρκους εἶναι ἡ ἀυξηθεῖσα ἀμαρτία τῶν Ἑλλήνων, καί τῶν ἀρχόντων καί τοῦ λαοῦ.

Καί ἐπειδή αὕτη τήν ἐρμηγεία ἔδινε, ὡς προφήτης, τῆς Πάτρας ὁ Δεσπότης γιά τήν ὑποδούλωση τοῦ Ἔθνους μας, γι' αὐτό καί ὡς σωτηρία καί ἀπαλλαγή ἀπό τά δεινά κήρυττε τήν μετάνοια, ἐζήτει δέ ὡς ἀρχηγούς τῆς μετανοίας τούς ἱερεῖς, τούς ὁποίους ἤθελε μορφωμένους μέ θεολογική παιδεία. Ἄλλοι ὅμως, ψευδοπροφῆτες αὐτοί, ἔλεγαν ἄλλα, καταστρεπτικά γιά τό Ἔθνος, ἄν καί πρόσφεραν ὡς σωτήρια τά λεγόμενά τους· γιατί αὐτοί συνιστοῦσαν τήν συμμαχία μέ τούς ἀλλοθρήσκους καί τήν φιλευθερία εἰς τά ἦθη μας. Ἀλλά γι' αὐτούς ἔλεγε ὁ Πατρῶν Γερμανός ὅτι εἶναι «ἠπατημένοι εἰς τάς ἰδέας των, διότι ἐνόμισαν ὅτι ἐάν ὑποψυχράνωσι τήν εἰς Χριστόν πίστιν τῶν ὁμογενῶν καί τούς κάμωσιν

ἀνεξιθρήσκους, θέλουσι τούς κάμει καί φιλευθερωτέρους καί καλλιτέρους».²

(γ) Καί σάν προφήτης, μέ κριτήριο τούς γνησίους Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ἀδελφοί μου, ἦταν συνετός, γιατί ἔβλεπε καλῶς τά πράγματα καί ἐγνώριζε, λοιπόν, πότε εἶναι ὁ πρέπων καιρός γιά τήν ἔναρξη τοῦ ἀγῶνος· ἀντίθετα, συνέβαινε ἄλλοι, κινούμενοι ἀπό ἀσύνετο αὐθορμητισμό καί ἀχαλίνωτο ἐνθουσιασμό νά ἔκαναν σέ ὄχι ἀρμόζοντα καιρό ἐπαναστατικά κινήματα, τά ὁποῖα καί κατεπνίγοντο στό αἶμα.³ Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ἐξαρτώμενος πάλι ἀπό τούς Προφήτας καί μάλιστα ἀπό τόν προφήτη Ἰεζεκιήλ, ἔλεγε ὅτι «θά ζητηθεῖ ἀπό τά χέρια μας τό αἶμα τῶν Ἑλλήνων», αὐτῶν δηλαδή τῶν ἀδικοσκοτωμένων (βλ. Ἰεζ. 33,8). Ὁ συνετός ἀγωνιστής καί πραγματικά ἀγαπῶν τό ἔθνος καί τήν ἐλευθερία του Δεσπότης τῆς Πάτρας Γερμανός ἦταν ἐναντίον τῶν κινήματων αὐτῶν, γιατί ἔφθειραν τό ἔθνος καί παρέλυσαν τήν ἐλπίδα τῶν ὑποδούλων γιά μία βέβαιη ἀργότερα ἀπελευθέρωση. Γι' αὐτό καί συνιστοῦσε ὑπομονή καί ὑποταγή ἄχρι καιροῦ στόν κατακτητή, ἀλλά καί μυστικά καί συνετά φρόντιζε νά προετοιμάζει τούς ὑπευθύνους γιά τήν ὥρα τῆς ἐξεγέρσεως ἐναντίον του.

Αὕτη ἦταν καί ἡ τακτική τῶν γνησίων Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στά δύσκολα χρόνια τοῦ ἔθνους τους. Ὁ προφήτης Ἰερεμίας, γιά παράδειγμα, κατεδίκαζε τά κατά τῶν Βαβυλωνίων ἄτακτα κινήματα τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, παρασυρόμενοι ἀπό τά κηρύγματα τῶν ψευδοπροφητῶν, ἤθελαν νά ἐξεγερθοῦν ἐναντίον τῶν κατακτητῶν, ἐνῶ δέν ἦταν ὁ πρέπων καιρός γιά

1. Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ, Ἐκδόσεις «Δρομεύς», 1996, σελ. 175.

2. Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ, Ἐκδόσεις «Δρομεύς», 1996, σελ. 176.

3. Ὁ ἴδιος ὁ λαός κατηράτο ἀργότερα τούς πρωτεργάτες τῶν ἀσυνέτων αὐτῶν κινήματων. Βλ. τό βιβλίον Δημητσάνα καί τά τέκνα της, τόμ. Α', I Ἱστορία τῆς Δημητσάνης, II Μνημεῖα τῆς Δημητσάνης, σελ. 249 ἐξ.

μία τοιαύτη ἐξέγερση (βλ. Ἱερ. 34,1 ἐξ. 34,9.14).⁴

(δ) Τέλος, ἀγαπητοί μου, ἡ ἔννοια τοῦ Προφήτου συνδέεται μέ τήν ἔννοια τοῦ μάρτυρος, γιατί τήν καλή μαρτυρία πού ἔδιναν οἱ Προφῆτες τήν σφράγιζαν καί μέ τό μάρτύριό τους. Πολλά τά δεινά πού ὑπέφεραν οἱ Προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀπό τήν εἰρωνία καί τόν ἐμπαιγμό, μέχρι τίς κακώσεις καί τόν θάνατο ἀκόμη. Καί ὁ τιμώμενος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὡς ἀληθινός προφήτης, πέρασε ἀπό τό μαρτύριο αὐτό, χωρίς μάλιστα νά τό ἀρνηθεῖ καί νά φανεῖ προδότης, ἀλλά ἀναδείχθηκε ἀθλητής καί ἔλαμψε σ' αὐτό ἡ ἀρετή του. Εἶναι γνωστό ἀπό τήν ἱστορία ὅτι τότε, πού τά πράγματα τῆς πατρίδος εἶχαν πάρει ἀσχημη τροπή μέ τούς ἐμφυλίους πολέμους, ὁ Γερμανός ὑπέστη δεινά καί ταπεινώσεις: Ἦταν Γενάρης μήνας, ἦταν βαρὺς χειμῶνας, ὅταν ἓνα ἀπόσπασμα προερχόμενο ἀπό τόν στρατηγὸ Γκούρα, χωρίς νά σεβαστοῦν οὔτε τήν ἀρχιερωσύνη του, οὔτε τίς ὑπηρεσίες καί θυσίες πού πρόσφερε ὁ Ἱεράρχης, οὔτε τήν ἡλικία του καί τήν κλονισμένη ὑγεία του, τόν ἔδεσαν καί τόν τραβοῦσαν πεζό ἀπό χωριό σέ χωριό, ἐνῶ σέ ὄλο τό διάστημα τῆς ὁδοιπορίας ἔπεφτε χιονόνερο. Ὁ Δεσπότης, λίγο πρὶν τό τέλος τῆς ἐπιγείου του ζωῆς παρακαλῶ, περπατοῦσε πεζός καί ὁ δρόμος ἦταν χιονοσκέπαστος.

Στήν Γαστούνη, ὅπου τόν πῆγαν, ἔπαθε πολλά ἀπό τήν κακομεταχείριση τῶν στρατιωτῶν, γιατί θέλανε νά τούς μαρτυρήσει πού εἶναι τά λεπτά καί οἱ θησαυροὶ τῆς πατρίδος, γιά νά συμπληρώσουν τήν ἀρπαγή τους. Τόν γλύτωσε ὁμως ὁ Θεός ἀπό τά νύχια τους μέ θαῦμα, γιατί ξαφνικά πέθανε ὁ ἀρχηγός τῶν κακοποιῶν αὐτῶν καί οἱ ὑπόλοιποι φοβήθηκαν μήν πάθουν τά ἴδια καί ἄφησαν τόν μάρτυρα Ἱεράρχη, ὁ ὁποῖος – ὅπως σημειώνει ἐντυπωσιακά τό Συναξάριό του – δέν ἐμνησικάκησε ἐναντίον τους, ἀλλά τούς συνεχώρησε.

3. Εἶπε ὁ μάρτυρας καί προφήτης Ἱεράρχης: «Διά δέ τήν ἐπιτυχίαν νά βάλῃ ἐπί τῆς κεφαλῆς ἡμῶν νεκρῶν στέφανον ἐκ χόρτων». Ταπεινή προσφορά ζήτησε ὁ πολλά παθῶν ὑπέρ τῆς ἀμωμῆτου πίστεώς μας καί ἐνδόξου πατρίδος μας ἐνδόξος Ἱεράρχης.

Ἄλλά ἰδοῦ, ἅγιε προφήτα καί μάρτυρα Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανέ, ὁ νῦν Σεβασμιώτατε διάδοχός σου σοῦ προσφέρει τίς ἡμέρες αὐτές στόν τόπον τῆς ποιμαντορίας σου μεγάλες τιμές, ἐπάξιες τῶν προσφορῶν σου. Εὐχου, ὄχι μόνο γιά τήν ποίμνη σου, ἀλλά καί γιά ὅλη τήν πατρίδα μας τήν Ἑλλάδα, γιά νά ζωντανεύει ἡ πίστη τῶν Νεοελλήνων στόν Θεό καί στά ἄλλα ἰδανικά τῆς φυλῆς μας, γιά τά ὁποῖα Σύ θυσιάστηκες μέ πολλούς αἱματηρούς κόπους.

4. Βλ. Β.Βέλλα, *Θρησκευτικαὶ Προσωπικότητες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*, τόμ. Β', Ἀθήναι 1963, σελ. 56 ἐξ.).

ΚΑΤΗΧΗΣΗ

(Ἡ Παλαιά Διαθήκη ἐκπληρώνεται στήν Καινή)

Δ΄ ΜΕΡΟΣ: ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ*

3ο ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

(Διανέμεται στους Ναούς καί στά Σχολεῖα)

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί χριστιανοί,

Σέ Σειρά συντόμων κηρυγμάτων θά σᾶς μιλήσω γιά τόν Σταυρό καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Γιά τόν Σταυρό τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή γιά τό Πάθος Του, δέν μᾶς μιλοῦν μόνο τά ἅγια Εὐαγγέλια καί ἡ Καινή Διαθήκη, ἀλλά καί ἡ Παλαιά Διαθήκη, ἡ ὁποία προτυπώνει τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ. Ναί, ἡ Παλαιά Διαθήκη ἀπό τό πρῶτο της βιβλίο, τήν Γένεση, μιλάει γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὅποῖος λέγεται παράδοξα «σπέρμα γυναίκας», γιατί θά γεννηθεῖ παρθενικά ἀπό αὐτήν, καί λέγει γι' Αὐτόν ὅτι θά συντρίψει τό κεφάλι τοῦ φιδιοῦ, δηλαδή τοῦ Διαβόλου, ἀλλά καί ὁ Διάβολος θά βάλει τά ὄργανά του γιά νά Τοῦ κεντήσουν τήν πτέρνα (βλ. Γεν. 3,15). Αὐτό τό «κέντημα τῆς πτέρνας», αὐτό εἶναι τό Πάθος τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλά, ἂν καί ἀπό τήν ἀρχή προλέγεται στήν Παλαιά Διαθήκη τό Πάθος τοῦ Χριστοῦ, ὅμως πολύ ἀργότερα, στήν ἐποχή τοῦ Ἀβραάμ (1750 π.Χ), προτυπώνεται μέ σαφήνεια ὁ Σταυρός καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Προτυπώνεται στό πιό τραγικό γεγονός τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου.

α) Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ

Ὅπως ξέρουμε, ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ καί ἡ γυναίκα του Σάρρα ἀπέκτησαν στήν γεροντική τους ἡλικία ἕναν υἱό, τόν Ἰσαάκ, σύμφωνα μέ τήν υπόσχεση πού τοῦς ἔδωσε ὁ Θεός. Τό παιδί αὐτό ἔδωσε μεγάλη χαρά στους γονεῖς του, γιατί ἔλαβαν καί τήν υπόσχεση ἀπό τόν Θεό ὅτι ἀπό τό παιδί αὐτό θά προέλθουν πολλοί ἀπόγονοι. Ὁ Θεός ὅμως ἤθελε νά ἐξασκήσει τήν πίστη τοῦ Ἀβραάμ καί τοῦ εἶπε νά πάρει αὐτόν τόν ἀγαπητό του υἱό καί νά τόν θυσιάσει στήν χώρα Μοριά, σέ ἕνα βουνό πού θά τοῦ πεῖ. Καί ὁ Ἀβραάμ, χριστιανοί μου, δέν δίστασε νά ὑπακούσει σ' αὐτήν τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, ὅπως δέν εἶχε διστάσει καί σέ ἄλλες προηγούμενες δοκιμασίες. Σαμάρωσε, λοιπόν, τό γαῖδουράκι του, ἔσχισε τά ξύλα γιά τήν θυσία, πῆρε δύο δούλους καί τόν υἱό του Ἰσαάκ καί ξεκίνησε γιά τόν τόπο πού τοῦ εἶπε ὁ Θεός. Μετά ἀπό τρεῖς ἡμέρες ταξίδι ὁ Ἀβραάμ εἶδε ἀπό μακριά τόν τόπο, πού τοῦ ὑπέδειξε ὁ Θεός, καί εἶπε στους δούλους του νά περιμένουν ἐκεῖ μέ τό γαῖδουράκι, ἐνῶ ὁ ἴδιος μέ τόν υἱό του θά πᾶνε, εἶπε, πιό πάνω γιά νά προσκυνήσουν καί θά ξαναγυρίσουν. Τότε ὁ Ἀβραάμ φόρτωσε τά ξύλα τῆς θυσίας στόν ὄμο τοῦ Ἰσαάκ, πῆρε στά

*Μέ βάση τό κατηχητικό ἔργο Dieu est vivant, Ἐκδόσεις Cerf, καί ἄλλα παρόμοια βοηθήματα.

χέρια του τήν φωτιά (έναν αναμμένο δαυλό) και τό μαχαίρι και βάδιζαν και οί δυό μαζί. Ὁ Ἰσαάκ, βαδίζοντας μέ τά ξύλα στόν ὦμο γιά τόν τόπο τῆς θυσίας, μάς θυμίζει τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό πού, φορτωμένος τόν Σταυρό Του, βάδιζε τόν ἀνήφορο τοῦ Γολγοθᾶ.

Κάποια στιγμή ὁ Ἰσαάκ ρώτησε τόν πατέρα του: «Πατέρα, ἔχουμε τήν φωτιά και τά ξύλα, ἀλλά πού εἶναι τό ἀρνί γιά τήν θυσία;» Καί ὁ Ἀβραάμ τοῦ εἶπε: «Ὁ Θεός, παιδί μου, θά φροντίσει τό ἀρνί γιά τήν θυσία». Ὅταν, τέλος πάντων, ἔφθασαν στόν τόπο, πού εἶχε ὀρίσει ὁ Θεός γιά τήν θυσία, ὁ Ἀβραάμ ἔκτισε ἐκεῖ ἕνα θυσιαστήριο, ἐτοίμασε τά ξύλα και ἔδεσε τόν υἱό του Ἰσαάκ πάνω στό θυσιαστήριο. Ἀλλά, τήν στιγμή πού πῆρε τό μαχαίρι του γιά νά σφάξει τό παιδί του, ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου τοῦ φώναξε ἀπό τόν οὐρανό και τοῦ εἶπε: «Μήν ἀπλώσεις χέρι στό παιδί σου και μήν τοῦ κάνεις τίποτε, γιατί τώρα ξέρω ὅτι φοβᾶσαι τόν Θεό και δέν μοῦ ἀρνήθηκες τόν μοναχογιό σου».

Τότε ὁ Ἀβραάμ κοίταξε τριγύρω του και εἶδε ἕνα κριάρι πιασμένο ἀπό τά κέρατα σέ ἕνα θάμνο. Ἔτρεξε, τό πῆρε και τό πρόσφερε θυσία ἀντί γιά τόν υἱό του. Τόν τόπο ἐκεῖνο ὁ Ἀβραάμ τόν κάλεσε «Γιαχβέ - Ἱερέ», δηλαδή, σ' αὐτόν τόν τόπο «ἐμφανίστηκε ὁ Θεός και προνόησε»! Τότε ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἀνανέωσε τίς ὑποσχέσεις του στόν Ἀβραάμ και τοῦ εἶπε: «Ἐξάπαντος θά σέ εὐλογήσω και θά σοῦ δώσω ἀναρίθμητους ἀπογόνους σάν τά ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ και σάν τήν ἄμμο, πού εἶναι στίς ἀκτές τῆς θάλασσας. Οἱ ἀπόγονοί σου θά κυριαρχήσουν στίς πόλεις τῶν ἐχθρῶν τους και μέ τό σπέρμα σου θά εὐλογηθοῦν ὅλα τά ἔθνη τῆς γῆς, ἐπειδή ὑπάκουσες στήν προσταγή μου» (βλ. Γεν. 22,1-18).

Ἡ παραπάνω ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀγαπητοί μου χριστιανοί, εἶναι πολύ ἀπλή, ἀλλά και πολύ καταπληκτική. Σ' αὐτή βλέπουμε τήν ἀπόλυτη πίστη τοῦ Ἀβραάμ στόν Θεό, γι' αὐτό και ὑπακούει πρόθυμα στήν ἐντολή Του νά θυσιάσει τόν υἱό του, παρά τό ὅτι ὁ Θεός τοῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὅτι ἀπ' αὐτόν τόν υἱό θά γεννηθοῦν ἀναρίθμητοι ἀπόγονοι. Καί ἀπό τήν ἱστορία μας ἐδῶ μαθαίνουμε τό μάθημα ὅτι γιά τήν σωτηρία μας και γιά τήν σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας γενικά, δέν φτάνει μόνο ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ νά σωθοῦμε, ἀλλά χρειάζεται και ἡ ἀπόφαση τοῦ ἀνθρώπου νά ἀκουμπήσει τά πάντα στόν Θεό και νά πει: «Γεννηθήτω τό θέλημά σου, Θεέ μου»!

Ἡ πίστη τοῦ Ἀβραάμ, λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς,¹ αὐτή τόν ἀνέδειξε σέ πατέρα πλήθους ἐθνῶν. Ἡ πίστη του ὅτι ἀπό αὐτό τό παιδί, πού τώρα πηγαίνει νά τό σφάξει, θά γεννηθοῦν ἀναρίθμητοι ἀπόγονοι, γιατί ἔτσι τό εἶπε ὁ Θεός! Μιά τέτοια πίστη ἀπό ἕνα λογικό σύγχρονο ἀνθρωποθεωρεῖται τρέλλα, ἀλλά ἡ τελική ἔκβαση τῶν πραγμάτων, πού συνέβηκε μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔδειξε ὅτι ἡ πίστη δέν εἶναι τρέλλα, ἀλλά εἶναι μία γνώση πού ὑπερβαίνει κάθε λογική.

Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ, ἀγαπητοί μου, προτυπώνει τήν Θυσία πού πρόσφερε γιά ἐμᾶς ὁ Χριστός μας στόν Γολγοθᾶ. Κατά τήν διάθεσή του ὁ Ἀβραάμ θυσίασε τόν Ἰσαάκ και δικαιώθηκε ἀπό τόν Θεό (βλ. Ἑβρ. 11,17. Ἰακ. 2,21). Ὁ πατέρας Ἀβραάμ θυσίασε τόν υἱό του Ἰσαάκ και ὁ Θεός Πατέρας πρόσφερε τόν μονογενῆ Του Υἱό, τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό γιά νά θυσιαστεῖ γιά τήν σωτηρία μας. Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης μάς λέγει: «Τόσο πολύ ἀγάπησε ὁ Θεός τόν κόσμο, ὥστε παρέδωκε στόν θάνατο τόν μονογενῆ Του Υἱό, γιά

1. Βλ. Τριάδες 2:3,43.

νά μή χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ' Αὐτόν, ἀλλά νά ἔχει ζωή αἰώνια» (Ἰωάν. 3,16).

Στό κριάρι ἐκεῖνο πού εἶδε ὁ Ἀβραάμ πιασμένο ἀπό τά κέρατα καί τό ὅποιο πῆρε καί θυσιάσε ἀντί τοῦ Ἰσαάκ εἶδαν οἱ ἅγιοι Πατέρες μας τόν Ἐσταυρωμένο Κύριο κρεμάμενο ἀπό τόν Σταυρό. Ὁ Ἰσαάκ, πού δέν θυσιάστηκε, ἦταν τύπος τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία διέμεινε ἀπαθής κατά τήν Σταύρωσή Του, ὁ δέ κριός ἦταν τύπος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἔπαθε.

Ὁ συγγραφεύς τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς λέγει καί κάτι ἄλλο σχετικά μέ τήν ἱστορία τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαάκ: «Μέ τήν πίστη πρόσφερε ὁ Ἀβραάμ τόν Ἰσαάκ, ὅταν δοκιμάστηκε ἀπό τόν Θεό. Αὐτός πού πῆρε τίς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ πρόσφερε θυσία τόν μονάκριβο υἱό του, ἂν καί τοῦ

εἶχε εἰπωθεῖ ὅτι “ἀπό τόν Ἰσαάκ θά προέλθουν οἱ ἀπόγονοί σου”. Ὁ Ἀβραάμ σκέφθηκε πώς ὁ Θεός μπορούσε καί τούς νεκρούς νά ξαναφέρει στήν ζωή. Μποροῦμε λοιπόν νά ποῦμε πώς στήν οὐσία ὁ Ἀβραάμ πῆρε τόν υἱό του πίσω ἀπό τούς νεκρούς» (11,17-19). Κατά τά λόγια αὐτά τοῦ Ἀποστόλου μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ὁ Ἰσαάκ προτυπώνει ὄχι μόνο τήν Θυσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καί τήν Ἀνάστασή Του.

Ἐξακόσια χρόνια περίπου ἀργότερα, στά χρόνια τοῦ Μωυσῆ, ὁ Θεός ἔδωσε ἕνα ἄλλο σημεῖο πού προτύπωνε τόν Θάνατο καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Υἱοῦ Του. Θά μιλήσουμε γι' αὐτό στό ἐπόμενο κήρυγμά μας.

Μέ πολλές εὐχές

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΟΥΡΥΝΟΣ
& ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ

«Μιά ἀρρώστεια μακροχρόνια ἐμπαίζει τόν γιατρό, καί ὁ σημερινός ὁ βασιλεύς αὔριο θά πεθάνει», Σοφ. Σειρ. 10,10.

«Καί ὁ σημερινός ὁ βασιλεύς αὔριο θά πεθάνει. Ὅταν πεθαίνει ὁ ἄνθρωπος τόν κληρονομοῦν ἔρπετά καί θηρία καί σκουλήκια», Σοφ. Σειρ. 10,11.

«Πρὶν ἀπό τόν θάνατο μὴν καλοτυχίζεις κανένα, γιατί ἀπό τόν θάνατό του (κατά τούς Ο' «ἀπό τά τέκνα του») γνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος», Σοφ. Σειρ. 11,28.

«Στά τελευταῖα τοῦ ἀνθρώπου ὅλα τά ἔργα του ἔρχονται στό φῶς», Σοφ. Σειρ. 11,27.

«Νά σκέπτεσαι πώς δέν ἀργεῖ ὁ θάνατος νά ἔρθει καί δέν γνωρίζεις τήν ἀπόφαση τοῦ ἄδη», Σοφ. Σειρ. 14,12.

«Κάθε ἄνθρωπος γερνάει, παλιώνει σάν τό ροῦχο· ὁ αἰώνιος νόμος εἶναι νά πεθάνεις. Σέ ἕνα πυκνόφυλλο δένδρο βλασταίνουν φύλλα· ἄλλα πέφτουν καί ἄλλα ξαναφυτρώνουν. Ἔτσι συμβαίνει καί μέ τίς γενεές τῶν ἀνθρώπων· ἡ μία πεθαίνει, ἡ ἄλλη γεννιέται», Σοφ. Σειρ. 14,17.

«Οἱ ἡμέρες τοῦ ἀνθρώπου θεωροῦνται πολυάριθμες ἂν ζήσει ἑκατό χρόνια. Ἀλλά σάν σταγόνα ἀπό τό νερό τῆς θάλασσας καί σάν σπειρί ἀπό τήν ἄμμο, τόσα εἶναι λίγα αὐτά τά χρόνια μπροστά στήν αἰωνιότητα» (Σοφ. Σειρ. 18,9.10).

ΚΑΤΗΧΗΣΗ

(Ἡ Παλαιά Διαθήκη ἐκπληρώνεται στήν Καινή)

Δ΄ ΜΕΡΟΣ: ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ*

4ο ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

(Διανέμεται στους Ναούς καί στά Σχολεῖα)

6) Ὁ Πασχάλιος Ἄμνος

Ὁ Πασχάλιος Ἄμνος καί ἡ φυγή ἀπό τήν Αἴγυπτο (ἡ Ἔξοδος)

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί χριστιανοί,

Ὅπως ξέρουμε, ὁ Μωυσῆς βόσκοντας τά πρόβατα τοῦ πεθεροῦ του εἶδε στό βουνό Χωρήβ ἕνα ὄραμα. Τοῦ φανερώθηκε ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου μέσα σέ πύρινη φλόγα, πού ἔβγαине ἀπό μία βάτο. Ὁ Μωυσῆς ἔβλεπε ὅτι ἐνῶ ἡ βάτος εἶχε πάρει φωτιά καί ἦταν μέσα στίς φλόγες, ὅμως δέν καίγόταν γιά νά γίνει στάχτη (Ἐξ. 3,1-3).

Μετά ἀπό αὐτό τό θεικό ὄραμα, πού εἶδε ὁ Μωυσῆς, ἔφυγε ἀπό τόν πεθερό του καί μαζί μέ τήν γυναίκα του καί τά παιδιά του ἐπέστρεψε στήν Αἴγυπτο, γιά νά ἐκτελέσει τήν ἀποστολή πού τοῦ ἀνέθεσε ὁ Θεός: Νά ἐλευθερώσει τόν λαό Του ἀπό τήν σκλαβιά καί νά τόν ὀδηγήσει στήν ὑπεσχημένη χώρα, τήν Χαναάν (Ἐξ. 4,20).

Ὁ Μωυσῆς καί ὁ ἀδελφός του Ἄαρών πῆγαν στό Φαραώ καί τοῦ ζήτησαν νά τοὺς ἐπιτρέψει νά κάνουν μέ τόν λαό τους τρεῖς μέρες πορεία στήν ἔρημο γιά νά προσφέρουν «θυσία στόν Κύριο τόν Θεό τους» (Ἐξ. 5,3). Ὁ Φαραώ ὅμως δέν ἐγνώριζε τόν Κύριο καί τοὺς ἀρνήθηκε αὐτό πού τοῦ ζή-

τοῦσαν. Καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά ὁ Φαραώ ἐπέβαλε ἀκόμη πιό βαρειά καταναγκαστικά ἔργα στους Ἑβραίους, ὥστε νά μήν ἔχουν χρόνο νά σκέπτονται νά ἐπαναστατήσουν ἐναντίον του καί νά φύγουν ἀπό τήν Αἴγυπτο. Καί, πραγματικά, οἱ Ἰσραηλιῖτες ἔχασαν τό κουράγιο τους καί θύμωσαν ἐναντίον τοῦ Μωυσέως γιά τήν αὔξηση τῶν ἐργασιῶν τους.

Ὁ Θεός ὅμως δέν ἐγκατέλειψε τόν λαό Του καί εἶπε στόν Μωυσῆ νά ἐκτελέσει θαυμαστά φαινόμενα, τά ὁποῖα στήν ἀρχή μὲν δέν θά ἦταν βλαβερά, ἀλλά ἀργότερα θά γίνονταν πραγματικές πληγές καί μάστιγες γιά τοὺς Αἴγυπτιοὺς. Γιατί ὁ Φαραώ ἀπό ὑπερηφάνεια καί ἀπό συμφέρον συνέχισε γιά πολύ χρόνο νά ἐναντιώνεται στό θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Στήν ἀρχή ὁ Θεός ἔκανε τά νερά τοῦ ποταμοῦ Νείλου κόκκινα σάν αἷμα (Ἐξ. 7,14-24) καί στήν συνέχεια ἔχουμε μία σειρά συμφορῶν, πού ἦρθαν ἐναντίον τῶν Αἴγυπτίων: ἦρθαν βάτραχοι (7,25-8,1-11), κουνούπια (8,12-15), μύγες (8,16-28), θανατικό στά ζῶα (9,1-7), καπνός (9,8-12), χαλάζι (9,13-35), ἀκρίδες (10,1-20) καί σκοτάδι (10,21-29).

Ἄν καί αὐτές οἱ συμφορές μπορεῖ νά φαί-

*Μέ βάση τό κατηχητικό ἔργο Dieu est vivant, Ἐκδόσεις Cerf, καί ἄλλα παρόμοια βοηθήματα.

νονται ως φυσικά φαινόμενα, όμως, τό ὅτι συνέβαιναν συνέχεια καί μέ σφοδρότητα ἀνάγκασαν τούς Αἰγυπτίους νά ἰδοῦν σ' αὐτές τό Χέρι τοῦ Θεοῦ. Ἡ τελευταία, ἡ δέκατη πληγή θά εἶναι πῖο σοβαρή καί πῖο μυστηριώδης: Ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου θά περάσει τήν νύκτα καί θά θανατώσει ὅλα τά πρωτότοκα τῆς Αἰγύπτου (Ἐξ. 12,12). Ὁ Κύριος εἶπε στόν Μωυσῆ: «Ἀκόμη ἓνα πλήγμα θά φέρω στόν Φαραώ καί στούς Αἰγυπτίους. Μετά ἀπό αὐτό θά σᾶς ἀφήσει νά φύγετε» (Ἐξ. 11,1).

Ὁ Μωυσῆς κάλεσε τούς ἀρχηγούς τοῦ Ἰσραήλ καί εἶπε σ' αὐτούς τίς ὁδηγίες τοῦ Κυρίου:

«Νά πεῖτε στούς Ἰσραηλῖτες: Τήν δέκατη ἡμέρα αὐτοῦ τοῦ μήνα ὁ κάθε ἓνας νά πάρει ἀπό ἓνα ἀρνί ἢ κατσίκι γιά τήν οἰκογένειά του. Θά τό κρατήσετε ζωντανό ὡς τήν δέκατη τέταρτη ἡμέρα τοῦ μήνα καί τό βράδυ θά τό σφάζετε. Μετά θά πάρετε λίγο ἀπό τό αἷμα του καί θά ἀλείψετε τίς δύο παραστάδες καί τό ἀνώφλι τῆς πόρτας σέ κάθε σπίτι ὅπου θά φᾶτε τό ἀρνί ἢ τό κατσίκι. Θά τό ψήσετε στήν φωτιά καί θά τό φᾶτε τήν ἴδια ἐκείνη νύκτα, μαζί μέ ἄζυμο ψωμί καί χόρτα πικρά. Δέν θά φᾶτε ἀπ' αὐτό καθόλου ὠμό ἢ βραστό κρέας, ἀλλά θά τό ψήσετε ὀλόκληρο μαζί μέ τό κεφάλι, τά πόδια καί τά ἐντόσθια. Δέν θά ἀφήσετε νά περισσέψει τίποτα ὡς τό πρωί. Ἄν τυχόν ἔχει μείνει κάτι τό πρωί, θά τό κάψετε στήν φωτιά. Καί θά τό φᾶτε μέ τόν ἐξῆς τρόπο: Θά εἴστε ζωσμένοι τήν ζώνη σας, μέ τά σανδάλια στά πόδια καί μέ τό ραβδί στό χέρι. Θά τό φᾶτε γρήγορα. Αὐτή θά εἶναι ἡ ἑορτή τοῦ Πάσχα, γιά νά τιμήσετε Ἐμένα τόν Κύριο. Καί ἐγώ τήν νύκτα ἐκείνη θά περάσω μέσα ἀπό τήν Αἴγυπτο καί θά θανατώσω κάθε πρωτότοκο στήν χώρα, τά πρωτότοκα τῶν ἀνθρώπων καί τά πρωτογέννητα τῶν ζώων. Ἐγώ ὁ Κύριος θά ἐκτε-

λέσω τήν ἀπόφασή μου ἐναντία σέ ὅλους τούς θεούς τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλά στά σπῖτια πού θά βρῖσκεσθε σεῖς, τό αἷμα θά εἶναι τό σημάδι πού θά σᾶς προστατέψει. Θά τό δῶ καί θά σᾶς προσπεράσω. Ἔτσι θά γλυτώσετε ἀπό τό κτύπημα τοῦ θανάτου, ὅταν θά τιμωρῶ τήν Αἴγυπτο» (Ἐξ. 12,2-13).

Οἱ Ἰσραηλῖτες ἔκαναν ἀκριβῶς ὅπως τούς διέταξε ὁ Κύριος νά κάνουν. Καί κατά τά μεσάνυχτα ὁ Θεός θανάτωσε κάθε πρωτότοκο ἀγόρι στήν Αἴγυπτο ἀπό τό πλουσιώτερο μέχρι τό πτωχότερο σπίτι. Σ' ὅλη τήν Αἴγυπτο ἔγινε μέγας θρῆνος ἐκείνη τήν νύκτα, γιατί δέν ὑπῆρχε σπίτι Αἰγυπτίων πού νά μήν εἶχε καί ἓνα νεκρό.

Ὁ Μωυσῆς τώρα εἶναι ἐλεύθερος νά φύγει καί νά ὁδηγήσει τόν λαό του στήν Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, ἀλλά τοῦ στάθηκαν πολλά ἐμπόδια μέχρι νά πετύχει τόν προορισμό του αὐτόν. Μόλις ἔφυγαν οἱ Ἰσραηλῖτες ἀπό τήν Αἴγυπτο, οἱ Αἰγύπτιοι κατάλαβαν ὅτι ἔχασαν τήν πηγὴ τοῦ πλούτου τους καί γι' αὐτό τούς κατεδίωξαν μέ τά ἄλογά τους καί τίς πολεμικές ἄμαξες. Ὅταν οἱ Ἰσραηλῖτες εἶδαν τούς Αἰγυπτίους νά ἔρχονται ἐναντίον τους, ἔχασαν τό κουράγιο τους καί εἶπαν στόν Μωυσῆ: «Δέν ὑπῆρχαν τάφοι στήν Αἴγυπτο; Γιατί μᾶς ἔφερες νά πεθάνουμε ἐδῶ στήν ἔρημο; Τί ἦταν αὐτό πού μᾶς ἔκανες νά μᾶς βγάλεις ἀπό τήν Αἴγυπτο; Ἐμεῖς θέλαμε νά δουλεύουμε στούς Αἰγυπτίους· προτιμότερο ἦταν αὐτό γιά μᾶς, παρά νά πεθάνουμε ἐδῶ στήν ἔρημο» (Ἐξ. 14,11-12).

Ὁ Μωυσῆς ὅμως δέν ἔχασε τό κουράγιο του. Γιά νά δυναμώσει τόν λαό νά περάσει τήν Ἐρυθρά θάλασσα, μέ τό ἓνα χέρι του σήκωσε ψηλά τό ραβδί του καί τό ἄλλο χέρι του τό τέντωσε ὀριζόντια, ὅπως τοῦ τό εἶπε ὁ Θεός («ἔπαρον τῆ ράβδῳ σου καί ἔκτεινον τήν χειρά σου», Ἐξ. 14,16). Δη-

λαδὴ, ὁ Μωυσῆς ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ. Καί τότε ὁ Θεός, μέ ἓνα ἰσχυρότατο ἀνατολικό ἀνεμο, πού φυσοῦσε ὅλη τὴν νύκτα, ἔκανε τὰ νερά τῆς θάλασσας νά υποχωρήσουν καί οἱ Ἰσραηλιῖτες πέρασαν σέ στεριά. Ἔπειτα, ὁ Ἅγγελος τοῦ Κυρίου, πού βάδιζε μπροστά ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἔφυγε καί πῆγε πίσω τους. Οἱ Αἰγύπτιοι ὅμως συνέχισαν τὴν καταδίωξή τους, ἀλλὰ ὁ Θεός τοὺς ἔκανε νά κολλήσουν οἱ τροχοὶ τῶν ἀμαξῶν τους καί προχωροῦσαν μέ δυσκολία. Τότε ὁ Μωυσῆς ἀπλωσε πάλι τὸ χέρι του στὴν θάλασσα καί τὸ πρωί ὁ Θεός ἄλλαξε τὴν διεύθυνση τοῦ ἀνέμου. Ἡ θάλασσα τότε ξαναγύρισε στὴν θέση της καί τὰ νερά της σκέπασαν τὰ ἄρματα τοῦ Φαραώ καί πνίγηκαν οἱ Αἰγύπτιοι.

Αὐτὴ, μέ ἀπλᾶ λόγια, εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Πάσχα τῶν Ἑβραίων, πού ἔλαβε χώρα περὶ τὸ 1225 π.Χ., πιθανόν κατὰ τὴν βασιλεία τοῦ Φαραώ Ραμσή τοῦ Β΄. Τὴν λέξη «Πάσχα» (Ἑβρ. «Pesah») τὴν παράγουν μᾶλλον ἀπὸ τὸ ρῆμα «πεσά», πού σημαίνει «ὑπερπηδῶ», «διαβαίνω». Πραγματικά, οἱ Ἑβραῖοι εἶδαν τὸν Ἐξολοθρευτὴ Ἅγγελο νά «ὑπερπηδᾷ», νά προσπερνᾷ τὰ σπίτια τῶν Ἰσραηλιτῶν, πού τὸ ἀνώφλι τῆς πόρτας τους ἦταν βαμμένο μέ τὸ αἷμα τοῦ πασχάλιου Ἄμνου. Καί εἶδαν πάλι νά περνοῦν θαυματουργικά τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, γιατί «διάβαση», «πέραςμα» σημαίνει ἐπίσης ἡ λέξη «Πάσχα». Αὐτὸ τὸ πέραςμα εἶναι διάβαση ἀπὸ τὴν σκλαβιά πρὸς τὴν ἐλευθε-

ρία στὴν γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Καί αὐτὴ ἡ θαυματουργικὴ διάβαση τῶν Ἰσραηλιτῶν διὰ μέσου τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας προτυπώνει τὴν δική μας διάβαση ἀπὸ τὰ νερά τοῦ βαπτίσματος πρὸς τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ κοσμικὴ ζωὴ, ἀγαπητοί μου, εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀμαρτωλές διασκεδάσεις πού, παρά τὴν φαινομενικὴ τους χαρά, εἶναι μιά πνευματικὴ δουλεία, πού τυφλώνει τὸν νοῦ ὅσων ἀσχολοῦνται μέ αὐτές καί τοὺς φέρει μιά πνευματικὴ νάρκη. Ἀλλὰ ἄς τινάξουμε αὐτὴ τὴν νάρκη καί ἄς κάνουμε τὸ πνευματικὸ μας «πάσχα», τὸ ὑπερπήδημα δηλαδή αὐτῆς τῆς ἀμαρτωλῆς ζωῆς, τὸ πέραςμα ἀπ' αὐτήν. Ἄς κάνουμε τὸ «πάσχα» μας, ὅπως εἶπε ὁ Θεός στοὺς Ἰσραηλιῖτες (βλ. Ἐξ. 12,12): Μέ τὸ ραβδί στό χέρι, δηλαδή μέ τὴν βοήθεια τοῦ Σταυροῦ, γιατί τὸν Σταυρὸ συμβόλιζε ἡ ράβδος στὴν Παλαιὰ Διαθήκη· μέ τὴν ζώνη στὴν μέση μας καί μέ σανδάλια στά πόδια, δηλαδή μέ ἀπόφαση καί μέ προθυμία γιὰ τὴν πορεία μας. Καί ἡ πορεία μας εἶναι πρὸς τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός στοὺς «πτωχοὺς τῷ πνεύματι», δηλαδή στοὺς ταπεινοὺς (Ματθ. 5,3).

Μέ πολλές εὐχές

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ
& ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ
ΙΕΡΕΜΙΑΣ

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΝ ΝΕΟΛΑΙΑ

(Τό γράμμα αυτό προς τήν νεολαία διενεμήθη στις καφετέριες
από τόν ἴδιο τόν Μητροπολίτη)

Ἀγαπητοί μου φίλοι,

Νέοι καί νέες τῆς Μεγαλόπολης,

Σᾶς εὐχομαι νά ζήσετε μία ὁμορφη ζωή. Ὅμορφη δέ ζωή, καλοί μου φίλοι, μέ νόημα καί γλυκά κτυποκάρδια, εἶναι μόνο κοντά στόν Θεό. Θεός ὑπάρχει καί μήν ἔχετε καμία ἀμφιβολία γι' αὐτό. Καί, σάν χριστιανόπουλα βαπτισμένα καί μυρωμένα πού εἶστε, ἀνήκετε στήν Οἰκογένεια τοῦ Χριστοῦ, στήν ἀγκαλιά Του, πού λέγεται Ἐκκλησία.

Νά προσεύχεστε στόν Χριστό, ἀγαπητοί μου φίλοι, μέ αὐτή τήν μικρή προσευχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησέ με». Αὐτή ἡ μικρή προσευχούλα εἶναι ἡ καλύτερη ἀπ' ὅλες καί μπορεῖτε νά τήν λέτε παντοῦ: καί στό δρόμο περπατώντας καί στό κρεβάτι ξαπλωμένοι. Ἀκόμη νά λέτε καί αὐτό τό τροπάριο στήν Παναγία μας: «Θεοτόκε Παρθένε, Χαῖρε Κεχαριτωμένη Μαρία ὁ Κύριος μετά Σοῦ· εὐλογημένη Σύ ἐν γυναιξί καί εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς Κοιλίας Σου· ὅτι Σωτήρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν».

Μήν ἀργεῖτε πολύ τά βράδουα ἔξω ἀπό τό σπίτι σας, γιατί κτυποῦν γιά σᾶς μέ ἀγωνία δύο καρδιές: Σᾶς περιμένουν οἱ καλοί σας γονεῖς, οἱ μόνοι πού σᾶς ἀγαποῦν εἰλικρινά μετά τόν Θεό.

Εὐχομαι νά μήν πικραθεῖτε ποτέ στήν ζωή σας. Τά προβλήματα σας καί τίς ἀγωνίες σας νά τίς ἀκουμπᾶτε στήν Παναγία. Ἐνοχλῆστε με ὅπου μπορῶ νά Σᾶς βοηθῶ.

Σᾶς χαιρετῶ μέ πολλές εὐχές
καί ἀγάπη Χριστοῦ,

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

Υ.Γ. Σᾶς παρακαλῶ γιά τό καλό σας: Βάλτε τά δυνατά σας καί τήν παλληκαριά σας, τρίξτε δόντια καί κόψτε τό τσιγάρο. Εἶναι κακό καί γιά τό πορτοφόλι σας, ἀλλά πρό παντός εἶναι κακό γιά τήν υγεία σας. Θά νοιώσετε πολύ ὠραῖα, ὅταν θά ἀπαλλαγεῖτε ἀπό τό τσιγάρο. Καλή ἀρχή. Ὁ Θεός μαζί Σας, Ἱερεμίας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ ΕΓΚΡΙΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΓΟΡΤΥΝΙΑ» κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΥΒΑ

Ἐρώτηση 1η: Σεβασμιώτατε, πρωτίστως ἐπιτρέψτε μου – ὄχι μόνον ἐκ μέρους τῶν χιλιάδων ἀναγνωστῶν τῆς ἐφημερίδος μου “ΓΟΡΤΥΝΙΑ”, τὴν ὁποία ἐπὶ 36 συναπτά ἔτη, μέ τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐκδίδω, διακονώντας καὶ ὑπηρετώντας σέ ἐπαγγελματική βάση τὰ ποικίλα προβλήματα τῆς Γορτυνίας καὶ τῶν Γορτυνίων, ἀλλά, ὅπως πιστεύω, καὶ ὄλων τῶν μονίμων κατοίκων τῆς ἐπαρχίας μας καὶ “τῶν ὅπου γῆς οἰκούντων Γορτυνίων” – νά ἀπευθύνω αἰσθήματα χαρᾶς, βαθειᾶς ἱκανοποίησεως καὶ δοξολογίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος μᾶς ἀνέδειξε Ποιμένα καὶ Πνευματικό Πατέρα κληρικό δοκιμασμένο στήν ἐκκλησιαστική ζωή. Ἀκούσματα ἀγαθὰ, ἐπαινετὰ καὶ ἄριστα φθάνουν καὶ σέ μᾶς – ἀπό τὴν Φωκίδα, τὴν Ἀττική, τὰ Μέγαρα, τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν καὶ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖο τιμᾶτε ὡς Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς – γιὰ τὸ τίμιον πρόσωπό Σας καὶ γι’ αὐτὸ ἀναφωνήσαμε καὶ ἀναφωνοῦμε κι ἐμεῖς αὐθόρμητα καὶ εἰλικρινά τὸ «ΑΞΙΟΣ»!

Ἀπάντηση: Ἀγαπητέ κ. Καλύβα, Διευθυντὰ τῆς ὡραίας καὶ εὐρείας σέ κυκλοφορία ἐφημερίδος «ΓΟΡΤΥΝΙΑ», Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὰ καλά λόγια, πού μου λέγετε, ἀλλά καὶ ἐγράψατε σέ προηγούμενα φύλλα γιὰ τὸ ταπεινὸ μου πρόσωπο, ὡς Ἐπισκόπου τῆς ἐνδόξου καὶ εὐγενοῦς Ἐπαρχίας σας. Ὅμως, ἔχω νά πῶ ὅτι, ἂν ἔχω κάποιον καλὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο μέ ἐπαινεῖτε, αὐτὸ δέν εἶναι ἰδικό μου, ἀλλά τοῦ Θεοῦ. Δικά μου εἶναι τὰ ἁμαρτήματά μου καὶ τὰ πάθη μου, γιὰ τὰ ὁποῖα παρακαλῶ τὸν Θεὸ νά μέ συγχωρέσει καὶ νά μου δώσει τὴν Χάρη Του νά τὰ κατανικήσω.

Ὅπως Ἐσεῖς μέ τοὺς πολυπληθεῖς εὐγενεῖς ἀναγνώστες σας λέτε γιὰ μένα τὸ Ἄξιος, ἔτσι καὶ ἐγὼ λέγω γιὰ ὄλους σας τὸ Ἄξιος καὶ Πανάξιος, γιατί, καθὼς γνωρίζω σιγά - σιγά τοὺς Γορτυνίους, διαπιστώνω ὅτι εἶστε ὑπέροχοι ἄνθρωποι μέ ἀγάπη στὸν Θεὸ καὶ στήν πατρίδα μας τὴν Ἑλλάδα. Ἐγὼ γιὰ τὸν ἑαυτό μου λέγω καὶ πιστεύω ὅτι δέν εἶμαι ἄξιος νά εἶμαι ποιμένας τέτοιου καλοῦ λαοῦ καὶ ἂν εἶχα τὴν ταπείνωσιν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ θά ἔλεγα ὅτι οὔτε καὶ τὰ πόδια τους δέν εἶμαι ἄξιος νά τὰ φιλήσω. Πάντως εἶναι πολὺ καλὸ καὶ ἐλπιδοφόρο γιὰ μένα τὸ ὅτι ἔχω ἀγαπήσει καὶ ἀγαπῶ συνεχῶς τὴν Μητρόπολη, πού μου ἔδωσε ἡ Ἐκκλησία νά ποιμάνω. Γιατί χωρὶς ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση δέν μπορεῖ νά γίνῃ διαποιήμανση.

Ἐρώτηση 2η: Δέν Σᾶς κρύβουμε, Σεβασμιώτατε, – ἂν καὶ θά τὸ γνωρίζετε – ὅτι στήν Μητρόπολή μας διακόνησαν τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τῆς συστάσεώς της (1833), μέχρι σήμερα, Ἐπίσκοποι μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πνευματικοῦ διαμετρήματος. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὸν Φιλόθεο Καλουμένη, Ἰωάννη Μαρτίνο, Πολύκαρπο Συνοδινό καὶ Εὐστάθιο Εὐσταθόπουλο (1969), ἄνδρα μέ μέγιστο ἦθος καὶ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση σπάνια. Γιὰ τὸν ἄμεσα προκάτοχό σας τὸν Μητροπολίτη Θεόφιλο Καναβό, τὸν μακροβιώτερο Ἐπίσκοπο τῆς Ἐπαρχίας μας, τὸν Ἱεράρχη μέ τὴν ποιητικὴ ψυχὴ καὶ γραφίδα, ὅ,τι νά ποῦμε εἶναι λίγα! Ἀλλά καὶ στίς ἡμέρες μας ὑπηρετήσαν τὸν τόπο μας κληρικοί, ὡς Ἱεροκῆρυκες κυρίως, ὅπως ὁ ἀλήστου μνήμης Μητροπολίτης Γυθείου καὶ Οἰτύλου κυρὸς Σω-

τήριος Κίτσος, οί σημερινοί Μητροπολίτες Μονεμβασίας και Σπάρτης κ. Ευστάθιος, Κίτρος και Κατερίνης κ. Ἀγαθόνικος και ὁ λαμπρός και ἀξιοσέβαστος μέχρι σήμερα Ἱεροκλήρυκας μας Ἀρχιμ. π. Χρυσόστομος Ζαχαρόπουλος. Τά τυπικά και οὐσιαστικά προσόντα Σας, Σεβασμιώτατε, ἐγγυῶνται ὅτι ὄχι μόνον θά τούς ὁμοιάσετε, ἀλλά και θά τούς ξεπεράσετε, κάτι πού εὐχόμεστε ολόψυχα.

Ἀπάντηση: Μάλιστα, κ. Καλύβα, γνωρίζω ὅτι στήν Ἱερά αὐτή Μητρόπολη ὑπηρετήσαν και ὑπηρετοῦν μεγάλοι ἐκκλησιαστικοί ἄνδρες και ἀνιδιοτελεῖς ἐργάτες τοῦ Εὐαγγελίου και τά παραδείγματά τους θέλω νά μου γίνουν γραμμές και γιά τήν δική μου πνευματική πορεία. Ναι, θά ἐπικαλοῦμαι στήν προσευχή μου τήν βοήθεια και εὐχή τῶν Μακαριστῶν προκατόχων μου Ἀρχιερέων, ἀλλά και τῶν ἄλλων, τῶν ἐπιζώντων πνευματικῶν ἐργατῶν τῆς Γορτυνίας, και ἰδιαίτερος τοῦ παλαιοῦ ἱεροκλήρυκος τῆς Γορτυνίας και Μεγαλοπόλεως Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας και Σπάρτης κ. Εὐσταθίου, τόν ὁποῖο εὐλαβοῦμαι διά τήν ἀρετή του και θαυμάζω διά τό ἔργο του και ἀγαπῶ και εὐγνωμονῶ διά τήν καλωσύνη του πρὸς ἐμέ.

Ἐρώτηση 3η: Τώρα πιά συγκεκριμένα, Σεβασμιώτατε. Ἀσφαλῶς γνωρίζετε ὅτι τό ὀξύτερο πρόβλημα τῆς Μητροπόλεως μας σήμερα εἶναι τά δεκάδες ἐφημεριακά κενά. Τό ἐπισημάνετε ἄλλωστε και στόν ἐνθρονιστήριο λόγο Σας. Τά ὑπέρ ἑκατό χωριά τῆς Γορτυνίας ἔχουν ὀλιγάριθμους κατοίκους! Ὅμως στήν κυριολεξία ἐρημώνουν τά χωριά· και μάλιστα ὅπου δέν χτυπᾶ ἡ καμπάνα ἐκεῖ ἀκόμη χειρότερα! Τό πρόβλημα τῆς ἐλλείψεως ἱερέων καθίσταται ὀξύτερο, ὅταν κατά τίς μεγάλες γιορτές τῆς Ὁρθοδοξίας, κατέρχονται στά χωριά τους πολλοί ἀπόδη-

μοι, κυρίως τό Πάσχα και τό καλοκαίρι. Πῶς σκέπτεσθε νά τό ἀντιμετωπίσετε;

Ἀπάντηση: Τό θέμα πού θίξατε, κ. Καλύβα, εἶναι καυτό και πραγματικά μέ καίει. Τό κύριο ἔργο τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι τό νά ἐκκλησιάζει τόν λαό τῆς ποιμένης του, νά φροντίζει, δηλαδή, σέ ὅλες τίς ἐνορίες τῆς Μητροπόλεως του νά τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία και νά ἀγιάζονται οἱ χριστιανοί. Ἀλλά πῶς νά γίνει αὐτό σέ ἐμᾶς, ἀφοῦ ἐβδομήντα πέντε (75) χωριά δέν ἔχουν ἱερέα; Ναι, σέ ἐβδομήντα και πέντε χωριά τῆς Μητροπόλεως Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως δέν κτυπᾶει τήν Κυριακή καμπάνα, δέν παίρνουν οἱ χριστιανοί ἀντίδωρο ἀπό τοῦ παπᾶ τό χέρι. Και τό μεγαλύτερο κακό εἶναι ὅτι, ἀφοῦ συνήθισαν οἱ χριστιανοί αὐτοί τῶν χωρίων αὐτῶν νά μήν ἐκκλησιάζονται, και ὅταν ἀκόμη, μία φορά τό μήνα ἢ και ἀργότερα, ἔχουν ἱερέα, και τότε πάλι δέν ἐκκλησιάζονται. Κατά τήν γνώμη μου, δύο εἶναι οἱ αἰτίες τοῦ κακοῦ αὐτοῦ, τοῦ ὅτι δηλαδή τά χωριά τῆς ὑπαίθρου δέν ἔχουν ἱερεῖς νά λειτουργήσουν: Πρῶτον μὲν, τό ὅτι οἱ γονεῖς σήμερα δέν θεωροῦν τιμὴ νά γίνουν τά παιδιά τους ἱερεῖς, ἀλλά και ἂν τά ἴδια τά παιδιά ἐκδηλώσουν αὐτό τόν πόθο, τά ἀποτρέπουν και δέν τά προτρέπουν σ' αὐτό. Κάποτε παλαιά τό παιδί τοῦ Δημάρχου τοῦ Αἰγίου Διονύσιος Φαραζουλής γνώρισε τόν ἀπό τήν Μελισσόπετρα τῆς Γορτυνίας καταγόμενο μεγάλο πνευματικό ἐργάτη και ἀναγεννητή τῆς πατρίδος μας Ἀρχιμ. Εὐσέβιο Μαθιόπουλο και θέλησε, ἀπό τήν γνωριμία του αὐτή, νά σπουδάσει θεολογία και νά γίνει κληρικός· τότε, λοιπόν, ὁ θεῖος του συνήντησε τόν νεαρό ἐπιστήμονα στήν Πλατεῖα τοῦ Συντάγματος και τόν χαστούκισε μπροστά στόν κόσμο, γιατί ντροπιάζει τόν Δήμαρχο πατέρα του μέ τό νά σπουδάζει θεολογία και μέ τό νά θέλει νά γίνει ἱερέας!... Και ὡς δεύτερη

αίτια τῶν ἐφημεριακῶν κενῶν στήν ἐπαρχία θεωρῶ τό ὅτι οἱ θέλοντες νέοι νά ἱερωθῶν δέν προτιμοῦν τήν ἐπαρχία, πού ἔχει ἀνάγκη, ἀλλά τά κέντρα καί τίς μεγάλες πόλεις. Πρέπει ὁμως νά ποῦμε ὅτι στίς μεγάλες πόλεις εἶναι καί πολὺς λαός καί ἔχουν ἀνάγκη πολλῶν ἱερέων.

Στό ἐρώτημά σας, κ. Καλύβα, πῶς σκέπτομαι νά ἀντιμετωπίσω τό ὄξύ καί ὀξύτατο αὐτό πρόβλημα τῆς Μητροπόλεως μας, ἀπαντῶ ὅτι, κατά πρῶτον, προσπαθῶ ἀπό τόν τόπο μας ἐδῶ νά δημιουργήσω στά νέα μας παιδιά τόν πόθο γιά ἱερωσύνη. Δεύτερον, στήν Ἀθήνα, πού πηγαίνω μία φορά τήν ἐβδομάδα - κάθε Παρασκευή - γιά τά καθήκοντά μου ὡς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου, συναντῶ νέους μέ ἱερατικό πόθο καί τούς παρακαλῶ νά ἔλθουν σέ ἐμᾶς νά ἱερατεύσουν. Τρίτον, ἐλπίζω βοήθεια καί ἀπό τούς ἱερεῖς τῶν μεγάλων Μητροπόλεων. Στίς Μητροπόλεις αὐτές ὑπάρχουν τρεῖς καί πέντε ἱερεῖς σέ κάθε ἐνορία. Θά μπορεῖ λοιπόν ἕνας ἱερέας ἀπό τίς Μητροπόλεις αὐτές, μέ τήν ἄδεια βέβαια τοῦ Ἐπισκόπου του, νά φύγει κάποια Κυριακή ἢ μία μεγάλη ἑορτή ἀπό τήν ἐνορία του - ἀφοῦ ὑπάρχουν οἱ ἄλλοι ἱερεῖς νά λειτουργήσουν σ' αὐτή - καί νά ἔρθει ἐδῶ στήν Μητρόπολή μας γιά νά προσφέρει σ' αὐτήν τήν πιό μεγάλη προσφορά. Καί ἡ πιό μεγάλη προσφορά καί τό πιό μεγάλο πού γίνεται κάτω στήν γῆ εἶναι ἡ Θεία Λειτουργία. Ἰδιαιτέρως αὐτό παρακαλῶ νά τό κάνουν οἱ καταγόμενοι ἀπό τήν Μητρόπολή μας ἱερεῖς καί ὑπηρετοῦντες στήν Ἀθήνα.

Πάντως, κ. Καλύβα, μέ χαρά ἀναφέρω στήν Ἐφημερίδα σας ὅτι ἔχω εὐχάριστα σημεῖα, γιατί καί ἀπό τόν τόπο μας καί ἀπό ἄλλου μᾶς ἐμφανίζονται νέοι γιά χειροτονία καί ἀπό μεγάλες Μητροπόλεις προθυμοποιοῦνται ἱερεῖς νά ἔρχονται κατά Κυριακές ἢ ἑορτές νά μᾶς ἐξυπηρετοῦν λειτουργικῶς καί ἤδη ἄρχισαν νά τό κάνουν. Ἀναφέρω

πρός τιμήν τους τά ὀνόματά τους: Πατήρ Μαρῖνος Γεωργακόπουλος (πατέρας τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀγίου Δημητριάδος), πατήρ Δημήτριος Σαββόπουλος, πατήρ Γεώργιος Δορμπαράκης καί - θαυμάσατε! - ὁ Σεβασμιώτατος πρῶην Πειραιῶς καί Φαλήρου κ. Καλλίνικος! Ναι! Ὁ Γέροντας αὐτός τῶν ὀγδόντα ἐτῶν μου ἐζήτησε τρία μικρά χωριά ἀπό τήν Μητρόπολή μου γιά νά τά ἐξυπηρετεῖ λειτουργικῶς!!! Μάλιστα! Μοῦ εἶπε μόνο ὁ Γέροντας ὅτι, ἐπειδή ἔχει πρόβλημα ἀναπνευστικό, τήν προσφορά του θά τήν ἤθελε νά τήν κάνει κατά τήν ἀνοιξη καί τήν θερινή περίοδο! Ἀλλά δέν τό ἄντεξε ὁ Γέροντας καί ἦρθε στήν Βυτίνα νά λειτουργήσει καί νά κηρύξει τόν θεῖο λόγο στήν καρδιά τοῦ χειμῶνα, τήν 1η τοῦ μηνός Φεβρουαρίου.

Ἐρώτηση 4η: Οἱ μόνιμοι κάτοικοι Γορτυνίας καί Μεγαλοπόλεως, στή μεγίστη τους πλειοψηφία εἶναι τρίτης ἡλικίας. Σέ πλεῖστες δέ περιπτώσεις χρειάζονται ἰδρυματική προστασία. Μήπως λοιπόν - πέραν τοῦ ἐξαιρετοῦ Μουσουλμανοῦ Γηροκομείου Τροπαίων, πού πρόσφατα ἐγκαινιάσθηκε, ἀλλά ἀνεξήγητα ἀκόμη δέν λειτουργεῖ - πρέπει νά φροντίσετε γιά τήν ἰδρυση 2-3 παρομοίων γηροκομείων;

Ἀπάντηση: Κατά πρῶτον, κ. Καλύβα, ἔχω νά πῶ - καί παρακαλῶ καί σᾶς καί τούς κυρίους ἀναγνώστες τῆς Ἐφημερίδας σας νά κατανοηθῶ σ' αὐτό πού θά πῶ καί νά μήν παρεξηγηθῶ - ὅτι τό κύριο ἔργο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά φροντίζει οἱ ἄνθρωποι νά γνωρίσουν τόν Θεό καί νά Τόν ζοῦν. Τό λέγω αὐτό, γιατί πολλοί ἔχουν μία ἀνθρώπινη καί λανθασμένη ἔννοια περί τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι, δηλαδή, καί αὐτή εἶναι ἕνας ὀργανισμός, ὅπως οἱ ἄλλοι ὀργανισμοί, πού πρέπει νά φροντίζει γιά τά κοινωνικά

προβλήματα τῶν ἀνθρώπων. Καί βεβαίως ἡ Ἐκκλησία δέν πρέπει νά εἶναι ἀδιάφορη στόν ἀνθρώπινο πόνο καί ἀνάγκη, γιατί βλέπει ψυχο-σωματικά τόν ἄνθρωπο, ἀλλά κατά πρῶτον λόγο, ἐπαναλαμβάνω, ὁ Ἐπίσκοπος μιᾶς Μητροπόλεως πρέπει νά φροντίζει ὁ λαός τῆς ἐπαρχίας του νά κατηγορηθεῖ μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ. Πρέπει νά νοιάζεται τό ποιμνίό του νά προσεύχεται, νά μελετᾷ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, νά ἐκκλησιάζεται κάθε Κυριακή, καί νά πονάει ὅταν τό βλέπει ἀδιάφορο στά πνευματικά θέματα. Δηλαδή, ἔτσι πού τό λέγω, ἕνας Ἐπίσκοπος μπορεῖ μέν νά ἔχει πλούσιο κοινωνικό ἔργο στήν Ἐπισκοπή του, ἄν ὅμως τό ποιμνίό του δέν ἔχει γνώση Θεοῦ (θεογνωσία), ἄν μέ τήν ποιμαντική του δέν δημιούργησε πόθο καί δίψα Θεοῦ, τότε εἶναι ἀποτυχημένος Δεσπότης. Τό κοινωνικό ἔργο μπορεῖ νά τό κάνουν καί τό κάνουν οἱ Δήμαρχοι καί οἱ Νομάρχες καί τά διάφορα σωματεῖα καί οἱ ὀργανώσεις. Ὁ πολύς κόσμος βέβαια ἐπαινεῖ τόν δραστήριο στά κοινωνικά ἔργα Δεσπότη, γιατί ὁ πολύς κόσμος, ἀκατήχητος ὅπως εἶναι, δέν νοιάζεται νά γνωρίσει καί νά γευθεῖ τόν Θεό, ἀλλά βλέπει μόνο τίς ἀνάγκες τῆς παρουσίας ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως πρέπει νά κάνει τούς ἀνθρώπους νά νοήσουν τί σημαίνει ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ὅτι, «ὁ ἄνθρωπος δέν θά ζήσει μόνο μέ ψωμί, ἀλλά μέ κάθε λόγο, πού ἐξέρχεται ἀπό τό στόμα τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 4,4).

Τώρα, κ. Διευθυντά, σχετικά μέ τό ἐρώτημά σας, γιά τούς γέροντες, τούς ἀνθρώπους τῆς τρίτης ἡλικίας, σᾶς λέγω τά ἐξῆς: Τούς πολυσέβομαι αὐτούς τούς βασανισμένους ἀνθρώπους, τούς φιλῶ τά ροζιασμένα χέρια τους, πονῶ γιά τίς στερήσεις τους καί προσπαθῶ νά κάνω ὅ,τι μπορῶ γιά τήν θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τους. Μέ βάση ὅμως τά παραπάνω πού εἶπα, πρέπει νά ἀγωνιῶ καί γιά τό ὅτι πολλοί ἀπό αὐτούς

τούς γέροντες ἔχουν ἔχθρες μέ συγχωριανούς τους, γιά τό ὅτι δέν ἔχουν ξομολογηθεῖ τά κρίματά τους καί γιά τό ὅτι, ἐνῶ πολλοί ἀπό αὐτούς εἶναι πολύ γέροντες καί χαιρετίζουν τόν τάφο τους, ὅμως δέν νοιάζονται γιά τό τί ψυχή θά παραδώσουν στόν Θεό...

Ἀπαντῶν εἰδικώτερα, ἀγαπητέ κ. Καλύβα, στό ἐρώτημά σας, σᾶς λέγω ὅτι ἤδη ἔχουν ἐμφανισθεῖ προβλήματα στήν περιοχή μας μέ τήν γεροντική ἡλικία καί σάν Μητρόπολη ἔχουμε ἀνάγκη καί χρημάτων πολλῶν καί μέσων ἐπαρκῶν γιά τήν θεραπεία τους. Στήν ἴδρυση δύο ἢ τριῶν γηροκομείων, ὅπως μοῦ γράφετε, δέν ἔχω τήν δύναμη νά προβῶ, σύντομα ὅμως, ὅπως τό ἐλπίζω, θά προβῶ, μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, στήν ἴδρυση ἑνός γηροκομείου στήν Μεγαλόπολη. Ἡδῆ ὑπάρχει καί σχετικό οἰκοπέδο καί κάποιο σοβαρό χρηματικό ποσό ἀπό τό ἱερό προσκύνημα τῆς ἁγίας Θεοδώρας στήν Βάστα, τό ὁποῖο ποσό θά προσφερθεῖ γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν σκοπό. Ζητῶ ἐπίσης γι' αὐτόν τόν ἱερό σκοπό καί τήν ὑλική βοήθεια καί ἠθική ὑποστήριξη τῶν ἀναγνωστῶν σας.

Ἐρώτηση 5η: Τό ὅτι, Σεβασμιώτατε, οἱ νέοι στήν Ἐπισκοπή μας εἶναι λίγοι, αὐτό φυσικά δέν σημαίνει ὅτι θά τούς παραθεωρήσουμε. Ἐχετε πλούσια ἐμπειρία ἀπό τήν Ποιμαντική νέων. Τούς δικούς μας πῶς θά τούς ἀντιμετωπίσετε;

Ἀπάντηση: Μέ συγκινοῦν οἱ νέοι καί πρέπει ιδιαίτερα νά τούς προσέξουμε, καί γιά τόν λόγο ὅτι «ὅποιος κερδίσει τό σήμερον κερδίζει καί τό αὔριον» καί τό σήμερον εἶναι τά νέα μας παιδιά· καί ἄν θέλουμε λοιπόν μία μελλοντική καλή κοινωνία, ἄς στραφοῦμε ὅλοι μας μέ ἀγάπη καί θυσία στήν νεολαία μας. Ἀλλά πρέπει νά προσέξουμε ιδιαίτερα τά παιδιά μας καί γιά τόν ἄλλο λόγο, ὅτι αὐτά κινδυνεύουν σήμερον,

περισσότερο από κάθε άλλη φορά, από τὰ διάφορα θολὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας.

Λίγοι εἶναι οἱ νέοι τῆς ἐπαρχίας μας, ἀλλά πιστεύω ὅτι, ἂν θελήσουμε νὰ δουλέψουμε μέ προσευχή καί μέ ὄρεξη, θά γίνει καλή ποιμαντική σ' αὐτούς. Ἐπειδὴ μέ ἐρωτᾶτε μέ ποιό τρόπο σκέπτομαι νὰ ἐργασθῶ στὴν νεολαία τῆς ἐπαρχίας μας γενικά, σᾶς λέγω ὅτι τὰ μὲν παιδιά τῶν Γυμνασίων καί Λυκείων μας θά τὰ ἐπισκέπτομαι στὰ σχολεῖα τους καί θά τούς μιλῶ ἐκεῖ, μέ τὴν ἄδεια βέβαια τῶν καθηγητῶν τους· γιὰ δέ τούς μεγαλύτερους νέους τῆς Μητροπόλεως μας θά φροντίσω νὰ καταρτίσω ἕνα κατάλογο ὀνομάτων καί διευθύνσεων καί θά τούς ἀποστέλλω κατὰ μῆνα μία ἐπιστολή εἰδικά γι' αὐτούς γραμμένη, τὴν ὁποία καί παρακαλῶ νὰ φιλοξενεῖτε στὶς στῆλες τῆς ἐφημερίδος σας. Θά σᾶς τὴν ἀποστέλω. Πέραν ὅμως αὐτῆς τῆς γενικῆς ἐπικοινωνίας μέ τὴν νεολαία, στὶς δύο ἑδρες τῆς Μητροπόλεως, τὴν Δημητσάνα καί τὴν Μεγαλόπολη, καί σέ μεγαλοχώρια θέλω νὰ καταρτίσω συντροφίες νέων καί νεανίδων καί γιὰ τὴν κατήχηση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ – γιατί αὐτό εἶναι τὸ κύριο ἔργο μου ὡς Ἐπισκόπου –, ἀλλὰ καί γιὰ τὴν δημιουργία χορωδιῶν μέ παροδοσιακό τραγούδι καί χορό. Ὁμολογῶ ὅτι πολὺ μοῦ ἀρέσουν οἱ ἑλληνικοὶ χοροὶ καί τὰ δημοτικὰ τραγούδια καί συγκινοῦμαι καί κλαίω ὅταν τὰ ἀκούω. Συνδέονται μέ τὴν παράδοσή μας. Καί ὅπως κάποτε ὁ καλόγερος, χωρὶς νὰ ἀφήσει τὸ κομποσχοίνι του, μάθαινε γραμματική καί ἀριθμητική στὰ παιδιά, γιατί κινδύνευαν νὰ χαθοῦν τὰ γράμματα, ἔτσι καί τώρα, ἐπειδὴ μᾶς ἤρθαν τὰ ξενικά οὐρλιάσματα καί χάνεται ἀπὸ τὴν νεολαία ἡ ἐθνική μας Μουσική, ἡ Ἐκκλησία μας φρονῶ ὅτι στὴν ποιμαντική της πρέπει νὰ συμπεριλάβει καί αὐτὸ τὸ ἔργο: Νὰ διασώσει τὴν παραδοσιακή μας Μουσική, πού εἶναι ζυμωμένη μέ

τὴν πίστη μας, καί νὰ ἐνθουσιάσει τὴν νεολαία μας μέ αὐτή.

Ἀλλὰ γιὰ τὴν νεολαία τοῦ τόπου μας κάτι ἄλλο σοβαρό θέλω νὰ πῶ καί νὰ κάνω: Θέλω νὰ ξεσηκώσω τούς τοπικοὺς ἄρχοντες καί μαζί μέ αὐτούς καί τὸν λαό καί νὰ ἀπαιτήσουμε ὅλοι μαζί ἀπὸ τούς κυβερνῶντες νὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὴν πτωχὴ Γορτυνία γιὰ νὰ ἰδρῦσουν σ' αὐτὴν κάποιο ἐργατικό πόστο καί νὰ συγκρατήσουν σ' αὐτὴ τὴν νεολαία τῆς ἐπαρχίας μας.

Ἐρώτηση 6η: *Τὰ Μοναστήρια μας εἶναι πάμπολλα καί ἱστορικά. Σήμερα εἰς σέ πολλές κωμοπόλεις τῆς Γορτυνίας, ὅπως Δημητσάνα, Στεμνίτσα, Βυτίνα, Ἑλληνικό, Λαγκάδια, Καρύταινα, Δήμητρα, κ.ἄ., ὑπάρχει ἀγροτουριστικὴ ἀνάπτυξη μέ συνεχῆ ἄνοδο, αὐτὸ ὀφείλεται καί στὴν πνευματικὴ, ἱστορικὴ καί παραδοσιακὴ λειτουργία τῶν Μονῶν. Χρειάζονται ὅμως νέα ὠθηση καί βοήθεια. Ποιές λοιπὸν θά εἶναι οἱ σχέσεις Μονῶν – Μοναχῶν καί Μοναζουσῶν – καί νέου Ἐπισκόπου; Νομίζουμε ὅτι ἄριστος Μοναστικὸς Σας Σύμβουλος καί ὄχι μόνο, θά εἶναι ὁ Γέροντας τῆς Γορτυνίας, ὁ πολυσέβαστος Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Προδρόμου Ἀρχιμ. π. Θεόκτιστος, ὁ μακροβιώτερος Καθηγούμενος Μονῆς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.*

Ἀπάντηση: *Ναί, τὸ καύχημα καί κόσμημα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γόρτυνος καί Μεγαλόπολεως εἶναι τὰ Μοναστήρια της. Ὑπεράνω δέ ὅλων τῶν Μοναστηρίων ἡ Ἱερά Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου μέ ἡγούμενο, αὐτόν πού εὐφῆμως ἐμνημονεύσατε, τὸν πολυσέβαστο Γέροντα Ἀρχιμ. πατέρα Θεόκτιστο, τὸν ἐνεήντα ὀκτώ ἐτῶν τὴν ἡλικία, τὸν σώας τὰς φρένας (μυαλό ξυράφι!) καί ἀκμαῖο τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς ἔχοντα. Τὸν προσεκύνησα μέ ἐδαφιαία κατὰ γῆς μετάνοια αὐτόν τὸν παλαίμαχο ἀθλητὴ*

στά μοναχικά παλαίσματα κατά τήν πρώτη επίσκεψή μου στήν Ἱερά του Μονή καί ἔλαβα τήν εὐχή του. Ἀλλά ὄλες τίς Ἱερές Μονές τῆς Μητροπόλεώς μου τίς πολυσέβομαι καί τίς ἀγαπῶ καί δέν θέλω νά ἐπέμβω ποτέ αὐθεντικά σ' αὐτές οὔτε καί νά λάβω τι ἐξ αὐτῶν. Ἀπό τούς ὀσιωτάτους Μοναχούς καί Μοναχάς τῆς ἐπαρχίας μου θέλω μόνο νά βλέπω τήν πνευματική τους πρόοδο καί νά εὐχονται ὑπέρ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μου καί νά εἶναι θεοφιλῆς ἡ ποιμαντορία μου.

Ἀλλά γνωρίζετε, κ. Καλύβα, ὅτι τά Μοναστήρια τῆς Γορτυνίας ἐρημώνονται; Ἦδη ἡ περίφημος Ἱερά Μονή τῆς Κλειβωκάς παρέμεινε μέ μία γερόντισσα κατά τήν ἡλικία της μοναχή καί αὐτή ἄρρωστη. Καί στίς ἄλλες Ἱερές Μονές τῆς Γορτυνίας παρατηρεῖται τό ἴδιο φαινόμενο. Ἄς ὄψονται οἱ πολέμιοι τοῦ μοναχικοῦ βίου καί τά αἰσχρά μηνύματα καί συνθήματα τῆς ἐποχῆς μας καί τά λεγόμενα καί ὀρώμενα στίς τηλεοράσεις, πού ἔκαναν τήν σάρκα θεοῦ καί εἶδωλο... Καί πῶς, λοιπόν, τώρα ζητᾶμε ἀπό αὐτή τήν σαρκική κοινωνία, ἔτσι ὅπως τήν κάναμε ὅλοι – γιατί ὅλοι μας ἔχουμε τήν εὐθύνη –, πῶς ζητᾶμε, λέγω, νά εὐρεθοῦν νέοι καί νεάνιδες νά ἀπαρνηθοῦν τίς ἡδονές τοῦ κόσμου καί νά ἀφιερωθοῦν στόν Θεό; Γιά νά ἔχουν τά χωριά μας ἱερεῖς καί νά ἀνθίσουν τά Μοναστήρια μας μέ Μοναχούς καί Μοναχές, πρέπει οἱ γονεῖς νά τό θεωροῦν χαρά τους καί καύχημά τους ὅταν τό παιδί τους τούς πεῖ ὅτι θέλει νά γίνει παπᾶς ἢ καλόγερος. Γιατί, διαφορετικά, ἀπό τήν μιά μεριά νά μιλάμε γιά στέρηση τῶν Ἐνοριῶν ἀπό Ἱερεῖς καί τῶν Μονῶν ἀπό Μοναχούς καί Μοναχές καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά νά ἐμποδίζουμε τά παιδιά μας νά ἀφιερωθοῦν στόν Θεό, δέν νομίζετε ὅτι εἶναι κωμικό, συγχρόνως δέ καί τραγικό;

Ἐρώτηση 7η: Θά ἔχετε πληροφορηθεῖ, Σεβασμιώτατε, ὅτι ἀπό τήν Ἱερά Μητρόπολή μας κατάγονται 11 Ἅγιοι (8 Γορτυνιοί καί 3 Μεγαλοπολιῖτες). Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νά ἀναφέρω ὅτι ἐπί Προεδρίας μου, ἡ ἄριστα δρωῶσα μέχρι σήμερα Παγγορτυνιακή Ἐνωσις, ἄρχισε νά τούς τιμᾷ λειτουργικά ἀπό τό 1995 στό Μετόχι τῆς Μονῆς Προδρόμου, στό Λόφο τοῦ Φιλοπάππου Ἀθηνῶν. Ὅμως λείπει ὁ ἑορτασμός τους στήν πατρώα γῆ, τήν Γορτυνία. Φρονοῦμε ταπεινά ὅτι πρέπει νά ἀναγερθεῖ Ἱερός Ναός πρός τιμήν τους. Ὡς πλέον κατάλληλο χῶρο θεωροῦμε αὐτόν τῆς Βυτίνας, ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη δεύτερου ἑνοριακοῦ Ναοῦ, λόγω καί τῆς τουριστικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλά κυρίως λόγω οἰκοδομήσεως νέου συνοικισμοῦ, ἀπό μεταστέγαση ὄρεινῶν οἰκισμῶν (Πυργακίου, Λάστας, Ἀγριδακίου). Ἐξ ἄλλου μᾶς ἱκανοποίησε τό γεγονός ὅτι στόν ἐνθρονιστήριό λόγο Σας ἀναφερθήκατε στήν ἀνέγερση ξεχωριστά Ἱεροῦ Ναοῦ, στήν Δημητσάνα, πρός τιμήν τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε΄, τήν ἔλλειψη τοῦ ὁποῖου πλειστάκις ἡ ἐφημερίδα μας ἔχει ἀναφέρει στό παρελθόν.

Ἀπάντηση: Δόξα καί τιμῆ καί ἔπαινος λαμπρός στήν Ἱερά Μητρόπολη Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως γιά τούς ἀγίους πού ἐγέννησε καί πραγματικά, ὅπως τό λέγετε, κ. Καλύβα, πρέπει νά ἀνεγερθεῖ Ναός πρός τιμήν ὄλων αὐτῶν τῶν ἀγίων μέ κοινή ἡμέρα ἑορτασμοῦ τους. Πρός τό παρόν ἔχω τήν ἀγωνία γιά τήν ἀνέγερση Ναοῦ πρός τιμήν τοῦ Δημητσανίτου ἀγίου, τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄. Μετά τήν ἐκπλήρωση τοῦ πόθου μου αὐτοῦ θά προχωρήσω μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ καί σέ ἀνέγερση Ναοῦ πρός τιμήν τῶν Γορτυνίων ἀγίων. Ὡς τόπο ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ αὐτοῦ σεις μέν προτείνετε τήν Βυτίνα, ὡς δεύτερο ἑνοριακό Ναό

στήν κωμόπολη αὐτή, ἐγὼ δὲ προτείνω αὐτὴν τὴν Δημητσάνα ἢ σὲ παραπλήσιο πρὸς αὐτὴν τόπο, γιατί δὲν θά εἶναι πνευματικό συμφέρον γιὰ τὴν Βυτίνα ἢ δημιουργία δευτέρου ἐνοριακοῦ Ναοῦ σ' αὐτὴν, ἐπειδὴ μία δευτέρη ἐνορία θά διασπάσει τὴν ἤδη ὑπάρχουσα, μικρὴ μὲν σὲ πλήρωμα, ἀλλὰ θαυμαστικῶς καὶ ἀξιεπαίνως δρωσα.

Ὡς ἡμέρα ἑορτῆς τῶν Γορτυνίων ἁγίων ἤδη καθορίζω καὶ ἐξαγγέλλω διὰ τῆς Ἐφημερίδος σας τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Παναγίας στίς 15 Αὐγούστου. Μέχρι ἀνεγέρσεως τοῦ ἰδιαίτερου Ναοῦ τῶν ἁγίων ἡ ἑορτὴ θά τελεῖται στὸν Μητροπολιτικό Ναὸ τῆς ἁγίας Κυριακῆς Δημητσάνης.

Ἐρώτηση 8η: Ὅπως γνωρίζετε στήν Γορτυνιακὴ μας Ἐκκλησία ὑπῆρχαν παλαιὰ πολλές Ἐπισκοπές-Ἀρχιεπισκοπές (ὑπὸ τὴν Μητρόπολη Λακεδαιμονίας), ὅπως: Δημητσάνας, Ἀργυροκάστρου, Ἀκόβωβ καὶ Θελπούσης. Μάλιστα ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Θελπούσης, εἶναι γιὰ Σᾶς μιά ἐκπληξή, ἀφοῦ μέ στοιχεῖα ἀψευδῆ τῶν Πανεπιστημιακῶν Συναδέλφων Σας, Γερ. Κονιδάρη, Ν. Μουτσοπούλου, Ν. Χρονοπούλου κ.ἄ. ὑπῆρχε ἀπὸ τὸν 6ο ἢ ἀρχές τοῦ 7ου αἰῶνα, τελούσα ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Κορίνθου. Ἦδη ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ 3 Ναοί – Βασιλικές τῆς Ἐπισκοπῆς Θελπούσης: Ἁγίου Ἰωάννου, Θεοτόκου καὶ Ἁγίου Θεοδώρου. Πῶς προγραμματίζετε τὴν περαιτέρω παρουσία τους καὶ πῶς θά ἐνεργήσετε σχετικά;

Ἀπάντηση: Γιὰ τοὺς ἀρχαιολογικὴ ἀξία ἔχοντας Ναοὺς τῆς Μητροπόλεώς μου δὲν ἔχω ἀκόμη καλὴ γνώση· θά ἐνημερωθῶ ἐπ' αὐτῶν καὶ γιὰ τὴν ἀξιολόγησή τους θά συμβουλευθῶ πρῶτα τοὺς εἰδήμονας πανεπιστημιακοὺς Καθηγητὰς καὶ θά γνωστοποιήσω ἔπειτα τοὺς θησαυροὺς στήν Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδο, ἡ

Ὅποια καὶ θά μέ συμβουλευεὶ περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἐρώτηση 9η: Ὅπως γνωρίζετε ὁ ἄξιος προκάτοχός Σας κυρὸς Θεόφιλος, μεταξύ ἄλλων σχετικῶν μέ τὴν πατρικὴ του φροντίδα γιὰ τοὺς λίγους νέους, εἶχε καθιερώσει βραβεῖα σὲ ὅλους τοὺς νέους φοιτητὲς ἀπὸ τὰ Λύκεια τῆς Γορτυνίας καὶ Μεγαλόπολεως. Σκοπεύετε νὰ συνεχίσετε αὐτὸν θεσμό; Πάντως χαρήκαμε βαθύτατα μέ τό ὅτι ἐξαγγείλατε στὸν ἐνθρονιστήριό λόγο Σας τὴν δημιουργία νεανικῶν συντροφειῶν, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν Γυμνάσια καὶ Λύκεια, νεανικῶν χορωδιῶν καὶ χορευτικῶν παραδοσιακῶν τμημάτων.

Ἀπάντηση: Γιὰ τὴν χορήγηση κάποιου χρηματικοῦ ποσοῦ στοὺς ἐπιτυγχάνοντες κατ' ἔτος σὲ ἀνώτερες Σχολές νέους καὶ νέες τῆς ἐπαρχίας μας ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν χρήματα στὰ ταμεῖα. Σᾶς λέγω ὅμως ὅτι τὰ ὑπάρχοντα ὀλιγοστά χρήματα δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθοῦν γιὰ τό ἔργο αὐτό. Ἀλλὰ προσωπικῶς δὲν νομίζω ὅτι εἶναι καὶ ὠφέλιμη μιά τέτοια προσφορά, γιατί δὲν γνωρίζουμε ἂν ὅλοι οἱ ἐπιτυγχάνοντες κατ' ἔτος φοιτητὲς εἶναι πτωχοὶ καὶ ἂν ἔχουν πράγματι ἀνάγκη χρημάτων. Καλύτερα θά εἶναι νὰ προσφέρουμε βοηθήματα στοὺς πραγματικὰ ἀπόρους φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες, ὄχι μόνο στοὺς πρωτοετεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐτῶν. Αὐτό θά πράξω, κ. Καλύβα. Θά βοηθῶ – κατὰ τὴν ὑπάρχουσα δυνατότητα βέβαια – τοὺς πραγματικὰ χρίζοντας βοηθείας φοιτητὲς. Ἀλλὰ ἡ ἀκόμη μεγαλύτερη προσφορά πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς μας φοιτητὲς, τοὺς ὁποίους καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλός τους, εἶναι νὰ τοὺς δώσουμε νὰ καταλάβουν τό ἔργο τους καὶ τὴν ἀξία τους: Ὅτι ἔγιναν φοιτητὲς γιὰ νὰ σπουδάσουν τοὺς θησαυροὺς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σο-

φίας, ἡ ὁποία, κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρες μας, εἶναι τό ἀνώτερο ἀπό ὅλα τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ. Καί πρέπει, λοιπόν, νά μελετοῦν γιά νά γίνουν θεράποντες τῆς ἐπιστήμης. Καί ἄς παύσει τό παρατηρούμενο γενικά ἔλεεινό φαινόμενο πολλῶν δυστυχῶς φοιτητῶν νά εἶναι ὀκνηροί καί ἀδιάφοροι στά πανεπιστημιακά τους καθήκοντα καί νά ἔρχονται μόνο στήν περίοδο τῶν ἐξετάσεων καί νά ἐκλιπαροῦν γιά ἓνα «πενταράκι» γνωρίζοντας μάλιστα ὅτι οὔτε καί αὐτό τό ἀξίζουν.

Τά ὅσα εἶπα ἔχουν γενική ἀναφορά καί δέν ἀναφέρονται βέβαια ἀποκλειστικά στοὺς δικούς μας φοιτητές. Γιά τοὺς δικούς μας φοιτητές ἔχω νά πῶ τήν ἰδιαίτερη χαρά πού δοκίμασα μία Παρασκευή στό Πανεπιστήμιο, ὅταν μετά ἀπό τήν πανεπιστημιακή μου παράδοση ἤρθε στήν ἔδρα μία ἐπιμελής φοιτήτρια καί μοῦ εἶπε μέ ἰδιαίτερη καύχηση: Εἶμαι φοιτήτριά σας καί εἶμαι ἀπό τήν Δημητσάνα!

Ἑρώτηση 10: Σεβασμιώτατε, μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ ἐνθρονιστήκατε στήν Μητρόπολή μας, ἀλλά κυρίως στίς καρδιές μας ἀπό τίς 25 Νοεμβρίου. Τό διάστημα πού διέρρευσε ἀπό τότε δέν εἶναι μεγάλο, εἶναι ὅμως ἐνδεικτικό. Ποιές λοιπόν εἶναι οἱ πρῶτες ἐμπειρίες καί ἐντυπώσεις Σας;

Ἀπάντηση: Κατὰ τό σύντομο διάστημα τῆς διακονίας μου στήν Ἱερά Μητρόπολη Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως εἶμαι πολύ εὐχαριστημένος ἀπό τήν ἐπικοινωνία μου μέ τόν λαό καί τοὺς ἄρχοντες του καί εὐχαριστῶ τόν Θεό, γιατί σέ τέτοιο καλό λαό μέ ἔφερε ἀρχιερέα ποιμένα. Αὐτό ὅμως δημιουργεῖ καί σέ μένα τήν ὑποχρέωση νά γίνωμαι πίο ζηλωτής στήν ἐξαγγελία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ σ' αὐτούς, γιατί, ἂν δέν τό κάνω αὐτό ὁ λαός θά μείνει ἀκατήχητος. Καί ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι βλέπω ἀκατήχητο λαό σέ ὅλες τίς ἡλικίες. Λαό, πού δέν ἔχει διαβάσει

τήν Ἁγία Γραφή καί τοὺς βίους τῶν ἁγίων μας, οὔτε γνωρίζει τό μεγαλεῖο τῆς πίστεώς μας, αὐτό, δηλαδή, πού ἔκανε ὁ Θεός γιά τήν σωτηρία μας. Ἀλλά χαίρομαι πού βλέπω τήν προθυμία τους στό νά ἀκούσουν. Μοῦ φτάνει αὐτό! Ὁ πόνος μου ὅμως εἶναι ὅταν βλέπω μερικούς, καλούς κατὰ τά ἄλλα ἀνθρώπους, «τζέντλεμαν» κυρίου, ἀλλά ἀδιάφορους στό νά ἀκούσουν λόγο περὶ Θεοῦ. Ἄς φωτίσει ὅλους ὁ Χριστός καί ἄς κλίνει τήν καρδιά ὅλων στήν ἀγάπη Του καί στήν ἀγάπη τοῦ λόγου Του. Ὁ καλός μας Θεός ἔχει γιά ὅλους τό σωτήριο σχέδιό Του.

Δηλῶ πάντως καθαρά ὅτι ὡς κύριο ἔργο μου θεωρῶ τήν κατήχηση τοῦ λαοῦ τῆς Μητροπόλεώς μου. Σ' αὐτό τό ἔργο κυρίως θά δαπανηθῶ, γιατί πιστεύω ὅτι, ἂν οἱ ἄνθρωποι δεχθοῦν τόν λόγο τοῦ Θεοῦ καί ζοῦν κατὰ τό ἅγιο θέλημά Του, τότε θά εἶναι πραγματικά εὐτυχισμένοι. Εὐτυχισμένοι ὄχι μόνο σ' αὐτή τήν ζωή, ἀλλά καί αἰώνια στήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, γιατί σάν χριστιανοί πιστεύουμε ὅτι ἡ ζωή μας δέν τερματίζεται μέ τόν θάνατο, ἀλλά συνεχίζεται στήν ἀτέρμονα αἰωνιότητα.

ΚΑΛΥΒΑΣ Κ.: Σεβασμιώτατε, Σᾶς εὐχαριστῶ θερμότατα πού εἶχατε τήν καλωσύνη, τήν προθυμία καί τήν πατρική ἀγάπη νά μοῦ παραχωρήσετε αὐτή τήν πρώτη Σας συνέντευξη μέ τήν ιδιότητά Σας ὡς Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως (Δημητσάνης, Ἀκόβων καί Θελπούσης). Σᾶς διαβεβαιῶ εἰλικρινά καί Σᾶς ὑπόσχομαι πραγματικά ὅτι ἡ ἐφημερίδα μου, ἐγώ καί οἱ συνεργάτες μου θά εἴμαστε πάντοτε στό πλευρό Σας. Συνοδοιπόροι καί συναντιλήπτορες στόν δύσκολο πράγματι ἀγώνα πού ἔχετε μπροστά Σας. Τέλος εὐχόμεστε ταπεινά ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χριστός νά Σᾶς χαρίζει υἰγεία, φωτισμό, δύναμη καί μακροζωία πρὸς

ΙΕΡΑΤΙΚΑ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ - ΜΟΝΑΧΙΚΑ

Γιά τούς Πατέρες Ἱερεῖς καί Μοναχούς

Β' ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΥΝΑΞΗ

Διά μέν τούς ἱερεῖς Δημητσάνας καί Γορτυνίας ἡ Σύναξις ἔγινε τήν 23ῃ Ἰανουαρίου 2007 εἰς Ἱ. Ναόν Ἁγ. Τρύφωνος Βιτύνας, διά δέ τούς ἱερεῖς Μεγαλοπόλεως καί περιχώρων τήν 24ῃ Ἰανουαρίου 2007 εἰς Ἱ. Ναόν Ἁγ. Νικολάου Μεγαλοπόλεως.

Κατά τήν Σύναξιν αὕτη παρουσίασα τίς θέσεις μιᾶς παλαιᾶς μου ὁμιλίας σέ ἱερατικό Συνέδριον πρό τριάκοντα πέντε ἐτῶν, κατά τόν Φεβρουάριον τοῦ 1972. Παραθέτω ἐνταῦθα τήν ὁμιλία μου αὕτη χωρίς προσθήκη ἢ κάποια παράλειψη καί στήν γλῶσσα μέ τήν ὁποία τότε ἐξεφωνήθη.

Σεβαστοί μου πατέρες καί ἀδελφοί,

Παρά τοῦ Σεβασμιωτάτου Πατρός ἔλαβον τήν ἐντολήν νά εἰσηγηθῶ τό θέμα: «Τέλεσις τῆς θείας Λειτουργίας».

Τό θέμα τοῦτο εἶναι εὐρύ καί ἀρκούντως σοβαρόν καί δέν εἶναι δυνατόν νά κλεισθῇ εἰς τά στενά καί περικορισμένα ὅρια μιᾶς ἢ δύο εἰσηγήσεων. Δύναται τις πολλά νά εἴπῃ καί νά γράψῃ ἐπί τοῦ θέματος τούτου χωρίς ποτέ νά καυχῆται ὅτι ἔχει ἐξαντλήσει αὐτό. Ἐκτενῆ ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος τούτου ποιεῖται τό ὠραιότατον βιβλίον τοῦ μακαριστοῦ εὐλαβεστάτου λειτουργοῦ τοῦ ἱεροῦ Θυσιαστηρίου, ἀειμνήστου ἀρχιμανδρίτου πατρός Γερβασίου Παρασκευοπούλου, «Ἑρμηνευτική Ἐπιστάσις ἐπί τῆς Θείας Λειτουργίας», βιβλίον τό ὁποῖον μεταδίδει τούς κτύπους μιᾶς παλλομένης καρδιάς, τήν

ὁποῖαν εἶχε συναρπάσει τό πανόραμα, πράγματι, τῆς θείας Λειτουργίας.

Τό ὑπό εἰσηγήσειν θέμα θά διεξέλθω συντόμως, πολύ συντόμως καί πρακτικῶς. Δέν θά ἀναφερθῶ εἰς ἕν καθ' ἕκαστον μέρος τῆς θείας Λειτουργίας, ἀλλά εἰς κεντρικά μόνον σημεῖα αὐτῆς, εἰς τά ὁποῖα καί θά ἐπιμένω θίγοντας ὠρισμένα παρατηρούμενα παράτυπα. Εἰς τινά ἄλλα σημεῖα, χωρίς νά ἐκφεύγω τοῦ θέματος, θά ἐκφράζω σκέψεις τινάς, αἱ ὁποῖαι βοηθοῦν, νομίζω, εἰς μίαν ἐνσυνείδητον λατρείαν καί δίδουν ἀφορμὰς πρός συζήτησιν θεμάτων διά νά προέλθει οὕτως ὠφέλειά τις κατά τό Γραφικόν: «δίδου σοφῶ ἀφορμὴν καί σοφώτερος ἔσῃ».

«Τέλεσις τῆς θείας Λειτουργίας». Τέλεσις ὑπό ποίου; Κατά βάσιν ἡ θεία Λειτουργία τελεῖται ὑπό τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως Χρι-

δόξαν Θεοῦ καί τήν οἰκοδομήν τῆς Γορτυνιακῆς μας Ἐκκλησίας.

† **Ο ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ:** Σᾶς εὐχαριστῶ καί ἐγώ, ἀξιότιμε κ. Διευθυντά τῆς Ἐφημερίδος «ΓΟΡΤΥΝΙΑ», κ. Καλύβα, γιά τήν καλωσύνη σας καί τήν προσφορά τῆς Ἐφημερίδος σας γιά νά γράφω σ' αὐτήν κάποιο κείμενο. Δέν θά ἐκμεταλλευθῶ τήν

καλωσύνη σας, θά σᾶς ἀποστέλλω ὅμως τά γραπτά μου κηρύγματα πρός τόν λαό καί ἰδιαίτερα πρός τήν νεολαία καί, ἀνάλογα μέ τήν ὕλη τῆς Ἐφημερίδος σας, δημοσιεύσατε ὅ,τι νομίζετε.

Ἐκτιμῶ πολύ τήν Ἐφημερίδα σας, εἶναι πολύ ὠραία, εἶναι μεγάλη ἡ προσφορά της καί εὐχομαι νά συνεχίσει ὁλοέν καί δυναμικώτερα τό σπουδαῖο της ἔργο στόν λαό τῆς Γορτυνίας. Καλή καί εὐλογημένη χρονιά!

στοῦ. Ὁ Θεός μόνον τελεῖ θαύματα καί θαῦμα πράγματι εἶναι ἡ θεία Λειτουργία. Γενεά ἀνθρώπων σημεῖον ἐπιζητεῖ καί σημεῖον δίδεται εἰς αὐτήν καθ' ἐκάστην, τό θαῦμα τῆς θείας Λειτουργίας. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ τελῶν τό θαῦμα τοῦτο. Αὐτός κατά τινα ἀσύλληπτον μυστικόν τρόπον εἶναι «ὁ προσφέρων καί ὁ προσφερόμενος, ὁ προσδεχόμενος καί διαδιδόμενος». Ὁ ἱερεὺς ἀπλῶς «δανεῖζει τήν χειρα καί τήν γλῶτταν» κατά τόν ἱερόν Χρυσόστομον. Οἱ ἱερεῖς ὅμως διά τῆς χειροτονίας των γίνονται μέτοχοι τοῦ Ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος τοῦ Κυρίου καί δυνάμεθα, λοιπόν, νά λέγωμεν ὅτι ὁ ἱερεὺς «τελεῖ», «ἱερουργεῖ», τήν θείαν Λειτουργίαν. Ἐντεῦθεν εἰς τά λειτουργικά μας κείμενα ἔχομεν εἰς τās δεήσεις τοῦ ἱερέως τās φράσεις: «...τήν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐπιτελέσω», «ἱερουργῆσαι τό ἄχραντόν σου Σῶμα καί τό τίμιον Αἷμα».

Εἰς πατερικόν κείμενον εὖρον σπουδαῖον θεολογικόν καί ἐκκλησιολογικόν λόγον. Τό ἀγιαστικόν ἔργον τοῦ ἱερέως, λέγει τό κείμενον, τελεῖται ὑπ' αὐτοῦ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀρχιερέως. «Ὁ ἱεράρχης διά τῶν αὐτοῦ ἱερέων καθαίρων ἢ φωτίζων αὐτός λέγεται καθαίρειν καί φωτίζειν» (Διονύσιος Ἀρεοπ. κεφ. 13.4 Migne 3,305C). Ἄξιον μνείας ὅτι κατά τόν Κλήμεντα τά προσφερόμενα δῶρα λέγονται «δῶρα ἐπισκοπῆς». Ἡ ἀλήθεια αὐτή πιεζομένη ἔχει πολλά τά ὠφέλιμα συμπεράσματα διά τόν ἱερέα, τόν ὁποῖον καί προλαμβάνει ἀπό πολλά παρακρούσματα. Καί ἐν προκειμένῳ εἰς τό θέμα μας· πρὶν ἢ ὁ ἱερεὺς προχωρήσῃ εἰς τήν τέλεσιν τῆς θείας Λειτουργίας θά λάβῃ «καιρόν». Ἐν ἀρχῇ τοῦ «καιροῦ» θά προσκυνήσῃ τόν θρόνον, ὅπου ἢ καθέδρα τοῦ Ἀρχιερέως, οἷον εἶ ἀρυόμενος ἐξ αὐτοῦ τήν εὐχήν καί τήν ἄδειαν πρὸς ἱερουργίαν.

Ἡ θεία Λειτουργία ἄρχεται διά τῆς Προσκομιδῆς. Αἱ ἔντυποι ἐκδόσεις τῆς θείας

Λειτουργίας θέλουν τόν ἱερέα τόν τελοῦντα τήν προσκομιδῆν μέ πλήρη τήν ἱερατικὴν του στολήν, καί μέ φελώνιον δηλαδή. Χωρίς τό πρᾶγμα νά ἀποτελῆ δόγμα καί νά γίνῃ, λοιπόν, θέμα διαφωνίας, ἔτσι ὅμως πρέπει νά γίνεταί. Δέν εἶναι ἡ προσκομιδῆ κατωτέρα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς λοιπῆς θείας Λειτουργίας διάταξις. Εἶναι λειτουργία ἐν σμικρογραφίᾳ, «λειτουργία ἐν ἐμβρύῳ», ὡς ὠραιότατα ὠνομάσθη, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι παλαιότερον προσεφέρετο εἰς αὐτήν τήν θείαν Λειτουργίαν καί μάλιστα εἰς τό σημεῖον καθ' ὃ ὁ διάκονος ἐφώνει: «πρόσχωμεν τήν ἁγίαν ἀναφοράν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν» ἢ μετὰ τό Εὐαγγέλιον.

Διά μίαν εὐλαβῆ καί ὡς πρέπει τέλεσιν τῆς προσκομιδῆς βοηθεῖ ἡ σκέψις, ὅτι ἐπὶ τοῦ δισκαρίου εἶναι ὀλόκληρος ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Χριστός εἰς τό μέσον, ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καί περίξ αὐτοῦ τό λοιπόν σῶμα. Ἡ ἀλήθεια αὐτή πρέπει καί παραστατικῶς νά ἀπεικονίζεται. Ἡ μερίς τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή, νά ἐξέχῃ ἐμφανῶς καί αἱ λοιπαὶ μερίδες νά συσπειροῦνται περὶ τήν Κεφαλὴν. Θεάμα αὐτό μεγαλόπρεπον. Δέν συμβαίνει ὅμως νά παρατηρηθῆται πάντοτε ἡ ἀρμονία αὐτῆ ἐπὶ τοῦ δισκαρίου, ἡ ὁποία πρέπει νά εἶναι ἀρμονία τοῦ σύμπαντος, ἀφοῦ μάλιστα λέγεται ὅτι τό δισκάριον συμβολίζει τόν οὐρανόν. Συμβαίνει νά ἐξάγεται μία πολύ μικρὰ μερίς διά τόν Κύριον, ἡ ὁποία καί νά ἐπικαλύπτεται ἀπό τās λοιπὰς μεγάλας μερίδας. Ἡ ἀρμονία πάλιν διαταράσσεται, ὅταν αἱ ἐπὶ τοῦ ἁμνοῦ σχισμαὶ δέν εἶναι βαθεῖαι καί κατά τόν πρό τῆς θείας Κοινωνίας διαμερισμόν τά τέσσαρα τεμάχια δέν ἀποσχίζονται καλῶς, πρᾶγμα, τό ὁποῖον δεικνύει ὅχι μόνον ἀπροσεξίαν, ἀλλὰ καί ἀνευλάβειαν τοῦ ἱερέως. Ἐάν ἡ ἐξαχθεῖσα μερίς τοῦ Κυρίου ἐκρίθη ἀκατάλληλος, διά τοῦτο ἡ προσφορά ἔχει τρεῖς ἁμνοὺς, τρεῖς δηλαδή μερίδας ἐφ' ὧν ἀνα-

γράφονται τὰ σύμβολα ΙΣ - ΧΡ - ΝΙ - ΚΑ, διά νά ἀποσπασθῇ ἄλλη μερίς.

Πολλοί προτείνουν τήν χρῆσιν καί δευτέρου καί τρίτου προσφύρου διά τήν ἐξαγωγήν τῶν μερίδων τῆς Θεοτόκου καί τῶν ἁγίων. Ὁ πρωτοπρεσβύτερος Καλλίνικος ὅμως ἔχει ἀντίθετον γνώμη. Ἐπιμένει εἰς τήν χρῆσιν ἑνός ἄρτου. Φαίνεται τοῦτο γραφικώτερον καί θεολογικώτερον. Ἡ ἔννοια τοῦ θείου μυστηρίου ὡς πράξεως ἐνοποιουῦ, ὡς κοινωνία τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀποκλείει τήν πληθύν τῶν ἄρτων. Ἀλλά τό πρᾶγμα εἶναι δευτερεῦον. Ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀπαγορεύεται εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἑνός μόνου προσφύρου διά τήν ἐξαγωγήν τριῶν ἁμνῶν διά τήν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων.

Ἐδῶ θά ἐκφέρω μίαν σκέψιν διά μίαν εὐλαβῆ ἐνατένισιν τῆς Προθέσεως. Ἡ Προσκομιδῆ εἶναι ἡ Παλαιά Διαθήκη. Πολλά τά ἐκ τῆς Π.Δ. χρησιμοποιούμενα χωρία κατά τήν διάταξιν τῆς. Καί ὅπως εἰς τήν Π.Δ. χρησιμοποιοῦνται πολλοί τύποι – σύμβολα καί δι' αὐτῶν πόρρωθεν, ἀπό μακράν φαίνεται ὁ Μεσσίας, ἔτσι καί ἐδῶ εἰς τήν Προσκομιδῆν ἔχομεν τά ἀντίτυπα τοῦ Δεσποτικοῦ Σώματος καί Αἵματος. Καί ὅπως πάλιν εἰς τήν Π.Δ. οἱ Προφῆται ἐβύθιζον τό βλέμμα των εἰς τὰς μελλούσας γενεάς καί συνελάμβανον τό Πρόσωπον τοῦ ἀναμενομένου Μεσσίου, τόν Ὅποῖον μέ πάλλοντα ἐνθουσιασμόν ἀπεικονίζουσι εἰς τά ἀθάνατα κείμενά των, ἔτσι καί ἐδῶ ὁ ἱερεὺς μέ τήν σκέψιν του πρέπει νά διαπερᾶ τὰ καλύμματα τῆς Προσκομιδῆς καί μέ θερμῆν καί πάλλουσαν καί αὐτός, ὡς οἱ Προφῆται, καρδίαν νά ἐνορᾶται διά τῆς Προθέσεως τόν Χριστόν, τόν Ὅποῖον πράγματι καί οὐχί φαντασίᾳ θά κρατήσουν αἱ χεῖρες του.

Μεταβαίνομεν εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν. Ἐνταῦθα θέλω νά τονίσω μίαν ἀλήθειαν σημαντικῆν διά τό θέμα. Ἡ ἐτυμολογία

τῆς λέξεως Λειτουργία δεικνύει ὅτι αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ λαοῦ. Ἡ θεία Εὐχαριστία δέν προσφέρεται εἰς τόν Θεόν ὑπό μόνου τοῦ ἱερέως, ἀλλά ὑπό παντός τοῦ ἐκκλησιάσματος. Εἶναι πολύ ἐμφανῆς εἰς τὰ κείμενα ἡ ἀλήθεια αὕτη. Αἱ ἐκφωνήσεις «πρόσχωμεν τήν ἁγίαν ἀναφοράν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν», «εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ», «τά Σά ἐκ τῶν Σῶν Σοί προσφέρομεν» καί τόσαι ἄλλαι εὐχαί καί ἐκφωνήσεις δεικνύουν σαφῶς τόν λειτουργόν προσφέροντα καί εὐχαριστοῦντα ἐν συνοδείᾳ καί ἐνότητι μετά τῶν πιστῶν. Μάλιστα καί διά τούς πιστούς χρησιμοποιοῦνται οἱ ὅροι: «ποιεῖν εὐχαριστίαν», «τελεῖν τὰ μυστήρια», «ποιεῖν προσφοράν». Καί ἐδῶ ἐπιφέρω ἐρώτημα σχετικόν μέ τό θέμα: Ἐπιτρέπεται τέλεισι θείας Λειτουργίας ἄνευ τοῦ λαοῦ, ἔστω καί μικροῦ ἀριθμοῦ; – Ὁχι! Τά «δεηθῶμεν», τὰ «αἰτησώμεθα» ἀπευθύνονται πρός τόν λαόν. Αἱ εὐλογίαι πάλιν δέν ἀπευθύνονται εἰς ἄψυχα ἀντικείμενα. Αἱ εὐχαί ὁμιλοῦν διά τόν «περιστῶτα λαόν». Ἡ θεία Λειτουργία ἔχει διαλογικόν στοιχεῖον ἱερέως καί λαοῦ. Τό ἴδιον δύναται νά εἴπῃ τις καί διά τόν ψάλτην. Πρέπει ὁ ἱερεὺς νά ἔχη τόν ἀντιφωνοῦντα, καί ἄς μή εἶναι ψάλτης, ἄς εἶναι ὁ λαός. Ὡς ἐν παρόδῳ λέγω ὅτι θά ἐπιφέρῃ καί τοῦτο λειτουργικῆν ἀναγέννησιν, ἡ συμμετοχή τοῦ λαοῦ εἰς τήν ψαλμωδίαν. – Ὁ λαός, λοιπόν, ἔχει ἐνεργόν θέσιν εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν. Ἐάν ἡ ἀλήθεια αὕτη δέν τονισθῇ ἀρκούντως μεταπίπτομεν εἰς ἕν ψυχρόν ἐκκλησίασμα, τό ὁποῖον ἀπό «προσφέρειν θυσίαν» περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τό βλέπειν καί ἀκούειν τήν Λειτουργίαν. Ἡ συμβαίνει ὁ λαός νά προσεύχεται εἰς τήν Λειτουργίαν ἀτομικά, ἀνεξάρτητα ἀπό τὰ ἀκουόμενα αἰτήματα. Ἀλλά ὁ πιστός δέν πρέπει νά προσεύχεται εἰς τήν Λειτουργίαν· πρέπει νά προσεύχεται τήν Λειτουργίαν. Διά μίαν συνειδητήν τοῦ λαοῦ συμμε-

τοχήν εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν θά βοηθήσῃ πρῶτιστα πάντων ὁ λειτουργός ἱερεύς, τοῦ ὁποῦ ἡ στάσις καί αἱ κινήσεις πρέπει νά εἶναι κατά πάντα ἱεροπρεπεῖς, δηλοῦσαι ὅτι κάτι τό πολύ σπουδαῖον τελεῖται τήν ὥρα ἐκείνην· ἀκόμη αἱ δεήσεις του, αἱ ἐκφωνήσεις του δέν πρέπει νά λέγωνται ψυχρά καί ἐπιπόλαια, ἀλλά κατά νόημα, κατά τρόπον δηλοῦντα τήν συμμετοχήν τοῦ ἱερέως εἰς τά λεγόμενά του. Ἦκουσα τόν μακαριστόν π. Ζιλέ, τόν καθολικόν τό πρῶτον, ἀλλά μεταστραφέντα ὕστερον εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν, σχολιάζοντα τήν ἀπαγγελίαν τοῦ «Ἀμήν». «Ἀμήν» σημαίνει ὀλόψυχον παραδοχήν τῶν προηγουμένως λεχθέντων, διό καί πρέπει νά ἔχη εὐτονον ἀπαγγελίαν. Ἀμήν! Ὅταν τις τό ἀπαγγέλλῃ ρηγά καί ἐπιπόλαια, κατά τόν π. Ζιλέ, σημαίνει: «ἀμήν, καλά - καλά. Ἐν τάξει· προχώρα νά δοῦμε τί θά πῆς παρακάτω...».

Τό πρῶτον μέρος τῆς θείας Λειτουργίας ἀποτελεῖ ἡ λειτουργία τῶν Κατηγουμένων. Ἐδῶ εἶναι αἱ εὐχαί τῶν Κατηγουμένων. Τινές τῶν ἱερέων τάς παραλείπουν μέ τήν δικαιολογίαν τοῦ ἀναχρονισμοῦ. Ὅμως πρέπει νά λέγωνται. Καί διά τήν παράδοσιν καί διά τήν πραγματικότητα. Ἡ Ἐκκλησία πάντοτε ἔχει κατηγουμένους. Εἶναι τά ἀβάπτιστα νήπια ἢ ὅσοι μεγάλοι εἰς τήν ἡλικίαν κατηγοῦνται καί ἐτοιμάζονται νά γίνουν μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Κατά εὐρυτέραν ἔννοιαν εἶναι οἱ μαθηταί τῶν τάξεων τῶν κατηχητικῶν μας σχολείων, ὁ πολύς κόσμος πού ἔχει ἄγνοιαν τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Ἄς εἶναι ἀναχρονισμός. Πρέπει νά λέγωνται. Ὁφελοῦν καί ἡμᾶς τούς ἱερεῖς. Μᾶς ὑπενθυμίζουν τό ἱεραποστολικόν μας καθῆκον.

Εὐθύς μετά τήν μικράν εἴσοδον συνηθίζεται παρά τινων νά προσφέρεται θυμίαμα. Προσφορά θυμιάματος εἰς τό σημεῖον τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπό μόνου τοῦ Ἀρχιερέως,

ἐπειδή τώρα ἤδη κατά τήν Λειτουργίαν εἰσέρχεται τό πρῶτον αὐτός εἰς τό ἱερόν Βῆμα, καί τώρα κατά βάσιν ἀρχίζει ἡ τέλεσις τῆς Λειτουργίας ἀπό τόν Ἀρχιερέα. Τῆς Λειτουργίας πράγματι πρέπει νά προηγῆται θυμίαμα· διά τόν ἱερέα ἡ ἀρχή αὐτή ἰσχύει εἰς τήν προσφοράν θυμιάματος κατά τήν δοξολογίαν, πρό τοῦ «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...» καί ὄχι μετά τήν μικράν εἴσοδον.

Μετά τήν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ἔχει τήν θέσιν του τό κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καί ἔτσι ὀλοκληροῦται τό πρῶτον, τό διδακτικόν μέρος τῆς λειτουργικῆς συναξέως. Αὐτή ἡ θέσις τοῦ κηρύγματος εἶναι κανονική. Στηρίζεται ἐπί τῆς Γραφῆς καί τῆς Παραδόσεως. Ἀλλά συμβαίνει ἐδῶ ὅ,τι καί μέ τήν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἑωθινοῦ Εὐαγγελίου κατά Κυριακάς. Ἡ τάξις τοῦ Ἑωθινοῦ Εὐαγγελίου κατά Κυριακάς ἔχει μετατεθῆ μετά τάς Καταβασίας διά νά δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τούς πιστούς νά ἀκούσουν τοῦλάχιστον τό Εὐαγγέλιον, ὅταν ἔλθουν καθυστερημένοι. Διά τόν αὐτόν ἀκριβῶς λόγον τό κήρυγμα κατά τήν Λειτουργίαν μετετέθη εἰς τό κοινωνικόν. Δέν εἶναι ὅμως αὐτή ἡ φυσική του θέσις. Διακόπτει ἔτσι καί τόν εἰρμόν τῆς θείας Λειτουργίας, πού προετοιμάζει τούς πιστούς διά τήν θείαν Κοινωνίαν. Προτιμότερα θά ἦτο ἡ θέσις τοῦ κηρύγματος πρό τῆς ἀπολύσεως.

Τῆς Λειτουργίας τῶν κατηγουμένων ἔπεται ἡ Λειτουργία τῶν πιστῶν, τά «ἅγια τῶν ἁγίων» ἢ ἡ καρδιά τῆς θείας Λειτουργίας. Ὅπως κατά τήν λειτουργίαν τῶν κατηγουμένων, οὕτω καί ἐνταῦθα, τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν προηγεῖται θυμίαμα. Συντετριμμένος ὁ ἱερεύς κάμνει τήν ἐξομολόγησίν του· θέσιν ἐξομολογήσεως ἔχει ἡ ὠραιότατη εὐχή «οὐδείς ἄξιος...». Θυμιάζων ὁ ἱερεύς κυκλικῶς τό θυσιαστήριον ἐπικαλεῖται τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ διά τοῦ περιφῆ-

μου Ν' Ψαλμοῦ τῆς μετανοίας. Διά νά μή χαθῆ ὅμως εἰς τόν συντετριμμένον ἱερέα ὁ ἀναστάσιμος χρωματισμός τῆς Κυριακῆς ἡμέρας, τοῦ ἀνωτέρω ψαλμοῦ κατά Κυριακᾶς προηγεῖται ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος «Ἀνάστασιν Χριστοῦ...».

Κατά τήν μεγάλην, ὡς λέγεται, εἴσοδον ἔθιμον ἐπικρατεῖ ὁ ἱερεύς νά μνημονεύῃ ὀνομάτων ζώντων καί τεθνεώτων. Εἰ καί ἡ φυσική θέσις τοῦ μνημοσύνου εἶναι κατά τήν Προσκομιδῆν καί μετά τόν καθαγιασμόν, ἐπεκράτησε τό ἔθιμον τοῦτο. Καλόν ὅμως θά εἶναι τό μνημόσυνον τῶν ὀνομάτων νά εἶναι ὅσον τό δυνατόν λιτόν καί περιορισμένον. Νά ἀποφεύγωνται, δηλαδή, ἐξεζητημέναι ἀρχαιοπρεπεῖς ἐκφράσεις καί μνημονεύσεις πολλῶν ὀνομάτων χωρίς λόγον. Εἴπομεν χωρίς λόγον, διότι δυνατόν νά ὑπάρχῃ μνημόσυνον τεθνεώτος καί μάλιστα κατά Κυριακῆν. Θά μνημονεύσῃ ὁ ἱερεύς τοῦ ὀνόματος τοῦ τεθνεώτος, δέν εὐσταθεῖ ὅμως ἡ φράσις «ὑπέρ οὗ προσφέρεται ἡ ἀναίμακτος αὕτη θυσία». Ἡ λειτουργία τῶν Κυριακῶν προσφέρεται ὑπέρ ὅλων τῶν χριστιανῶν καί ὄχι ὑπέρ ἑνός μόνον κεκοιμημένου.

Ἐπί τοῦ ἐξηπλωμένου τώρα ἀντιμνησίου ἐναποτίθενται τά τίμια δῶρα, τά ἀντίτυπα τοῦ δεσποτικοῦ Σώματος καί Αἵματος, τά ὁποῖα καί θά ἀναφερθῶν πρός τόν Θεόν. Πρός αὐτό τό οὐσιῶδες σημεῖον, τήν Ἀναφοράν, βαίνει τώρα ἡ θεία Λειτουργία. Ἀπό αὐτοῦ τοῦ σημείου, ὡς ἀφ' ὑψηλῆς κορυφῆς, πρέπει νά καθορᾶ τις τόν καθαρόν οὐρανόν τῆς θείας Λειτουργίας διά νά ἐννοήσῃ αὐτήν καί ἐξ αὐτοῦ τοῦ σημείου νά κρατῆται ὁ ἱερεύς διά νά ἐπιτελῇ καλῶς πᾶσαν διακονίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τά πάντα τώρα, αἰτήματα, ἐκφωνήσεις συγκλίνουν εἰς αὐτό τό σημεῖον καί ἔχουν θέσιν προπαρασκευῆς διά μίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ Ἀναφοράν. Ἡ προπαρασκευή συνίσταται

εἰς τήν ὁμολογίαν τῆς πίστεως καί εἰς τό φίλημα τῆς ἀγάπης. Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως περιέχει τό «Πιστεύω», τό ὁποῖον καί ὁ ἱερεύς πρέπει νά λέγῃ καθ' ἑαυτόν καί μάλιστα συνειδητῶς καί ὄχι φευγαλέα ἐπιγόμενος εἰς τό τέλος διά νά ἀναγνώσῃ τήν ἐπομένην εὐχήν. — Ὡς ἐν παρεκβάσει ἐνταῦθα λέγω, ἐντός ὅμως τοῦ θέματός μου, ὅτι ἐκάστη εὐχή πρέπει νά ἀναγιγνώσκειται εἰς τήν οἰκίαν τῆς θέσιν. Ἡ ἀρμονία τῆς θείας Λειτουργίας διασπᾶται ἀποτοιαύτας μεταθέσεις καί δέν κατανοεῖται τό μεγαλεῖον τῆς, τό ὁποῖον συνίσταται εἰς τήν ἐπακριβῆ, κατά νόημα τοποθέτησιν ἐκάστου μέρους τῆς. Δέν κατανοεῖται λέγω οὔτε ὑφ' ἡμῶν τῶν ἱερέων, πολύ δέ περισσότερο δέν κατανοεῖται ὑπό τοῦ λαοῦ. Συμ-βαίνει, δηλαδή, ἐπί παραδείγματι ὁ εἰς ἱερεύς νά ἀναγιγνώσκῃ τήν εὐχήν «Ἄξιον καί δίκαιον...» καί ὁ ἕτερος ἱερεύς χωρίς νά τελειώσῃ ἡ εὐχή αὐτή νά ἐκφωνῇ «Τόν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα...». Ἀφοῦ ἡ ἐκφώνησις συνδέεται ἀπολύτως μέ τό τέλος τῆς εὐχῆς, πῶς τῆς εὐχῆς μή περατωθείσης ἀκούεται ἡ ταύτης κατακλείς, ἡ ἐκφώνησις;

Κατά τό φίλημα τῆς ἀγάπης ἐπιδίδεται ἀσπασμός μεταξύ τῶν ἱερέων. Εἶναι καί αὐτό μία λειτουργική πράξις, ἥτις πρέπει νά τελῆται ἱεροπρεπῶς ὡς καί αἱ λοιπαί καί ὄχι μετά ἐπιπολαιότητος ἢ καί θυμηδίας. Ὡραία σύντομος περικοπή τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου μᾶς ἐρμηνεύει τήν πράξιν αὐτήν. Τήν παραθέτω: «Ἐπειδάν μέλλωμεν τῆς ἱερᾶς ἄπτεσθαι τραπέζης, φιλεῖν ἀλλήλους κελευόμεθα καί ἀσπάζεσθαι ἀσπασμόν ἅγιον. Τίνος ἔνεκεν; Ἐπειδή τοῖς σώμασιν ἔσμεν διηρημένοι, τάς ψυχάς ἀλλήλαις συμπλέκομεν κατ' ἐκεῖνον τόν καιρόν διά τοῦ φιλήματος, ὥστε γενέσθαι τόν σύλλογον ἡμῶν τοιοῦτον, οἷος ἦν ἐκεῖνος ὁ ἀποστολικός, ὅτε πάντων τῶν πιστευόντων ἦν ἡ

καρδία καί ἡ ψυχὴ μία... Ἔστι δέ – προσθέτει ὁ ἱερός πατήρ – καί ἕτερος μυστικός λόγος τοῦ φιλήματος τούτου. Ναούς ἡμᾶς ἐποίησε τοῦ Χριστοῦ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Φιλοῦντες οὖν ἀλλήλων τά στόματα, τά πρόθυρα τοῦ ναοῦ καταφιλοῦμεν. Μηδεὶς τοίνυν μετά συνειδότος πονηροῦ, μετά ὑπούλου διανοίας τοῦτο ποιείτω· ἅγιον γάρ ἐστι τό φίλημα!»!

Μετά συντόμους διαλόγους ἱερέως καί λαοῦ, τούς ὁποίους ὁ π. Γερβάσιος ἀποκαλεῖ «δραματικούς διαλόγους» καί οἱ ὁποῖοι ὑπενθυμίζουν σκηνάς τῆς Μεγάλης Πέμπτης, εἰσερχόμεθα εἰς τήν οὐσίαν τοῦ Μυστηρίου, εἰς τήν ἁγίαν Ἀναφοράν, ὅτε τά χεῖλη τοῦ ἱερέως προφέρουν «Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν Σοί προσφέρομεν...». Ἐδῶ ἔχομεν μίαν φοβερὰν θεοφάνειαν, ὡς ἐκείνην, ἣτις συνέβη εἰς τόν προφήτην Ἡσαΐαν, καί πρέπει, λοιπόν, εἰς τήν ψυχὴν τοῦ ἱερέως νά γεννηθοῦν ἀνάλογα πρός τόν προφήτην συναισθήματα συντριβῆς καί κατανύξεως. Ἡ συν-τριβὴ ἐκφράζεται μέ τήν κάμψιν τῆς κεφαλῆς καί τήν κλίσιν τοῦ κορμοῦ. Τά παρέμβλητά τινων ἐνταῦθα πρέπει νά γίνουν ἀπόβλητα. Διασποῦν τήν ἐνότητα τοῦ ἁγιωτάτου μέρους τῆς θείας Λειτουργίας. Πρέπει νά λέγωμεν ὅτι ἡ φυλλάδα διατάσσει. Συνιστᾶται ὁμως πρό τῆς καθαγιασεως τῶν τιμίων δώρων ἢ τήρησις ὀλιγολέπτου σιγῆς, κατὰ τό «ἐγένετο σιγὴ ἐν οὐρανῷ ὡς ἡμῶριον», διὰ νά δηλωθῇ τό μυσταγωγικόν καί τό μεγαλόπρεπον τῆς ὥρας ταύτης. Εἰς τό σημεῖον τῆς εὐχῆς «κατάπεμψον τό Πνεῦμά Σου τό Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς...», εἰς τήν φράσιν «ἐφ' ἡμᾶς» καλόν εἶναι νά σταματᾷ ὁ ἱερεύς, ὀλίγον, νά θέτῃ κόμμα εἰς τόν λόγον του, διὰ νά φανεροῖ αὐτό τό ὁποῖον συμβαίνει. Ἐδῶ ἔχομεν μίαν Πεντηκοστήν· ἂν εἶναι ἀληθές, καί εἶναι ἀληθές, τό λοιπόν μέρος τῆς προτάσεως «καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα», ὅτι, δηλαδή, κατέρχε-

ται Πνεῦμα Ἅγιον ἐπί τῶν Τιμίων Δώρων καί μεταποιεῖ αὐτά εἰς Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, οὕτω πάλιν εἶναι ἀληθές ὅτι τοῦτο συμβαίνει καί εἰς τήν φράσιν «ἐφ' ἡμᾶς...». Πανηγυρική διακήρυξις τῆς ἀληθείας ταύτης εἶναι τό ὠραῖον τροπάριον, τό ὁποῖον διθυραμβικῶς ψάλλουν οἱ πιστοί κατὰ τήν λῆξιν τῆς Λειτουργίας· «Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον...».

Τό τμήμα τοῦτο τῆς ἁγίας Ἀναφορᾶς, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ τήν οὐσίαν τῆς θείας Λειτουργίας, τοῦτο τοῦλάχιστον τό μέρος, πρέπει νά εἶναι καί ἀκουστόν παρά τοῦ λαοῦ καί ὄχι νά ἐπικαλύπτεται ἀπό ἀργόμελον «Σέ ὑμνοῦμεν...» τοῦ ψάλτου. – Περί τῶν εὐχῶν πάλιν λέγω ὅτι πρέπει νά ἀναγιγνώσκονται σαφῶς καί εὐκρινῶς αἱ εὐχαί, νά τονίζονται αἱ φράσεις αἱ ὁποῖαι χρήζουν ἐμφάσεως καί νά ἀποφεύγεται ἡ γοργότης, λόγῳ τῆς ὁποίας καταβροχθίζονται ὄχι μόνον φράσεις ἀλλά καί παράγραφοι ὀλόκληροι!...

Τήν στάσιν τοῦ λειτουργοῦντος ἱερέως περισσότερο τώρα ρυθμίζει ἡ σκέψις ὅτι εὐρίσκεται κατ' ἐνώπιον Κυρίου, ὅτι ἔχει πρό αὐτοῦ αὐτό τό Σῶμα καί αὐτό τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τό χυθέν ἐν Γολγοθᾷ. Θά ἴσταται, λοιπόν, μετά συντριβῆς, ἀλλά καί μετά μυστικῆς χαρᾶς· «χαίρων τε καί τρέμων ἅμα», ὡς λέγει σχετικός στίχος. Τά αὐτά συναισθήματα δημιουργεῖ ἡ σκέψις τῆς θείας Κοινωνίας καί πρός τό σημεῖο τοῦτο βαίνει τώρα ἡ θεία Λειτουργία.

Παραλείπων τά πολλά σχετικῶς πρός τό θέμα, ἀναφέρομαι εἰς τήν ἐμβάπτισιν τῶν μερίδων τῶν ἁγίων καί τῶν πιστῶν εἰς τό ἅγιον Ποτήριον. Ὑπάρχει κίνδυνος νά ἔχουν ἀπομείνει ἐπί τοῦ διακαρίου ἢ καί ἐπί τῶν δακτύλων μας τίμιοι μαργαρίται. Αἱ λειτουργικαί δέλτοι παραγγέλλουν ἢ ἔκμαξις νά γίνεται «μετά φόβου καί πάσης ἀσφαλείας, ὥστε μηδέ κόνιον τι τῶν ἁγαν λε-

ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΕΙΣ ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΓΑΛΑΝΗ

εἰς Ἰ.Ν. Ἀγίας Κυριακῆς Δημητσάνας τὴν 11/3/07

Ἀγαπητέ μου ὑποδιάκονε κ. Ἡλία,

1. Ἡ ὥρα αὐτὴ εἶναι πολὺ σπουδαία γιὰ σένα, εἶναι μία γέννησή σου σὲ μία καινούργια ζωὴ, τὴν ἱερατικὴ ζωὴ. Τώρα εἰσέρχεται στὴν ἱερατικὴ μας οἰκογένεια. Τούτη τὴν ὥρα, ἀγαπητέ μου, ἐκπληρώνεται ἕνας πόθος σου, πού σοῦ φύτευσε ὁ Θεός στὴν καρδιά ἀπὸ τὴν παιδική σου ἡλικία.

Αὐτὴ τὴν ὥρα, μέ τὴν χειροτονία σου σὲ Διάκονο, φεύγεις ἀπὸ τὴν τάξη τῶν λαϊκῶν καὶ ἔρχεται στὴν τάξη τῶν κληρικῶν καὶ

θά λέγεται πατήρ, πατήρ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ τὴν ὥρα θά μπορείς νά στέκεσαι ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος καὶ μάλιστα μπροστά στό Θρόνο τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ Ἁγία Τράπεζα. Τώρα, μέ τὴν χειροτονία σου, ἀδελφέ μου, θά κρατήσεις – τί μεγάλη τιμὴ, πού δὲν τὴν ἔχουν οὔτε οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ! – θά κρατήσεις, λέγω, στὰ χέρια σου τό Ἅγιο Ποτήριο, μέσα στό Ὅποιο δὲν εἶναι μόνον ὁ Χριστός, ἀλλὰ ὅλη ἡ Ἐκκλησία, ἡ Κυρία Θεοτόκος, οἱ ἅγιοι τοῦ οὐρα-

.....
πτοτάτων ἐκπεσεῖν ἢ καταλειφθῆναι ποσῶς ἐκεῖσε». Ἐδῶ φαίνεται ὁ εὐλαβὴς ἢ μὴ ἱερεὺς. Αἱ ἀπροσεξίαι εἰς τό σημεῖον τοῦτο δεικνύουν ἀνευλάβειαν.

Κατὰ τὴν μετάδοσιν τῶν τιμίων δώρων εἰς τοὺς πιστοὺς γνωστόν ὅτι ὁ ἱερεὺς θά μεταδώσῃ τεμάχιον τοῦ τιμίου Σώματος καὶ ὅχι ἐκ τῶν ἡγιασμένων μερίδων τῶν ἁγίων, διότι αὗται δὲν μεταποιήθησαν εἰς Σῶμα Χριστοῦ. – Ἡ διανομὴ τοῦ ἀντιδώρου εἶναι καὶ αὐτὴ λειτουργικὴ πράξις ἀξία λόγου, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς ἐπικοινωνεῖ μεθ' ἑνὸς ἐκάστου πιστοῦ εἰς τὸν ὅποιον μεταδίδει Λόγον - εὐλογίαν Κυρίου. Ἡ ἀξία τῆς φαίνεται καθαρώτερα εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων, καθ' ἣν γίνεται πρό τοῦ «Δι' εὐχῶν». Δέν πρέπει, λοιπόν, νά παραθεωρῆται ἡ διανομὴ τοῦ Ἀντιδώρου ἢ καὶ νά παραχωρῆται εἰς τοὺς ἐπιτρόπους. Πρέπει νά γίνεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως, μάλιστα τοῦ λειτουργήσαντος ἱερέως. – Ἡ κατάλυσις τέλος τοῦ ἁγίου Ποτηρίου εἶναι θεία Κοινωνία. Φευκτέαι, λοιπόν, αἱ συνομιλίας κατ' αὐτὴν καὶ αἱ ἄτακτοι κινήσεις.

Θά ἐνθυμηθῶ τώρα εἰς τό τέλος τὴν καταδίκην τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου. Ὁ Τραϊανὸς ἀπεφῆνατο: «Ἰγνάτιον προσετάξαμεν, τὸν ἐν ἑαυτῷ λέγοντα περιφέρειν τὸν Ἐσταυρωμένον, δέσμιον ὑπὸ στρατιωτῶν γενόμενον ἄγεσθαι παρά τὴν μεγάλην Ρώμην βρωμα γενησόμενον θηρίων εἰς τέρψιν τοῦ δήμου». Ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν λειτουργίαν εἶναι θεοφόρος. Καὶ τίς ἐστὶ θεοφόρος; «Ὁ τό δισκοπότηρον ἔχων ἐν στέρνοις»! Καὶ πορεύεται τώρα ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν μεγάλην Ρώμην, τὴν μεγάλην κοινωνίαν, διὰ νά λειτουργήσῃ καὶ ἐδῶ. Εὐρὺ, λοιπόν, εἶναι τό θέμα «Τέλεισις τῆς θείας Λειτουργίας». Λειτουργία, λατρεία εἶναι καὶ ἡ ἐκτός τοῦ ναοῦ ποιμαντικὴ δρᾶσις τοῦ ἱερέως. Καὶ ὅπως εἰς τό θυσιαστήριον σεμνῶς πρέπει νά ἱεουργῇ, οὕτω καὶ ἐδῶ εἰς τὴν κοινωνίαν σεμνῶς πρέπει νά συμπεριφέρεται. Καὶ ὅπως εἰς τό θυσιαστήριον προσέφερε θῦμα τὸν Χριστόν, ἔτσι τώρα ὁ ἱερεὺς, λαμβάνων τὴν δύναμιν ἐκ τοῦ θείου θυσιαστήριου, θά γίνῃ αὐτός θῦμα εἰς «τέρψιν τοῦ δήμου», εἰς ὠφέλειαν ψυχῶν, ΑΜΗΝ.

νοῦ καί ὅλα τά παιδιά τοῦ Θεοῦ. Καί θά μπορεῖς, ὄχι μόνο νά καλεῖς τούς πιστούς γιά τήν Θεία Κοινωνία, ἀλλά ἐσύ ὁ ἴδιος νά τούς κοινωνεῖς, νά τούς τρέφεις δηλαδή μέ τήν Θεία Τροφή, μέ τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ μας.

2. Πρός ταῦτα, ἀδελφέ, τίς ικανός; «Τίς ἀναθήσεται εἰς τό ὄρος Κυρίου καί τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ;», ἐρωτᾷ ὁ λαός. «Ἀθῶος χερσί καί καθαρός τῇ καρδίᾳ» (Ψαλμ. 23,4), ἀπαντᾷ ὁ Ἀρχιερεὺς. Ναι, πρέπει νά εἶναι καθαρὰ τά χέρια μας, ἀγαπητέ μου, καθαρὰ ἀπό ἔργα αἰσχύνης γιά νά ἐγγίζουμε τά ἅγια. Πρέπει νά καθαρεύει ἡ καρδιά μας ἀπό κακές ἐπιθυμίες, γιά νά στεκόμαστε μπροστά στό πανάγιο Θυσιαστήριο.

Τρία εἶναι τά στάδια τῆς πνευματικότητος, ἀγαπητέ. Εἶναι πρῶτον ἡ κάθαρση, εἶναι ἡ ἔλλαμψη ἔπειτα, καί ἡ θέωση τέλος. Οἱ ἅγιοι Πατέρες μας καθόρισαν νά μή χειροτονεῖται κάποιος Διάκονος, ἂν, κατά τήν μαρτυρία τῶν χριστιανῶν καί τῶν Πρεσβυτέρων ἱερέων, πού ἐκπροσωποῦνται ἀπό τόν πνευματικό πατέρα, δέν διέρχεται τό στάδιο καθάρσεως. Καί τόν ἄφηγαν στό στάδιο αὐτό μέχρις ὅτου προχωρήσει στό δεύτερο στάδιο, τήν ἔλλαμψη, καί τότε αὐτός ἐχειροτονεῖτο Πρεσβύτερος. Χρειάζεται λοιπόν ἡ μαρτυρία ὅλης τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν χειροτονία κάποιου σέ Διάκονο ἢ Πρεσβύτερο ἢ καί Ἐπίσκοπο. Γι' αὐτό καί τώρα καί στήν δική σου χειροτονία σέ Διάκονο, ἀδελφέ Ἡλία, ἀκούστηκε πρώτη φορά τό «Κέλευσον». Ἀπευθύνεται αὐτό πρός τόν λαό γιά νά δώσει αὐτός τήν μαρτυρία του γιά σένα. Ἐπειτα ἀκούστηκε «Κελεύσατε». Αὐτό, στόν πληθυντικό ἀριθμό, ἀπευθύνεται στούς ἱερεῖς, νά δώσουν καί αὐτοί τήν μαρτυρία τους γιά σένα. Καί μετά ἀπό τήν καλή μαρτυρία καί τῶν δυό, πού θά ἐκφραστεῖ μέ τό «Ἄξιος», πού θά ἀκου-

στεῖ, ἀπευθύνεται τέλος προτροπή πρός τόν Ἀρχιερέα μέ τό τρίτο «Κέλευσον», γιά νά προχωρήσει αὐτός πρός τήν χειροτονία σου. Μάλιστα, διά τήν χειροτονία κάποιου εἰς Διάκονον πρέπει νά ὑπάρχει μαρτυρία ἐπτά Πρεσβυτέρων, λέγει ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης. Καί λέγει τόν ἀριθμόν ἐπτά, γιά νά δηλωθεῖ ἡ πληρότητα.

3. Σὺ, ἀγαπητέ Ἡλία, ἔχεις αὐτή τήν μαρτυρία καί ἄκουσα πολύ καλούς λόγους περί τοῦ προσώπου σου. Ἀλλά καί ὁ ἴδιος προσωπικά διεπίστωσα τήν καλή σου ψυχή καί τήν πραγματική σου ἐπιθυμία καί λαχτάρα νά ἱερατεύσεις τόν Κύριο. Καί ἀκόμη περισσότερο, ἀπό τήν ἐπικοινωνία πού εἴχαμε μαζί, χάρηκα, γιατί ἐνόησα ὅτι ἔχεις ἀγάπη στούς ἀδελφούς μας χριστιανούς, τούς ὁποίους θέλεις νά ποιμάνεις μέ θυσία. Γιά τήν ἐπιτυχία σου σ' αὐτό τό θεῖο ἔργο, ὁ Θεός, πού σέ ἐκάλεσε γιά νά τόν ἱερατεύεις, σοῦ ἐχάρισε καί εὐσεβεστάτη καί εὐγενεστάτη στήν ψυχή Διακόνισσα, τήν κυρία Ἀθανασία, ἡ ὁποία θά σοῦ εἶναι πολυτιμότητα στήν διακονία σου.

Σοῦ συνιστῶ, ἀδελφέ, γιά τήν βέβαιη ἐπιτυχία στό ἔργο σου, νά ἔχεις φόβο Θεοῦ, νά προσεύχεσαι μέ ζεστή τήν καρδιά σου – ὄχι μόνο στόν Ναό κατά τήν λατρεία, ἀλλά καί μόνος σου στήν οἰκία σου – νά μελετᾷς τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, τήν Ἁγία Γραφή καί τά βιβλία τῶν ἁγίων Πατέρων, καί ἀπό αὐτά, ἀπό τήν προσευχή καί τήν μελέτη, νά σοῦ ἀναπηδᾷ ὁ πόθος νά ὀμιλεῖς στό ποιμνίό σου γιά τόν Σωτήρα Χριστό.

Μή λησμονεῖς δέ ὅτι ἡ εἰς Διάκονον χειροτονία σου γίνεται σήμερα Γ' Κυριακή τῶν Νηστειῶν, ἡμέρα κατά τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία μας προβάλλει τόν Τίμιο Σταυρό. Εἶναι σταυρός ἡ ἱερωσύνη, ἀδελφέ. Θά τό ἐννοήσεις αὐτό ἀπό τά ἴδια τά γεγονότα τῆς ἱερατικῆς σου ζωῆς. Ἀλλά ὅταν σοῦ προβάλλονται τέτοιοι σταυροί, θλίψεις καί

συκοφαντίες, ἐσύ νά προσβλέπεις στόν Σταυρό τοῦ Κυρίου, γιά νά παίρνεις δύναμη νά σηκώνεις τούς δικούς σου σταυρούς.

4. Καί τώρα, ἦρθε ἡ ὥρα, ἔφτασε ἡ μεγάλη ὥρα γιά σένα, ἀλλά καί γιά τήν Ἐκκλησία, πού ἀποκτᾶ τώρα ἕνα καλό Διάκονό της. Θά σέ περιφέρουν στήν Ἁγία Τράπεζα τρεῖς φορές, γιά νά νοήσεις ὅτι αὐτός θά εἶναι πιά ὁ ἀγαπητός χῶρος γιά σένα. Θά ὑπηρετεῖς τό Ἅγιο Θυσιαστήριο ὡς Διάκονος, βοηθός τῶν Ἱερέων. Θά κλίνεις τό γόνυ σου μπροστά στό Θυσιαστήριο, δείχνοντας τήν ὑποταγή σου καί τήν ἀφιέρωσή σου σ' αὐτό, ἀλλά – προσοχή! – θά κλίνεις μόνο τό ἕνα γόνυ – τό δεξιό –, γιὰτί ἕνα μόνο χάρισμα τῆς ἱερῆς Λειτουργίας θά λάβεις τώρα, ὡς Διάκονος, τό νά προσκαλεῖς, νά παραγγέλλεις καί νά προσφωνεῖς, ὄχι ὅμως καί νά τελεῖς. Θά λέγεις τό «εὐλόγησον», ἀλλά δέν θά εὐλογεῖς. Γρήγορα ὅμως θά ἔρθει καί ἡ ἄλλη γλυκειά καί γλυκύτερη ὥρα τῆς χειροτονίας σου σέ ἱερέα καί τότε θά γίνεις «τελεστικός». Θά δύνασαι, δηλαδή, νά τελεῖς τήν Θεία Λειτουργία καί νά

μεταδίδεις τήν Χάρη πού ἔρχεται ἀπ' αὐτήν.

Τώρα, ἀγαπητέ Ἡλία, καί ἐντός ὀλίγου πάτερ Ἡλία, πού κατά τήν χειροτονία σου σέ Διάκονο θά ἔρθει ἐπάνω σου ἡ Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, «μάθαμε ἀπό τούς Πατέρας – λέγει ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης – ὅτι ὅσα κατά Θεόν καί ἄν εὐχηθεῖ ὁ χειροτονούμενος, ὅλα τά λαμβάνει ἀπό τόν Θεόν, ὡς ἀγιαζόμενος καί τήν Χάριν δεχόμενος».¹ Σέ παρακαλῶ, λοιπόν, ἀγαπητέ, τώρα πού θά ἔλθει ἐπί σέ ἡ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μαζί μέ τά ἄλλα προσωπικά σου αἰτήματα, νά εὐχηθεῖς καί γιά τόν κληρο καί τόν λαό τῆς Μητροπόλεως αὐτῆς, στήν ὁποία καί ἐσύ ἀπό σήμερα ὑπάγεις. Εὐχήσου, νά εἴμαστε ὅλοι εὐλογημένοι ἀπό τόν Θεό καί εἰδικά σέ παρακαλῶ εὐχήσου καί γιά μένα τόν Ἐπίσκοπο, νά μοῦ συγχωρέσει ὁ Κύριος τά ἁμαρτήματά μου καί νά μοῦ δίνει τήν Χάρη Του γιά νά ποιμαίνω καλά, ὅπως Αὐτός θέλει, τήν ποιμνῆ αὐτή τήν Ἱερά Μητρόπολη Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως.

1. Συμεών Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τά Ἐπαντα, Ἐκδόσεις Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη, σελ. 164α.

Ο ΙΕΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΩΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΗΣ**1. ΓΕΝΙΚΑ**

Ἡ παρούσα σύντομος μελέτη ἀναφέρεται στήν ἐρμηνευτική ικανότητα καί δεινότητα τοῦ μεγάλου Πατρός τοῦ 4ου αἰ., τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου.

Πραγματικά, ὁ Χρυσόστομος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐρμηνευτής τῶν Ἁγίων Γραφῶν, τόν ὁποῖον δέν ὑπερβαίνει κανείς, οὔτε ἐκ τῶν παλαιότερων οὔτε καί ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν. Τό μεγαλεῖον του ὡς ἐρμηνευτοῦ φαίνεται καί ἀπό τήν στενή ἐξάρτηση ἐξ αὐτοῦ ἀμέσων καί ἐμμέσων μαθητῶν του, ὅπως τῶν Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, Θεοδωρήτου, Φωτίου, Οἰκουμενίου, Θεοφυλάκτου καί Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ. Τήν σπονδυλική στήλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐρμηνείας τῶν Ἁγίων Γραφῶν τήν ἀποτελοῦν τά ὑπομνήματα καί τά ἄλλα ἔργα τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου· καί αὐτή ἡ ὀγκώδης Σειρά τοῦ Cramer ὡς βάση ἔχει τόν Χρυσόστομο.¹ Μάλιστα, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπό τήν σχετική ἔρευνα, ὅλη ἡ σύγχρονη ἐρμηνευτική ἐπιστήμη ἔχει ἐπηρεαστεῖ κατά πολύ ἀπό τίς γραμμές καί τόν τρόπο ἐρμηνείας τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου.² Σύγχρονοι ξένοι ἐρμηνευτές στά ἐρμηνευτικά τους πονήματα ἐπὶ τῆς Γραφῆς ἀναφέρονται ὀνομαστικῶς στόν Χρυσόστομο προτιμῶντες τήν ἰδικήν του ἐρμηνεία καί ἀπορρίπτοντες τήν ἐρμηνεία τῶν ἰδικῶν τους ὁμοδόξων.

Ὁ Χρυσόστομος εἶναι ἐπιστήμων ἐρμηνευτής. Τά πάντα γιά τόν Χρυσόστομο εἶναι ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Γιά ὁποιοδήποτε θέμα ὁμιλεῖ καί γράφει, εἴτε περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἴτε περὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εἴτε περὶ προσευχῆς, εἴτε γιά ὁποιοδήποτε ἄλλο θέμα, χρησιμοποιεῖ τόν ἴδιο τρόπο: Ἐρμηνεύει σχετικές περικοπές καί χωρία ἀπό τήν Ἁγία Γραφή. Ὡς ἐπιστήμων δέ ἐρμηνευτής ὁ Χρυσόστομος λέγει ὅτι γιά τήν καλή ἐρμη-

νεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς χρειάζονται εἰδικές γνώσεις καί προϋποθέσεις, διαφορετικά θά εἶναι ἀσαφής καί κακή ἡ διδόμενη ἐρμηνεία. Χρησιμοποιεῖ μάλιστα καί ἓνα ἀπλό παράδειγμα ὁ ἱερός Πατέρας γιά νά κάνει κατανοητό αὐτό πού ἐπισημαίνει: Ἐάν κάποιος, λέγει, χωρίς νά γνωρίζει τήν τέχνη τοῦ μεταλλωρῦχου, ἐπιχειρήσει νά ἀνασκάψει μία μεταλλοφόρο τοποθεσία ἀφ' ἑνός μὲν δέν θά βγάλει χρυσό, ἀφ' ἑτέρου δέ θά ὑποστῇ ἀνωφελῆ καί ἐπιβλαβῆ κόπο, ἐπειδή θά ἀναμειγνύει τά πάντα χωρίς σκοπό. Κατά τόν ἴδιο τρόπο, λέγει ὁ ἐπιστήμονας ἐρμηνευτής, «καί τῶν θείων Γραφῶν οἱ τήν ἀκολουθίαν οὐκ εἰδότες, οὔδέ τά ἰδιώματα καί τούς νόμους αὐτῆς ἐξετάζοντες, ἀλλά ἀπλῶς καί ἐν ἐνὶ τρόπῳ πάντα ἐπιόντες, χρυσίον μετά γῆς φύροντες, οὐδέποτε τόν ἐναποκείμενον αὐτῇ θυσαυρόν εὕρησουσι».³

2. ΟΠΑΔΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Ὡς ἐρμηνευτής ὁ Χρυσόστομος ἀκολουθεῖ τήν θετική ἐρμηνεία, τήν «ἱστορική» λεγομένη μέθοδο, τήν ὁποία ἀκολούθησαν ἀπό τήν ἀρχή οἱ ἀποστολικοί πατέρες καί ὁ Εἰρηναῖος καί ἡ ὁποία ἐπεκράτησε στήν Ἐκκλησία. Ὅταν λέγομε ἱστορική ἐρμηνεία ἐννοοῦμε τήν φυσική καί λογική ἐρμηνεία, αὐτήν πού ἐφαρμόζει αὐθορμητῶς κάθε ἀπροκατάληπτος ἀναγνώστης τῶν ἱερῶν κειμένων, αὐτήν κατά τήν ὁποία νοεῖ ὅ,τι διαβάσει. Κατά τήν ἐρμηνεία αὐτή ὁ ἐρμηνευτής προσπαθεῖ νά συλλάβει αὐτό πού θέλει νά ἐκφράσει ὁ ἱερός συγγραφεύς, αὐτό πού ἤθελε νά νοήσουν οἱ ἀναγνώστες του. Ὑπάρχει ὁμως καί ἡ ἀρνητική ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἡ ὁποία δύναται νά δώσει πολλές ἐρμηνείες εἰς ἓνα χωρίο ἢ περιστατικό τῆς Γραφῆς, ἀντίθετα ἀπό τήν ἱστορική μέθοδο κατά τήν ὁποία ὑπάρχει μία

*Τά κείμενα αὐτά τῶν Βιβλικῶν Μελετῶν ἀποτελοῦν μαθήματα στούς φοιτητές τῆς Θεολογίας, στούς ὁποίους καί διανέμονται ἰδιαιτέρως.

1. Βλ. Μ. Σιώτου, «Ἐρμηνεία» καί «Ἐρμηνευτική» εἰς Ἐρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια (ΘΗΕ), τόμ. 5. στήλ. 847-867.

2. Βλ. Κ. Μπελέξου, *Χρυσόστομος καί σύγχρονη βιβλική ἔρευνα*, Ἀθήναι 1998, σ. 55 ἔξ.

3. Εἰς τό κατά Ἰωάννην Ὀμιλία Μ' (κεφ. 5), (εἰς ΑΑΠ 73, σελ. 304).

μόνο έρμηνεία. Έρμηνεύοντας κάποιο άγιογραφικό χωρίο ό Χρυσόστομος, ό όπαδός τής ιστορικής μεθόδου έρμηνείας, λέγει: «Είς μέσον τά πάντα φέρω, ίνα πᾶσι μίαν έπαγάγω λύσιν (= έρμηνεία)» (ΑΑΠ 63, 130D, σελ. 373). Τό άρνητικό είδος έρμηνείας τής Άγίας Γραφής διακρίνεται σέ δύο κλάδους, τήν άλληγορική, ή όποία έφηρομόζετο μέχρι τόν ΙΕ΄ αιώνα καί τήν άνατρεπτική έρμηνεία, ή όποία έφαρομόζεται άπό τόν ΙΣΤ΄ αιώνα μέχρι σήμερα, ένώ ή ιστορική έρμηνεία έφαρομόζεται πάντοτε.⁴

Μετά βεβαιότητος λέγομε ότι ό καλύτερος χειριστής αὐτῆς τῆς ιστορικής έρμηνείας είναι ό Ίωάννης ό Χρυσόστομος. Πρέπει όμως κατά πρῶτον νά ποῦμε ότι τήν μέθοδο αὐτή δέν τήν έφευρε αὐτός, γιατί ήταν ή ιστορικο - φιλολογική μέθοδος μέ τήν όποία μελετοῦσαν τά κλασσικά κείμενα στους χρόνους του καί αὐτή τήν μέθοδο δίδασκαν στίς Σχολές τῶν έθνικῶν καί χριστιανῶν ρητόρων. Ἄς μή φανεί δέ παράξενη ή επίδραση τῆς έρμηνευτικῆς τῶν κειμένων τῆς θύραθεν φιλοσοφίας επί τῆς έρμηνείας τῶν ιερῶν Γραφῶν, γιατί πραγματικά «ή φιλοσοφική, γλωσσολογική καί φιλολογική παράδοση τοῦ έλληνισμοῦ... μέ τήν μεγαλοφυή φιλοσοφική της ύποδομή, τήν καθιερωμένη καί περιεκτική όρολογία, τούς διαμορφωμένους κανόνες καί τίς μεθόδους τῆς φιλολογικῆς τέχνης, πρόσφερε στήν Έκκλησία έξοχο έργαλειό, πού έγγυόταν τήν έπιστημονικότητα καί σοβαρότητα τοῦ έρμηνευτικοῦ της έργου» (Ι. Παναγοπούλου, *Ἡ έρμηνεία τῆς Άγίας Γραφῆς στήν Έκκλησία τῶν Πατέρων*, Τόμ. Α΄, Ἀθήνα 1990, 41-46. 60.61). Ἡ ιστορική δέ μέθοδος έρμηνείας τῆς Άγίας Γραφῆς άποτελεῖ πράγματι, όπως έχει λεχθεῖ, μία «συγκατάβαση» τοῦ Θεοῦ πρὸς ήμᾶς, γιατί παραδίδει τόν λόγο Του στήν άδύνατη φύση μας έτσι, ὥστε νά γίνεται άντικείμενο τῆς ιδικῆς μας «έρευνας»,⁵ γιά νά γίνεται καταληπτός μέ τίς δικές μας μεθόδους. Ὁ Χρυσόστομος «όμιλεῖ συχνά ... γιά “συγκατάβαση” τοῦ Θεοῦ, πού δέν άπέχει πολύ άπ’ αὐτό πού ήμεῖς σήμερα όνομάζουμε “ιστορικότητα”» (Π. Ἀνδριοπούλου, *Τό κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης ὡς έρμηνευ-*

τική άρχή στό έξηγητικό έργο Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σελ. 484).⁶

Ἄλλά πρέπει άκόμη νά ποῦμε ότι ό ιερός Χρυσόστομος, άν καί έρμηνεύει τό κείμενο κατά γράμμα, ὡς όπαδός τῆς ιστορικογραμματικῆς μεθόδου έρμηνείας, όμως συμβουλεύει «μή τῇ παχύτητι τῶν ρημάτων προσέχωμεν», γιατί αὐτός ό παχυλός γραμματισμός καταλήγει σέ βλασφημία καί αίρεση. Τό νά νοήσουμε, λ.χ., άπό σχετικές άνθρωπομορφικές έκφράσεις τῆς Γενέσεως περί τοῦ Θεοῦ (βλ. Γεν. 2,7), ότι Αὐτός έχει χέρια καί στόμα «κατάγοντες τό Θεῖον εἰς σωμάτων σχηματισμόν καί μελῶν σύνθεσιν».⁷ Γι’ αὐτό καί λέγει επανειλημμένως ό ιερός Πατήρ: «Ὁρᾶς, ότι οὐ ταῖς λέξεσι δεῖ προσέχειν άπλῶς, αλλά πρὸς τά νοήματα άνιέναι;».⁸ Καί έρμηνεύων άλλοῦ ό Χρυσόστομος τό ψαλμικό «πᾶς άνθρωπος ψεύστης» (Ψαλμ. 115,2) λέγει πάλι ότι δέν πρέπει νά νοήσουμε τό χωρίο κατά γράμμα, γιατί τότε, πῶς λέγεται γιά τόν Ίώβ ότι ὑπῆρξε «ἄθρωπος άληθινός, δίκαιος καί θεοσεβής» (Ίώβ 1,1); Είναι δυνατόν νά ποῦμε γιά τούς προφήτες ότι είναι ...ψεύσται; «Εἰ γάρ καί εκείνοι ψεύσται καί έψεύσαντο ἄ ειρήκασι, πάντα οἶχεται!» Ἄλλά ό ψαλμωδός, λέγει ό ιερός Πατήρ, θέλει νά πει μέ τόν λόγο του αὐτόν ότι ό άνθρωπος είναι εὐτελές πράγμα, είναι σκιά καί ὄνειρο, είναι αὐτό πού εἶπε ό προφήτης Ἡσαΐας: «Πᾶσα σάρξ χόρτος καί πᾶσα δόξα άνθρώπου ὡς άνθος χόρτου» (40,6). Καί συμπεραίνει ό μέγας έρμηνευτής: «Ὁρᾶς ὅσον ἐστί κακόν τήν λέξιν άπλῶς εκδέχεσθαι καί μή τά νοήματα περισκοπεῖν;».⁹

Καί άκόμη συμβουλεύει νά μήν παραπλανώμεθα άπό κάποιες περιέργες, όπως φαίνονται, εκφράσεις τῆς Γραφῆς καί νά ξεάγουμε έτσι λανθασμένα συμπεράσματα. Λόγου χάριν, άπό τήν εκφραση «Κύριος έβρεξε επί Σόδομα καί Γόμορρα θεῖον καί πῦρ παρά Κυρίου καί κατέστρεψε τάς πόλεις καί πᾶσαν τήν περιχώρον... καί τά άνατέλλοντα εκ τῆς γῆς» (Γεν.19,24.25) δέν επιτρέπεται νά ποῦμε ότι όμιλεῖ έδῶ ή Γραφή περί δύο Κυρίων, αλλά εκφράζεται έτσι δυναμικά γιά νά πει ό

4. Βλ. Σ. Σάκκου, *Μαθήματα Εἰσαγωγῆς εἰς τήν Καινήν Διαθήκην*, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 196.

5. Γιά τήν όποία μάλιστα «έρευνα» ό Χρυσόστομος άπαιτεῖ άπό ήμᾶς «σπουδή καί προθυμία» (*Εἰς τήν πρὸς Ρωμαίους, Ὁμιλ. λα΄*, MPG 60,671). Καί άλλοῦ λέγει: «Διερευνήσωμεθα μετά άκριβείας» (*Εἰς τήν Γένεσιν, Ὁμιλ. κα΄*, MPG 53,175).

6. Βλ. Κ. Μπελέζου, *Χρυσόστομος καί σύγχρονη βιβλική έρευνα*, Ἀθήναι 1998, σ. 68. 77.

7. *Εἰς τήν Γένεσιν ΙΓ΄*, ΑΑΠ 42, σελ. 179.

8. *Ὁμιλία εἰς τόν Ψαλμόν ΡΘ΄*, ΑΑΠ 57, 134.

9. *Ὁμιλία εἰς τόν ΡΙΕ΄ Ψαλμόν*, ΑΑΠ 57, 245.

Κύριος ἐπέφερε τὴν τιμωρία καὶ κατέστρεψε τὰ πάντα. Καὶ μετὰ τὴν εὐκαιρία ἐξάγει ὁ Χρυσόστομος σπουδαῖο ἐρμηνευτικὸ κανόνα, νὰ μὴ ξενιζώμεθα δηλαδή ἀπὸ τοιαῦτες ἐκφράσεις τῆς Γραφῆς καὶ νὰ μὴ λαμβάνουμε αὐτὲς κατ' ἀκριβεία, ἀλλὰ νὰ ἀποβλέπουμε στὸ νόημα τους τὸ ὁποῖο εἶναι πολὺ ἀπλό: «Μὴ ξενιζέτω σε, ἀγαπητέ, τῶν ρημάτων ἢ συνθήκη· ἰδίωμα γὰρ τοῦτο ἐστὶ τῆς Γραφῆς καὶ ἀδιαφόρως οὕτω πολλάκις τίθησι τὰ ῥήματα· ὃ δὴ καὶ νῦν ἐστὶν ἰδεῖν. “Ἐβρεξε γὰρ, φησί, Κύριος θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ”, ἵνα εἴπῃ ὅτι Κύριος τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγε».¹⁰

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ ἀνθρωπομορφικὲς ἐκφράσεις γιὰ τὸν Θεό. Περί αὐτῶν ὁ ἱερός Χρυσόστομος δίνει τὴν ἐρμηνεία ὅτι λέγονται «ἵνα διὰ τῶν ἀνθρωπίνων τούτων λέξεων τοὺς παχύτερους ἐκπλήξῃ τῶν ἀκροατῶν, ἀνθρωπινότερον περὶ αὐτοῦ διαλέγεται»¹¹.

Γενικῶς γιὰ τὴν καλὴ ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ κειμένου ὁ Χρυσόστομος συμβουλεῖ «μὴ τῆ παχύτητι τῶν ρημάτων προσέχωμεν..., ἀλλὰ θεοπρεπῶς ἅπαντα νοοῦντες».¹²

Τὸ ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἠκολούθησε στὴν ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν τὴν ἱστορικὴ μέθοδο, σ' αὐτὸ συντέλεσε ἀσφαλῶς ἡ Ἀντιοχειανὴ Σχολή,¹³ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξῆλθε καὶ ἡ ὁποῖα ἠκολούθει αὐτὸν τὸν τρόπο ἐρμηνείας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι πρῶτα αὐτὸς ἦταν δικηγόρος. Ὁ δικηγόρος δὲν εἶναι φιλόσοφος ἢ στοχαστής, ἀλλὰ βλέπει καὶ ἐλέγχει τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἐξετάζει ὡς πράγματι συμβάντα σὲ ὀρισμένο χρόνον καὶ τόπον. Ἔτσι καὶ ὁ Χρυσόστομος βλέπει τὴν Ἁγία Γραφή ὡς ἓνα φάκελλο μαρτυρικῶν καταθέσεων αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόων μαρτύρων τῶν θείων ἀποκαλύψεων. Καὶ μία τέτοια ἔννοια τῆς Γραφῆς ἀπαιτεῖ γιὰ τὴν σωστὴ κατάληψή της τὴν ἱστορικὴ μέθοδο ἐρμηνείας.

3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

(1) Καλὴ γνῶσις τῶν θεμάτων τῆς ὅλης περικοπῆς

Ὅταν ὁ Χρυσόστομος καταγίνεται μετὰ τὴν ἐρμηνεία μιᾶς παραγράφου τῆς Ἁγίας Γραφῆς, κατὰ τὴν ἱστορικὴ μέθοδο ἐρμηνείας ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀσχολεῖται πρῶτα μετὰ σχετικὰ πρὸς τὴν περικοπὴ αὐτῆς θέματα καὶ προβλήματα. Ἔτσι ὁ ἱερός Πατὴρ θέλει ὁ μελετητὴς ἐνός ἱεροῦ κειμένου νὰ γνωρίζῃ «τίς ὁ γράψας καὶ πότε ἔγραψε καὶ περὶ τίνων καὶ τίνος ἔνεκεν ...νενομοθέτηται αὐτὸ (τὸ βιβλίον) ἀναγιγνώσκεισθαι... καὶ τίνος ἔνεκεν .. ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν» (Πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς Ἐκκλησίας, MPG 51,71). Καὶ πάλι γιὰ τὴν γνῶσις τῶν εἰσαγωγικῶν προβλημάτων τοῦ μελετωμένου βιβλίου ἢ τῶν περιστάτικῶν τῆς ἐρμηνευομένης περικοπῆς λέγει κάπου ὁ Χρυσόστομος: «Μὴ τοίνυν ἀποκάμωμεν... ἀλλ' ἀγαγόντες τὴν προφητικὴν ρῆσιν εἰς μέσον μετὰ ἀκριβείας αὐτὴν διερευνησόμεθα καὶ μάθωμεν τίς ὁ εἰρηκῶς καὶ ὑπὲρ τίνων καὶ πότε καὶ πρὸς τίνα καὶ πῶς τῶν πραγμάτων διακειμένων καὶ πάντα ἀπλῶς ἐξετάζοντες τὰ πρὸς τὴν εὐρεσιν συντελοῦντα».¹⁴

(α) Ὁ ἱερός Χρυσόστομος δίνει ἰδιαίτερη σημασία στὸ θέμα τοῦ χρόνου συγγραφῆς τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ συμβουλεῖ «μηδεὶς πάρεργον τοῦτον ἠγείσθω τὸν πόνον, μηδέ περιεργείας περιττῆς τὴν τοιαύτην ἐρευναν· συντελεῖ γὰρ ἡμῖν πρὸς τὰ ζητούμενα οὐ μικρὸν ὁ τῶν ἐπιστολῶν χρόνος».¹⁵ Γιὰ νὰ δεῖξουμε στοὺς Ἕλληνες, λέγει κάπου ὁ Χρυσόστομος, τὴν ἀλήθεια τῶν προφητειῶν καὶ ὅτι «προεσβύτερα τὰ ἡμέτερα τῶν παρ' ἐκείνοισ», θά πρέπει νὰ γνωρίζουμε τὸν χρόνον ἐκφορᾶς τῶν προφητειῶν, γιατί «ὁ τοίνυν

10. *Εἰς τὴν Γένεσιν Ὁμιλία ΜΓ* MPG 54,404.405. Σὲ ἄλλη ὁμοίως ὁμιλία *Περί τῆς Ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος*, περιλαμβανομένη στὰ *Serugia*, ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύει τὴν ἐκφραση αὐτῆς τῆς Γενέσεως ὡς ὁμιλοῦσαν πράγματι περὶ δύο Κυρίων. Βλ. MPG 48, 1090.

11. *Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΜΓ* Ψαλμ., εἰς ΑΑΠ 60, 463Α, σελ. 205.

12. *Εἰς τὴν Γένεσιν, Ὁμιλία ΙΓ*, εἰς ΑΑΠ 42, σελ. 179.

13. Ὁ Διόδωρος Ταρσεύς, διδάσκαλος τοῦ Χρυσόστομου, δίδασσε αὐτὴ τὴν ἐρμηνευτικὴ γραμμὴ. Ὁ πατρολόγος Καθηγητὴς Στυλ. Παπαδόπουλος λέγει: «Στὴν ἐρμηνευτικὴ τοῦ Διοδώρου κυριαρχοῦσε ἀπόλυτα ἡ ἱστοριογραφικὴ ἐρευνα, ποὺ ἦταν εὐρύτατα γνωστὴ καὶ ἐπικρατοῦσε στοὺς ἐθνικοὺς ἐρμηνευτές...» (*Πατρολογία, Τόμ. Β*, σελ. 556-566).

14. Εἰς τὸ ῥητόν τοῦ προφήτου Ἰερεμίου «Κύριε, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ...», εἰς ΑΑΠ 34,163 D, σελ. 200. Τὴν ἰδίαν ἐρμηνευτικὴ γραμμὴ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος. Καὶ αὐτὸς ἀπαιτεῖ οἱ ἀναγνώστες ἐνός βιβλίου τῆς Ἁγίας Γραφῆς νὰ γνωρίζουν καλῶς («πιστῶς ἐκλαμβάνειν») «τὸν καιρὸν καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ πρᾶγμα διόπερ ἔγραψε (ὁ ἱερός συγγραφεύς), ἵνα μὴ παρὰ ταῦτα ἢ καὶ παρ' ἕτερον τούτων ἀγνοῶν ὁ ἀναγνώσκων ἔξω τῆς ἀληθινῆς διανοίας γένηται» (*Κατὰ Ἀρειανῶν, Λόγ. α* MPG 26,124).

15. *Εἰς Ρωμαίους 1,2* MPG 60,393.

τούς καιρούς ἀγνοῶν τῶν εἰρημένων πραγμάτων ἢ τῶν ἐκβάτων, πῶς δυνήσεται δεῖξαι τῷ φιλονεικῶντι τό τῆς προφητείας ἀξίωμα;». Ἄκομη, συνεχίζει λέγοντας ὁ Χρυσόστομος, ἡ γνώση τοῦ χρόνου τῆς ἐκφορᾶς προφητειῶν εἶναι ἰδιαίτερα ἀναγκαῖα στήν περίπτωση τῶν χριστολογικῶν λεγομένων προφητειῶν γιά τήν πολεμική μας πρός τούς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται ὅτι πράγματι οἱ προφητεῖες αὐτές ἐκβαίνουν στό Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.¹⁶

(β) Γιά τήν καλή ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν ὁ Χρυσόστομος ἀπαιτεῖ τήν γνώση τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, στήν ὁποία ἀναφέρεται ἡ ἐρμηνευομένη περικοπή. Ἔτσι, ἀρχίζοντας ὁ ἱερός Πατήρ νά ἐρμηνεύει τόν 43ο Ψαλμό, τόν ἀναφερόμενον στήν Μακκαβαϊκή ἐποχή, θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά ὁμιλήσει πρῶτα γιά τήν ἐποχή αὐτή, ὥστε νά γίνουν κατανοητά ἀπό τούς ἀκροατές του τά λεγόμενα τοῦ Ψαλμοῦ. Λέγει ἐπί λέξει: «Τίνες δέ οὗτοι οἱ Μακκαβαῖοι καί τί πεπόνθασιν καί τί κατώρθωσαν, ἀναγκαῖον πρῶτον εἰπεῖν, ὥστε καί τῆς ὑποθέσεως τά λεγόμενα γενέσθαι σαφέστερα» (MPG 55.167). Καί γιά νά ἀναφέρουμε ἕνα ἄλλο παράδειγμα, στήν ἐρμηνεία του στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, ὅταν ὁ ἱερός Πατήρ φθάνει στήν ἀφιξη τοῦ Χριστοῦ στήν πόλη τῆς Σαμαρείας τήν λεγομένην Συχάρ, θεωρεῖ ὡς ἀναγκαῖο νά πει ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη ὅλη τήν ἱστορία, γιά τό πῶς, ἐνῶ ἡ περιοχὴ αὐτή ἦταν ἰσραηλιτική, ὀνομάστηκε ἔπειτα Σαμάρεια καί γιατί οἱ Ἰουδαῖοι φιλονεικοῦσαν μέ τούς Σαμαρείτες καί ἄλλα ἱστορικά ἀναφερόμενα στήν περιοχὴ τῆς Σαμάρειας.¹⁷

(γ) Ὅμοίως, κατά τήν ἱστορική ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν, γιά τήν σωστή κατάληψη τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ἀναγκαῖα εἶναι καί ἡ γνώση τῆς ἀκριβοῦς σημασίας τῶν λέξεων καί φράσεων καί μάλιστα ἐκείνων πού ἔχουν δογματικό νόημα. Γιά παράδειγμα, ἀναφέρουμε τόν λόγον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρός τούς Ἰουδαίους εἰς Ἰωάν. 8,58: «Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι». Ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ ἐδῶ τήν παράδοξο σύνταξη, διά τῆς ὁποίας ὁμως ἐκφράζεται ἡ μεγάλη δογματικὴ ἀλήθεια

τῆς ἀϊδιότητος τοῦ Χριστοῦ. Μετά δηλαδή τόν λόγο «πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι», ἀκούομε τόν λόγο «ἐγὼ εἰμι», ἐνῶ συντακτικῶς θά ἔπρεπε νά ἀκούσουμε τήν ἐκφραση «ἐγὼ ἤμην». Κατά τήν ἐρμηνεία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τόν Χρυσόστομου, αὐτή ἡ παράδοξη πραγματικά ἐκφραση ἐρμηνεύεται μόνο ἀπό τήν συνείδηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτι ὑπάρχει προαιωνίως, ὡς ἄχρονος Θεός. Γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό δέν ὑπάρχει διάκριση παρελθόντος, παρόντος καί μέλλοντος, γιατί Αὐτός, ὡς προαιωνίος Θεός πού εἶναι, ζεῖ σέ συνεχῆς παρόν. Παρατηρώντας λοιπόν ὁ ἱερός πατήρ τήν περίεργη σύνταξη τοῦ χωρίου Ἰωάν. 8,58 λέγει: «Διατί δέ μή εἶπε, “πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ ἤμην”, ἀλλ’ “Ἐγὼ εἰμι”;» Καί ἀπαντᾷ: «Ὡσπερ ὁ Πατήρ αὐτοῦ ταύτη κέκρηται τῇ λέξει τῇ “Εἰμί” οὕτω καί αὐτός. Τοῦ διηνεκῶς γάρ εἶναι σημαντικὴ αὕτη, παντός ἀπηλλαγμένη χρόνου».¹⁸

Ἄλλὰ ἡ ἐρμηνεία τῆς φράσεως «εἰμί» κατά τόν Χρυσόστομο, ὅτι αὐτή εἶναι εἰδική καί ἀνήκει στόν Θεό, ἀποτελεῖ «κλειδί» ἐρμηνείας καί ἄλλων σχετικῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι καί ὁ ἄλλος λόγος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρός τούς Ἰουδαίους εἰς Ἰωάν. 8,24 «ἐάν μή πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ ἐμί, ἀποθάνεισθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν» ἐρμηνεύεται ἀναλόγως. Κατά τήν παραπάνω ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς ἡ ἐκφραση «Ἐγὼ εἰμι» ἀρμόζει ἀπολύτως στόν Θεό. Εἶναι ἡ ἐκφραση τοῦ χωρίου Ἐξ. 3,14 «Εἰμαι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἰμαι» ἢ «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν», ὅπως ἀπέδωσαν τήν φράση οἱ Ὁ. Ἐπομένως, ὀνομάζων Ἐαυτόν ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἰωάν. 8,24 ἢ εἰς 8,28 «Ἐγὼ εἰμι», δεικνύει ὅτι αὐτός εἶναι πραγματικὸς καί ζῶν Θεός, ὅπως ὁ Γιαχβέ Πατήρ, γιατί αὐτό σημαίνει τό ὄνομα «Γιαχβέ», ὁ «Ἐγὼ εἰμι», ὁ «Ὡν».¹⁹

Διά νά ἔλθουμε ὁμως ἐπί τοῦ χωρίου τούτου εἰς τόν ἐρμηνευτὴ μας ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο λέγομε ὅτι τήν ἀλήθεια αὐτὴ ὁ Χριστός, ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Γιαχβέ, τήν λέγει στοὺς Φαρισαίους συνεσκιασμένα, γιατί δέν ἤθελε νά ἀποκαλύψει σ' αὐτούς εὐθέως τήν θεότητά Του καί τήν μεσσιανική Του ιδιότητα· γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἡ ἐκφραση τοῦ Ἰησοῦ «Ἐγὼ εἰμι» ἦταν ἀπόλυτη καί συνεσκιασμένη, οἱ Φαρι-

16. Βλ. MPG 56,111.

17. Βλ. *Εἰς Ἰωάννην*, Ὁμιλία ΛΑ', MPG 59,178.

18. *Εἰς τό κατά Ἰωάννην Ὁμιλ. ΝΕ'*, MPG 59,304.

19. Ξένοι ὁμως, ἀλλά καί ἰδιόμοις ἐρμηνευτές (γιά παράδειγμα, S. T. Bloomfield, *Greek Testament with English Notes*, Vol. 1, σ. 415 καί Π. Τρεμπέλα, *Ἐπόμνημα εἰς τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, σελ. 300-301) τήν ἐκφραση «Ἐγὼ εἰμί», τήν θεωροῦν ἐλλειπτική καί τήν συμπληρῶνουν μέ τίτλο ἢ μέ πρόταση ἀνάλογα μέ τά συμφοραζόμενα, ὡς, γιά παράδειγμα, «ἐγὼ εἰμαι ὁ Μεσσίας», ἢ «ἐγὼ εἰμαι ὁ μόνος καί πραγματικὸς Σωτήρ», κ.ἄ..

σαῖοι δέν ἐνόησαν τήν σημασία της καί τόν ἐρώτησαν μετά τόν λόγο Του αὐτόν «σύ τίς εἶ;» (στίχ. 25). Ὅτι δέ πράγματι ὁ Κύριος ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς ἀπολύτως καί συνεσκιασμένως φαίνεται καί ἀπό τήν ἀπάντησή του στό ἐρώτημά τους αὐτό: «Τήν ἀρχήν ὅτι καί λαλῶ ὑμῖν» (στίχ. 25)! Ἡ ἀπάντηση αὐτή τοῦ Κυρίου εἶναι δύσκολη στήν ἐρμηνεία της, εἶναι, ὅπως τήν ὀνομάζει τό πολύτομο ὑπόμνημα Lange's Commentary on the Holy Scriptures (vol. 9, σελ. 280. 281), «crux interpretum», περίπλοκη δηλαδή στήν ἐρμηνεία της. Εἶναι ὁμως ἐξαιρετική καί πρωτότυπη ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου στόν λόγο αὐτόν τοῦ Κυρίου: «Τοῦ ὅλως ἀκούειν τῶν λόγων τῶν παρ' ἐμοῦ ἀνάξι-οί ἐστε, μήτι γε καί μαθεῖν, ὅστις ἐγώ εἰμι. Ὑμεῖς γάρ πάντα πειράζετε φθέγγεσθε».²⁰ Δηλαδή, κατά τήν ἐρμηνεία αὐτή τοῦ μεγάλου μας ἐρμηνευτοῦ, ὡς νά εἶπε ὁ Χριστός στούς ἀρνητές του καί ἐμπαῖκτες Φαρισαίους: Πρῶτα - πρῶτα («τήν ἀρχήν») πολύ πάει καί πού σᾶς ὁμιλῶ («ὅτι καί λαλῶ ὑμῖν»)!. Ἡ ἐρμηνεία αὐτή εἶναι πραγματικά πρωτότυπη καί καταδεικνύει τό εὐρύ καί ἐλεύθερο πνεῦμα τοῦ δημιουργοῦ της.²¹

(δ) Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐνδιαφέρεται ἀκόμη καί γιά τήν καλή στίξη καί σαφήνεια τοῦ κειμένου, ὥστε αὐτό νά ἀποδίδει σαφές νόημα. Ἔτσι γιά τό δυσνόητο χωρίο Ρωμ. 1,4 λέγει: «Ἄσαφές τό εἰρημένον ἀπό τῆς τῶν λέξεων πλοκῆς γέγονε· διόπερ αὐτό διελεῖν ἀναγκη» (MPG 60,397)! Καί ἐρμηνεύοντας ἄλλοῦ τήν περικοπή Α΄ Κορ. 5,3-5 γνωρίζει καί τήν ἄλλη ἐρμηνεία τῶν στίχ. 3.4 μέ διαφορετική ὁμως στίξη τοῦ κειμένου καί λέγει: «Τινές δέ οὕτως ἀναγινώσκουσι...Καί ὑποστίξαντες ἐνταῦθα ἡ μέσην θέντες, οὕτως ἐπάγοντες τό ἐξῆς λέγοντες...». Καί λέγει τό νόημα τῶν στίχ. μέ τήν διαφορετική αὐτή στίξη: «Καί φασί τήν ἐννοιαν ταύτην εἶναι τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως...» (MPG 61,123). Γνωρίζει δέ ὅτι οἱ αἵρετικοί στίζοντες διαφορετικά τό κείμενο δίδουν ἄλλη ἐρμηνεία τῶν χωρίων. Λέγει κά-που γιά παράδειγμα: «Εἰ γάρ μή ὁμολογήσαιεν, ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ εἴρηται (ὁ στίχος Ἰωάν.

1,4) καί μή στίξαιεν μηδέ ἀναγνοῖεν ὥσπερ ἡμεῖς – γιατί οἱ αἵρετικοί τήν τελευταία φράση τοῦ στίχ. 1,3 «ὁ γέγονεν» προσήρμοζαν στήν ἀρχή τοῦ στίχ. 1,4 – αὐτόν ἀφ' ἑαυτοῦ τόν Υἱόν γεγενῆσθαι ἐροῦσιν». Ἡ λανθασμένη αὐτή ἐρμηνεία, πού σκόπευε στό νά παρουσιάσει τό Ἅγιον Πνεῦμα ὡς κτιστό, προήρχετο ἀπό διαφορετική στίξη τοῦ κειμένου, ἀπό τό ὅτι ἔθεταν τελεία στήν ἔκφραση «οὐδέ ἔν» τοῦ στίχ. 3. Καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐρμηνεύοντας ὀρθῶς, στίζει σωστά τό κείμενο καί λέγει: «Οὐ δὴ τήν τελείαν στιγμὴν τῷ “οὐδέ ἔν” ἐπιθήσομεν κατὰ τούς αἵρετικούς. Ἐκεῖνοι γάρ βουλόμενοι τό Πνεῦμα κτιστόν εἰπεῖν, φασίν: “Ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν”. Ἄλλ' οὕτως ἀπερινόητον γίνεται τό λεγόμενον» (εἰς Ἰωάννην Ὁμιλία Ε΄, MPG 59,53.54).²²

(2) Νά ἐρμηνεύουμε βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς συναφείας

Κατά τήν ἱστορική ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τήν ὁποία ἐφαρμόζει ὁ Χρυσόστομος, πᾶν χωρίον ἐρμηνεύεται ὀρθῶς ἐντός τῆς συναφείας του, καί γι' αὐτό πρέπει νά γνωρίζουμε καλῶς ὅλη τήν περικοπή, τῆς ὁποίας τό χωρίον ἐρμηνεύουμε. Γιά τήν ἐρμηνευτική αὐτή ἀρχή ὁ ἐρμηνευτής Πατήρ ἔχει αὐτήν τήν ὠραία περικοπή, κατά τήν ὁποία ὅλη ἡ Ἁγία Γραφή παριστάνεται ὡς ἓνα σῶμα καί ἂν λοιπόν ἀπομονώνουμε ἓνα χωρίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τό ἐξετάζουμε ἄσχετα πρὸς τήν συνάφειά του, κατά τήν παραπάνω εἰκόνα, εἶναι σάν νά τεμαχίζουμε τό σῶμα. Ἄν κανεῖς κάνει αὐτό τό ἐρμηνευτικό λάθος, ἐξάγει ἐσφαλμένα συμπεράσματα καί ποιεῖ Διαβόλου ἔργο, γιατί αὐτός ὁ Διάβολος θέλει νά παρερμηνεύεται ἡ Ἁγία Γραφή. Λέγει ἐπί λέξει ὁ ἱερός Πατήρ: «Οὐ γάρ ἀρκεῖ τό λέγειν ὅτι ἐν ταῖς Γραφαῖς γέγραπται, οὐδέ ἀπλῶς παρασπῶντας ῥήματα καί σπαράσσοντας τά μέλη τοῦ σώματος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἔρημα καί γυμνά τῆς οἰκείας αὐτῶν συναφείας λαβόντας ἐπ' ἐξουσίας καί ἀδείας ἐπηρεάζειν αὐτοῖς. Οὕτω γάρ πολλά δόγματα διεφθαρμέ-

20. Εἰς τό κατά Ἰωάννην Ὁμιλ. ΝΓ΄, (MPG 59,293).

21. Βλ. τήν Διατριβή μας, Ἡ περὶ προϋπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατά τόν ἱερόν Χρυσόστομον, Ἀθήναι 2000, σελ. 180. 181.

22. Καί ἄλλοῦ ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἀναφερόμενος στήν παραποίηση τοῦ ἱεροῦ κειμένου πού κάνουν οἱ αἵρετικοί γιά τήν ἐξαγωγή ἐσφαλμένων διδασκαλιῶν λέγει περὶ αὐτῶν: «Καί ἐτέραν περιφέρουσι ῥῆσιν... ἕτερον οὐκ ἐγγεγραμμένον προστιθέντες. Τοιαύτη γάρ ἡ τοῦ διαβόλου κακουργία ἢ πλεονασμῶ ἢ ὑφαιρέσει ἢ διαστροφή ἢ μεταβολῇ τῶν κειμένων τά ὀλέθρια εἰσάγειν δόγματα», Εἰς τό ῥητόν τοῦ προφήτου Ἰερεμίου «Κύριε, οὐχί τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδός αὐτοῦ...», MPG 56,153.

να εἰς τόν βίον εἰσενήνεται τόν ἡμέτερον τοῦ Διαβόλου πείθοντος τούς ῥαθυμοτέρους διεστραμμένως ἀπαγγέλλειν τά ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα, ἢ προστιθέντας ἢ ὑφαιροῦντας ἐπιζοφοῦν τήν ἀλήθειαν. Οὐ τοίνυν ἀρκεῖ τό εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῇ Γραφῇ γέγραπται, ἀλλά χρῆ καί τήν ἀκολουθίαν ἀναγνῶναι πᾶσαν· ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν διακόπτειν τήν πρός ἄλληλα συνέχειαν αὐτῶν καί συγγένειαν, πολλά τεχθήσεται πονηρά δόγματα».²³

Καί θέλει στήν συνέχεια ὁ Χρυσόστομος νά βεβαιώσει τούς παραπάνω λόγους του μέ ἀποδείξεις. Κάπου ἡ Γραφή λέγει «οὐκ ἔστι Θεός» (βλ. Ψαλμ. 13,1). Τόν λόγο ὁμοῦ αὐτόν τῆς Γραφῆς, λέγει ὁ ἱερός Πατήρ, δέν πρέπει νά τόν ἐξετάσουμε μεμονωμένως ἀλλά ὡς πρός τήν συνάφειά του, γιατί διαφορετικά θά ποῦμε ὅτι ἡ Γραφή κηρύττει ἀθεΐα. Καί λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τήν συνάφεια βλέπουμε ὅτι πρῖν ἀπό τόν λόγο αὐτό ὁ Ψαλμωδός εἶπε, «εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Οὐκ ἔστι Θεός». Δηλαδή, δέν λέγει ἡ Ἁγία Γραφή ὅτι δέν ὑπάρχει Θεός, ἀλλά ἀναφέρει λόγο ἄλλων, τῶν ἀθέων. Ἡ διά τῆς συναφείας, λοιπόν, ἐρμηνεῖα ἔδωσε τήν σωστή ἔννοια τοῦ χωρίου: «Οὐ τά ἑαυτῆς εἶπεν ἡ Γραφή, ἀλλά τά ἑτέρου ἀπήγγειλε».

Καί ἕνα ἄλλο, παρόμοιο παράδειγμα, ἀναφέρει στήν συνέχεια τοῦ λόγου ὁ ἱερός Χρυσόστομος: Ἄλλοῦ στήν Γραφή βρισκόμεν γράμμενο τόν λόγο τοῦ Παύλου «εἰ πυροῦσαι γαμησον» (βλ. Α΄ Κορ. 7,9). Πρέπει ὁμοῦ καί τόν λόγο αὐτό τῆς Γραφῆς νά τόν ἐρμηνεύσουμε διά τῆς συναφείας· γιατί, ἂν τόν ἐρμηνεύσουμε μεμονωμένως, τότε, ὅπως λέγει ὁ Χρυσόστομος, μία παρθένος ἐνοχλουμένη ἀπό τήν ἐπιθυμία, ἔχει, κατά τόν λόγο αὐτόν, τήν ἄδεια νά διαλύσει τίς ὑποσχέσεις της στόν Θεό καί νά τελέσει γάμο. Ἄν ὁμοῦ ἐρμηνεύσουμε ὀρθῶς, δηλαδή, διά τῆς συναφείας καί ἐξετάσουμε τήν ὅλη περικοπή, ὅπου εὑρίσκεται ὁ λόγος αὐτός τοῦ Ἀποστόλου, θά δοῦμε ὅτι ὁ λόγος αὐτός ἀπευθύνεται ὄχι στήν τάξη τῶν παρθένων, ἀλλά στίς ἄγαμες γυναῖκες καί στίς χῆρες, πρός τίς ὁποῖες ὀρθῶς λέγεται «εἰ οὐκ ἐγκρατεῦνται, γαμησάτωσαν· κρεῖσσον γάρ γαμησαι ἢ πυροῦσθαι» (Α΄ Κορ. 7,9).

Τό συμπέρασμα ἀπό τά παραδείγματα αὐτά, ἀλλά καί ἀπό ἄλλα πού ἀναφέρει ὁ ἅγιος Πατήρ, εἶναι αὐτό πού εἶπαμε ἤδη παραπάνω: Ὅτι, δηλαδή, γιά τήν σωστή ἐρμη-

νεία ἑνός λόγου τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρέπει νά λαμβάνουμε ὑπ' ὄψιν τήν συνάφεια τοῦ λόγου αὐτοῦ, νά γνωρίζουμε καλῶς τήν ὅλη περικοπή στήν ὁποία εὑρίσκεται αὐτός. «Οὐ δεῖ ἀπλῶς τās τῶν Γραφῶν ρήσεις παραφέρειν, οὐδέ ἐκκόπτοντας τῆς ἀκολουθίας, οὐδέ τῆς συγγενείας ἀποσπῶντας, οὐδέ ἔρημα καί γυμνά τά ῥήματα τῆς τῶν ἐπομένων ἢ προλαβόντων βοηθείας λαμβάνοντας συκοφαντεῖν ἀπλῶς καί ἐπηρεάζειν». Καί καταφεύγει πάλι σέ δύο πρακτικά παραδείγματα ὁ Χρυσόστομος γιά τήν στερέωση τῶν λόγων του: «Πῶς γάρ οὐκ ἄτοπον, ἐν δικαστηρίῳ μέν περί βιωτικῶν δικαζομένους πραγμάτων, ἅπαντα εἰς μέσον προτιθέναι τά δικαιώματα καί τόπους καί καιρούς καί αἰτίας καί πρόσωπα καί μυρία παράγειν ἕτερα, περί δέ ζωῆς αἰωνίου προκειμένων ἡμῖν ἀγῶνων, ἀπλῶς καί ὡς ἔτυχε τά ἀπό τῶν Γραφῶν παραφέρειν; Καί νόμον γάρ οὐδεῖς ἀναγνώσεται βασιλικόν ἀπλῶς καί ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἂν μή τόν χρόνον εἴπη καί τόν θέντα ἐπιδείξη καί ὑγιῆ καί ὀλοκληρον αὐτόν παράσχηται, κολάζεται καί δίκην δίδωσι τήν ἐσχάτην· ἡμεῖς δέ οὐκ ἀνθρώπων νόμον, ἀλλά τόν ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐνεχθέντα ἀναγινώσκοντες, τοσαύτη ραθυμία χρῆσόμεθα ὡς μέλη καί μέρη παρασπᾶν;».²⁴

(3) **Νά λαμβάνουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Χριστός ὁμιλοῦσε πολλές φορές κατά τήν σκέψη τῶν ἀκροατῶν του**

Εἶναι ἀπαραίτητο νά γνωρίζουμε ὅτι ὁ Χριστός ὁμιλοῦσε πολλές φορές κατά τήν νοοτροπία καί ἀτέλεια τῶν ἀκροατῶν Του. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος λέγει: «Πρός τήν ὑπόνοιαν τῶν ἀτελεστέρων φθέγγεται (ὁ Χριστός), ἀπό τῶν ταπεινῶν κατά μικρόν αὐτούς ἀναγαγεῖν βουλόμενος».²⁵ Καί γιά τήν ὁμιλία τοῦ Χριστοῦ πρός τήν Σαμαρείτιδα λέγει ὁ ἱερός Πατήρ, ὅτι «πρός τήν ὑπόνοιαν τῆς γυναικός διαλέγεται, ὡς προφήτης ὢν Ἰουδαίων», γι' αὐτό καί εἶπε σ' αὐτήν «ἡμεῖς προσκυνοῦμεν» (Ἰωάν. 4,22), ἀριθμώντας τόν ἑαυτό του στούς Ἰουδαίους, ὅπως τόν θεωροῦσε ἡ Σαμαρείτιδα γυναῖκα, σάν ἄνθρωπο Ἰουδαῖο· στήν πραγματικότητα δέν ἀρμόζει τό «προσκυνοῦμεν» γιά τόν Χριστό, γιατί αὐτός εἶναι ὁ προσκυνούμενος. Ὅπως λέγει ὁ Χρυσόστομος, «τό μέν προσκυνεῖν τῆς κτίσε-

23. Εἰς τό ὄρητον τοῦ προφήτου Ἰερεμίου «Κύριε, οὐχί τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδός αὐτοῦ...», MPG 56,156.

24. Εἰς ΑΑΠ 34, 160B ἐξ., σελ. 195 ἐξ..

25. Ὁμιλία 30 §2 εἰς κατά Ἰωάννην, ΑΑΠ 72, σελ. 369.

ως, τό δέ προσκυνεῖσθαι τοῦ τῆς κτίσεως Δεσπότης». ²⁶

Ἔτσι καί ὁ Χριστός, ὅταν λέγει στούς Ἰουδαίους «ἐάν ἐγώ μαρτυρῶ περὶ ἐμαντοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής» (Ἰωάν. 5,31), ἐννοεῖ ὅτι κατά τήν δική τους ἀντίληψη δέν εἶναι ἀληθής, ἀλλά αὐτός ἔχει καί ἄλλους μάρτυρες συμμαρτυροῦντας μέ αὐτόν. ²⁷

Ὁμοίως, ὅταν λέγει ὁ Χριστός στούς μαθητές Του, «ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστιν» (Ἰωάν. 14,28), ἐννοεῖ ὅτι αὐτοί ἔπρεπε νά χαροῦν, γιατί Αὐτός πορεύεται πρὸς τόν Πατέρα, ὁ ὁποῖος κατά τήν γνώμη τους εἶναι ἀνώτερος Αὐτοῦ καί θά Τόν δοξάσει. «Πρὸς τήν ὑπόνοιαν τῶν ἀκουόντων φθέγγεται», λέγει καί ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος. ²⁸ Ἔτσι, μέ τήν ἐρμηνευτική αὐτή κλεῖδα τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου δυνάμεθα νά κατανοήσουμε καλά πολλές ταπεινές ἐκφράσεις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού λέγει Αὐτός περὶ ἑαυτοῦ. «Εἰ ἀνθρωπινώτερον διαλέγεται (ὁ Χριστός) – λέγει ὁ Χρυσόστομος – μή θαυμάσης· ἀνθρωπον γάρ αὐτόν ἔτι ἐνόμιζον εἶναι ψιλόν. Διό χρή μάλιστα ἐν τοῖς τοιούτοις μή τά λεγόμενα ἐξετάζειν μόνον, ἀλλά καί τήν ὑπόνοιαν τῶν ἀκροωμένων προστιθέναι καί οὕτω τῶν λεγομένων ἀκούειν, ὡς πρὸς ἐκείνην εἰρημένων τήν ὑπόνοιαν». ²⁹

(4) Καί ἡ «ἀναγωγή» πτυχή τῆς ἱστορικής ἐρμηνείας

Ὁ Χρυσόστομος ὡς ἐρμηνευτής χρησιμοποιεῖ πολλές φορές καί τήν «ἀναγωγική» λεγομένη ἐρμηνεία, κατά τήν ὁποία, μέ βάση τήν πραγματική ἐρμηνεία τοῦ χωρίου (ἱστορική ἐρμηνεία), ἀναγόμεθα σέ ἄλλο πνευματικό νόημά του. Δέν ἔχει ὁμως ἡ ἀναγωγική ἐρμηνεία καμμία σχέση πρὸς τήν λεγομένη «ἀλληγορική» ἐρμηνεία τοῦ Φίλωνος ἢ τοῦ Ὠριγέ- νους.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιοῦντας τήν ἀναγωγική ἐρμηνεία χάριν τῆς πνευματικῆς ὠφελείας τῶν ἀκροατῶν του δέν καταργεῖ τήν ἱστορική ἐρμηνεία, ἀλλά μᾶλλον προτιμᾷ αὐτήν ἢ ἐκείνην. Ἔτσι, ἐρμηνεύοντας ὁ ἱερός Πατήρ τόν 147 Ψαλμό λέγει: «Εἰ δέ τις ἐπιθυμίαν ἔχει καί κατά ἀναγωγήν τόν ψαλμόν ἐκλαβεῖν, οὐ παραιτησόμεθα καί ταύτην ὁδεῦσαι τήν ὁδόν, οὐ λυμαινόμενοι τήν ἱστορίαν, μή γένοιτο, ἀλλά μετ' ἐκείνης καί ταῦτα προστιθέντες τοῖς φιλοπονωτέροις, καθὼς ἄν οἶόν τε ἦ». ³⁰

Ἄλλά, ἐνῶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος δέχεται τήν ἀναγωγική ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν, ὡς μία πτυχή τῆς ἱστορικής ἐρμηνείας, ὁμως μᾶς κάνει ἐντύπωση τό ὅτι προτιμᾷ μᾶλλον τήν ἱστορική ἐρμηνεία. Ἔτσι, ἐρμηνεύοντας τό ψαλμικό «ποτήριον σωτηρίου λήψομαι καί τό ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι» (Ψαλμ. 115,4), ἔχει ὑπ' ὄψιν του καί τήν ἀναγωγική ἐρμηνεία μερικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνάγουν τόν λόγο στήν Κοινωνία τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας· αὐτός ὁμως, λέγει, προτιμᾷ τήν ἱστορική ἐρμηνεία τοῦ ψαλμικοῦ χωρίου, δεχόμενος ὅτι ὁ ψαλμωδός ἐννοεῖ τήν εὐχαριστήριον θυσία του πρὸς τόν Θεό γιά κάποια δοθεῖσα ἀπό Αὐτόν εὐεργεσία. Λέγει, λοιπόν: «Οἱ μέν οὖν κατά ἀναγωγήν τό εἰρημένον ἐκλαμβάνοντες τῶν μυστηρίων τήν κοινωνίαν φασίν. Ἡμεῖς δέ τῆς ἱστορίας τέως ἐχόμενοι, σπονδάς αὐτόν λέγειν ἐνταῦθα καί θυσίας καί εὐχαριστηρίους ὕμνους λέγομεν. Καί γάρ διάφοροι τό παλαιόν ἦσαν θυσίαι· θυσία γάρ αἰνέσεως ἦν, ὑπέρ ἁμαρτημάτων καί ὀλοκαυτώματα, ὑπέρ σωτηρίας καί εἰρηνικαί καί ἕτεραι πλείους». ³¹

Τήν ἀσύδοτη ἐλευθερία τῶν ἀλληγοριστῶν δέν τήν δέχεται ὁ Χρυσόστομος, λέγει ὁμως ὅτι πρέπει νά γνωρίζουμε, τό «πότε καί τίνα ἀλληγορεῖν χρή τῶν Γραφῶν». Καί ἀκόμη λέγει, «ὡς οὐκ ἐσμέν κύριοι τῶν νόμων τούτων

26 Ὁμιλία 33 § α εἰς κατά Ἰωάννην, ΑΑΠ 72, σελ. 391. Βλ. καί Ὁμιλία ΞΓ' εἰς κατά Ματθαῖον (κεφ. 19), ΑΑΠ 67, σελ. 373. Ὁμιλία ΛΘ' εἰς κατά Ἰωάννην (κεφ. 5), ΑΑΠ 73, σελ. 300. 301).

27. Βλ. ἐρμηνεία τοῦ χωρίου εἰς 40ῆ Ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου Εἰς τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, MPG 59,228 ἐξ.

28. Βλ. Ὁμιλία του 55 §4 εἰς κατά Ἰωάννην MPG 59,408.

29. Ὁμιλία 39 § 4 εἰς κατά Ἰωάν. ΑΑΠ 73, σελ. 300.

30. Ὁμιλ. εἰς τόν Ψαλμ. ΡΜΖ', ΑΑΠ 61, 487 Α, σελ. 117. Βλ. καί Ὁμιλ. 28 εἰς κατά Μαθ., ΑΑΠ 65, 338 Β σ. 289.

31. Ὁμιλ. εἰς τόν ΡΙΕ' Ψαλμόν, ΑΑΠ 57, 314 ΑΒ, σελ. 247. Ὁμοίως ὁ Χρυσόστομος προτιμᾷ τήν ἱστορική ἐρμηνεία τῆς περικοπῆς Ἦσ. 6,6-7 καί ὄχι τήν συμβολική, ὅτι, δηλαδή, στήν περικοπή αὐτήν εἰκονίζεται τό θυσιαστήριον καί ἡ κοινωνία τοῦ θεοῦ Μυστηρίου, βλ. Ἐρμηνείαν εἰς τόν Ἠσαΐαν, κεφ. ΣΤ', ΑΑΠ 62, 69Β ἐξ. σ. 197 ἐξ.. Τήν χρήση τῆς ἀναγωγικῆς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου βλ. ἐπίσης εἰς Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν Θ', ΑΑΠ 54, σελ. 171, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΜΓ', ΑΑΠ 55, σελ. 112.113.116, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΜΔ', ΑΑΠ 55, σελ. 153, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΜΣΤ', ΑΑΠ 55, σελ. 182, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΡΙΖ', ΑΑΠ 58, σελ. 121, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΡΜΒ', ΑΑΠ 60, σελ. 185.196, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΡΜΖ', ΑΑΠ 61, σελ. 117.119, Ὁμιλία εἰς Ψαλμόν ΡΜΘ', ΑΑΠ 61, σελ. 135 ἐξ. Εἰς τό κατά Ματθαῖον Ὁμιλία ΚΗ' (κεφ. 8), ΑΑΠ 65, σελ.. 289

αὐτοί, ἀλλά δεῖ αὐτῇ τῇ διανοίᾳ τῆς Γραφῆς ἐπομένους, οὕτω τῷ τῆς ἀλληγορίας κεχρησθαι τρόπῳ... Καί πανταχοῦ τῆς Γραφῆς οὗτος ὁ νόμος, ἐπειδὴν ἀλληγορῆ, λέγει καὶ ἀλληγορίας τὴν ἐρμηνείαν, ὥστε μὴ ἀπλῶς, μηδέ ὡς ἔτυχεν τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν τῶν ἀλληγορεῖν βουλομένων πλανᾶσθαι καὶ πανταχοῦ φέρεσθαι».³²

4. Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΜΗΝΕΥΤΟΥ

Γιὰ τὴν καλὴ ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν ὁ ἱερός Χρυσόστομος συνιστᾷ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου, ὥστε νὰ ἔχουμε τὴν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὴν ὀρθὴ κατανόηση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐρμηνεύοντας τὸ χωρίο Ματθ. 6,1 ὁ ἱερός Πατὴρ λέγει: «Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, πολλῶν τῶν εὐχῶν, ὥστε δυνηθῆναι ἐπεξελθεῖν τῷ παρόντι χωρίῳ».³³

Ὁ Χρυσόστομος ἔχει μία περιέργη, ὅσο καὶ ὠραία καὶ ὀρθὴ πράγματι ἰδέα σχετικὴ μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Ἀρχίζοντας τὴν ἐρμηνεία του εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο λέγει, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχουμε τόσο

καθαρό βίον, ὥστε νὰ μὴ χρειαζόμεθα τὴν βοήθεια τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ ἡ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποία θὰ ἔχουμε λόγω τῆς καθαρότητος, αὐτὴ θὰ μᾶς καθοδηγῆ τί πρέπει νὰ πράττουμε, χωρὶς νὰ ἔχουμε τὴν ἀνάγκη τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Καὶ αὐτὸν πραγματι τὸν τρόπο γνώσεως καὶ κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ εἶχαμε πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση. Ἐπειδὴ ὁμως μὲ τὴν συμβάσα πτώση ἐχάσαμε αὐτὸ τὸ προνόμιο, γι' αὐτὸ ὁ Θεός, στὴν πεπτωκυῖα κατάστασι πού βρισκόμαστε, μᾶς ἔδωσε διὰ τῶν βιβλίων τὴν ὑπόμνησι τοῦ θελήματός Του· καὶ συνιστᾷ ἀσφαλῶς μεγάλη ἁμαρτία νὰ μὴ δεχόμεσθε αὐτὸ τὸ φάρμακο, τὸ ὁποῖο μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός κατὰ συγκατάβασιν, ἀφοῦ ἀπωλέσαμε τὴν πρώτη τιμὴ, τῆς κατ' εὐθείαν κοινωνίας μας μὲ τὸν Θεὸ στὸν παράδεισο.³⁴

Πρέπει ἐπίσης νὰ τονίσουμε ὅτι ὁ Χρυσόστομος, ἂν καὶ ὁ ἴδιος δεινὸς ἐρμηνευτής, ὁμως δέχεται καὶ ἀκολουθεῖ τὶς ἐρμηνεῖες τῶν πρὸ αὐτοῦ Πατέρων καὶ Διδασκάλων. Παρέχοντας μία ὠραία ἐρμηνεία στὴν γ' Ὀμιλία του στό κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο ἐπὶ τοῦ στίχ. 1,1 λέγει: «Οὐκ ἐμός ὁ λόγος, ἀλλὰ πατέρων ἡμετέρων, θαυμαστῶν καὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν».³⁵

32. Βλ. εἰς Ἐρμηνεία εἰς τὸν Ἡσαΐαν κεφ. Ε', ΑΑΠ 62, 55ΑΒ, σ. 172. Βλ. καὶ Ὀμιλία εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι ἐκάστω κλίματι ἐφεστήκασιν ἄγγελοι, ΜΡΓ 59, 700.

33. Ὀμιλία ΣΤ' εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, ΑΑΠ 63, 84Α, σελ. 33.

34. Λόγω τῆς σπουδαιότητος τοῦ λόγου τούτου τοῦ ἱεροῦ Πατρός, παραθέτουμε ἐδῶ σὲ ὑποσημείωσι ὁλόκληρη τὴν σχετικὴ περικλοπὴ εὐρισκομένη εἰς Ὀμιλ. 1§ 1 εἰς κατὰ Ματθαῖον, ΜΡΓ 57, 13.14: «Ἐδει μὲν ἡμᾶς μηδέ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοηθείας, ἀλλ' οὕτω βίον παρέχεσθαι καθαρὸν, ὡς τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἀντὶ βιβλίων γίνεσθαι ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, καὶ καθάπερ ταῦτα διὰ μέλανος, οὕτω τὰς καρδίας τὰς ἡμετέρας διὰ πνεύματος ἐγγεγράφθαι. Ἐπειδὴ δὲ ταύτην διεκρουσάμεθα τὴν χάριν, φέρε ἂν τὸν δευτέρου ἀσπασώμεθα πλοῦν. Ἐπεὶ ὅτι τὸ πρότερον ἄμεινον ἦν, καὶ δι' ὧν εἶπε, καὶ δι' ὧν ἐποίησεν, ἐδήλωσεν ὁ Θεός. Καὶ γὰρ τῷ Νῶε καὶ τῷ Ἀβραάμ καὶ τοῖς ἐγγόνιοις τοῖς ἐκείνου καὶ τῷ Ἰώβ καὶ τῷ Μωυσεῖ δὲ οὐ διὰ γραμμάτων διελέγετο, ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καθαρὰν εὐρίσκων αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτὸν τῆς κακίας ἐπέπεσε τὸν πυθμένα ἅπας τῶν Ἐβραίων ὁ δῆμος, τότε λοιπὸν γράμματα καὶ πλάκες καὶ ἡ διὰ τούτων ὑπόμνησις. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ ἀγίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Καινῇ συμβάν ἴδιοι τις ἄν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς Ἀποστόλοις ἔδωκε τι γραπτὸν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀντὶ γραμμάτων τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπηγγείλατο δώσειν χάριν: “Ἐκεῖνος γὰρ ἡμᾶς ἀναμνήσει, φησί, πάντα.” Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο πολὺ ἄμεινον ἦν, ἄκουσον διὰ τοῦ προφήτου τί φησί: “Διαθήσομαι ὑμῖν Διαθήκην Καινὴν, διδούς νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας γράψω αὐτούς, καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ.” Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ταύτην ἐνδεικνύμενος τὴν ὑπεροχὴν, ἔλεγεν εἰληφέναι νόμον, “οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας.” Ἐπειδὴ δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος ἐξώκειλαν, οἱ μὲν δογμάτων ἐνεκεν, οἱ δὲ διὰ βίου καὶ τρόπων, ἐδέησε πάλιν τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων ὑπομνήσεως. Ἐνόησον οὖν ἡλικὸν ἐστὶ κακόν, τοὺς οὕτως ὀφείλοντας ζῆν καθαρῶς, ὡς μηδέ δεῖσθαι γραμμάτων, ἀλλ' ἀντὶ βιβλίων παρέχειν τὰς καρδίας τῷ Πνεύματι, ἐπειδὴ τὴν τιμὴν ἀπωλέσαμεν ἐκείνην, καὶ κατέστημεν εἰς τὴν τούτων χρεῖαν, μηδέ τῷ δευτέρῳ πάλιν κεχρησθαι φαρμάκῳ εἰς δέον. Εἰ γὰρ ἔγκλημα τὸ γραμμάτων δεηθῆναι, καὶ μὴ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπισπάσασθαι χάριν, σκόπησον ἡλικὴ κατηγορία, τὸ μηδέ μετὰ τὴν βοήθειαν ταύτην ἐθέλειν κερδαίνειν, ἀλλ' ὡς εἰκὴ καὶ μάτην κείμενα τὰ γράμματα περιορᾶν, καὶ μείζονα ἐπισπᾶσθαι τὴν κόλασιν».

35. Εἰς ΑΑΠ 63, 32C σελ. 289. Ὁ ὀρθόδοξος ἐρμηνευτής πρέπει νὰ ἀκολουθεῖ τοὺς Πατέρες καὶ νὰ μὴ πρωτοτυπεῖ. Ἡ «πρωτοτυπία» του θὰ εἶναι στό νὰ δυνηθεῖ μὲ βάση τὶς ἐρμηνευτικὲς ἀρχές τῶν Πατέρων νὰ εἰσχωρήσει εἰς ἀκόμη κεκορυμμένα τῆς Ἁγίας Γραφῆς νοήματα. Ἔτσι, οἱ διδόμενες τώρα ἐρμηνεῖες φαίνονται μὲν ὡς πρωτότυπες, εἶναι ὁμως ἐντὸς τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἀφοῦ δόθηκαν μὲ τὶς ἐρμηνευτικὲς κλειδὲς τῶν Ἁγίων Πατέρων.